

Dette værk er downloadet fra Slægtsforskernes Bibliotek

Slægtsforskernes Bibliotek drives af foreningen Danske Slægtsforskere. Det er et privat special-bibliotek med værker, der er en del af vores fælles kulturarv omfattende slægts-, lokal- og personalhistorie.

Støt Slægtsforskernes Bibliotek – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug. Videre publicering og distribution uden for husstanden er ulovlig.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

SLÆGTSFORSKEREN

MEDLEMSBLAD FOR DANSKE SLÆGTSFORSKERE · ÅRGANG 37 · NR. 3 · 2022

**Udgives af foreningen Danske
Slægtsforskere**

www.slaegt.dk

Mail- og adresseændringer: opdateres af medlemmerne via slaegt.membersite.dk

Log ind og rediger din profil.

Første gang du logger på, skal du bestille et password:

Tryk "Log ind" og derefter "Glemt password".

Du modtager en mail med et link til at sætte dit password.

Ind- og udmeldelse

Indmeldelse sker via: slaegt.membersite.dk

Hvis du er medlem af Danske Slægtsforskere, skal du logge ind for at købe medlemskab af en lokalforening. Udmeldelse:

Send en mail til ekspedition@slaegt.dk

Redaktionen:

Kathrine Tobiasen, ansvarshavende redaktør
Korsagervej 13, 8940 Randers SV

Tlf. 41 28 65 30, kto@slaegt.dk

Redaktionsmedlemmer:

Michael Dupont, Peter Olsen og

Per Hundevad Andersen

Korrektur: Henning Beck og Kirsten Sanders.

**Redaktionen kan kontaktes via
hjemmesiden:**

Kontakt > Medlemskab, Kontingent,

Adresseændring, Bladet m.v. >

Jeg har forslag, rettelser eller andre kommentarer til bladet Slægtsforskeren.

Layout, sats og tryk:

Jørn Thomsen Elbo A/S

Trykplag: 7.700 eksemplarer

Artikler i bladet afspejler ikke nødvendigvis foreningens holdning. Artikler uden forfatterangivelse kan betragtes som foreningsstof. Redaktionen påtager sig intet ansvar for uopfordret indsendt materiale og forbeholder sig ret til at redigere i tilsendte artikler. Eftertryk er tilladt efter aftale med redaktionen. Det skal forsynes med tydelig kildeangivelse, ligesom redaktionen skal have tilsendt en kopi.

Bladet udkommer 4 gange årligt.

Næste deadline: Udkommer:

1. november 2022 december 2022

1. januar 2023 marts 2023

Bladet sendes gratis til medlemmer af Danske Slægtsforskere.

INDHOLD nr. 3 – september 2022

Højsommer i DNA'ens tegn	3
Min Meng-familie	4
Den frivillige vejledning på Rigsarkivet i København	9
Veteraner og Erindringsmedaljer	10
Unik bogsamling ankommer til Albertslund	15
En hjulmand	19
Hvor i landet finder jeg Sjørup?	22
Hvordan er vi slægt med hinanden?	24
Danmarks administrative inddeling	25
Rige bønder og fattige herremænd	26
Sergent og dannebrogsmænd Mikkel Clausen Fuglsbølle	32
TEMA: Livets store begivenheder	33
Hvad et gravsted kan gemme	44
Sølvminerne i New Mexico	50
Mørkets gerninger	54
En familie af bagere i København i 1800-tallet	58
Svenske indvandrere etablerer sig på Amager	62
Indvielse af foreningslokaler i Albertslund	65
Endnu en slægtsberetning om udvandrere	66
På sporet af slægten via DNA	68
Slægtsforskerdag i Aalborg	71
Gotisk tekstprøve	72
Anmeldelser	73
Krydsord	76

Forsiden

Temaet handler denne gang om livets store begivenheder, herunder vielser. Billedet fra 1859 viser en brud, der pyntes af sin veninde, klædt i moderigtig, hvid brudekjole. Kunstneren er Henrik Olrik. SMK.Open.

HØJSOMMER I DNA'ENS TEGN

Højsommeren er over os, og det milde forår har betydet, at der er stor travlhed i min have. Alle frugttræer og -buske bugner af frugt, ja, det er endog umuligt for fuglene at tømme mine kirsebærtræer og ribsbuske for bær – men det klarede den kraftige blæst så en uges tid senere. I år bliver det altså til mange glas med syltetøj og megen frugt i fryseren, til stor glæde for hele familien. Også drivhuset er leveringsdygtigt – der er mere end 100 klaser vindruer, og på mit granatæbletræ er der en enkelt blomst. Sidste år var der tre, men de faldt alle af, så det gør denne nok også, men I skal da have fornøjelsen af det fantastiske billede af blomsten.

DNA

DNA-mæssigt har jeg brugt meget tid på at kigge de teorier igennem, som jeg har fået serveret fra MyHeritage. Det har

været en meget spændende oplevelse. For et par år siden var de fleste teorier det rene volapyk, som det ikke var værd at ofre to splitsekunder på. Men nu har de åbenbart ændret deres metoder, for der er faktisk ganske mange af teorierne, som holder vand. Og det er interessant, fordi der er adskillige af dem, hvor jeg ikke selv på forhånd havde fundet og bekræftet slægtskabet.

Mere DNA

Jeg har igennem snart mange år haft 3 virkelig gode DNA-matches fra min test hos Ancestry, som jeg ikke har kunnet verificere. For et års tid siden fik jeg en match via MyHeritage. Igen et virkelig godt match. Og da jeg så nu havde fået tid til at arbejde med DNA, gik det op for mig, at alle fire faktisk førte til den samme slægt på Nordfyn! Her var min oldefar søn af en udlagt barnefader, men jeg har aldrig haft nogle matches på hans slægt. En gennemgang af lægdsrullerne for sønnerne i den nordfynske slægt afslørede, at den ene af sønnerne var i sognet netop på undfangelsestidspunktet! Så nu har jeg fået rettet mit slægtstræ til, så det afspejler den rette sammenhæng. Tak DNA.

Grundlæggende DNA-kursus på Sjælland

Efter vores første DNA-kursus blev det fra flere steder efterlyst, at vi også holdt et kursus på Sjælland. Det har vi lyttet til, og derfor inviterer vi nu til et grundlæggende kursus den 5-6 november 2022 i Hillerød. Se omtale andetsteds i bladet.

Skriv til os

I vores store, brede medlemsskare er der sikkert mange, der ligger inde med spændende viden og nyttige erfaringer inden for slægtsforskningen. Dem skal vi dele med hinanden, så skriv endelig løs! Vi modtager gerne gode slægtshistorier, men prioriterer højt, at der skal være noget at lære af dem, som brug af særlige metoder, kilder, nyttige sider på nettet m.v. Redaktionen hjælper gerne med den sproglige udformning, hvis det skulle være et problem.

Skriv artiklen i Word eller anden tekstbehandler og send evt. illustrationer som særskilte billedfiler. Undlad gerne at formatere teksten – vores layouter sletter alligevel alle forsøg

på opsætning af artiklerne, og sætter dem op på sin måde. Angiv gerne, hvor billederne skal placeres eller vedhæft et udkast som PDF, hvis du har gjort dig tanker om layoutet.

Vi glæder os til at høre fra jer!

*Kærlig hilsen
Redaktionen*

MIN MENG-FAMILIE

Jens Meng Hansen
Hestkøb Vænge 105
3460 Birkerød
Tlf.: 45 81 59 11
E-mail: meng@mail-telia.dk

Indledning

Jeg er undertiden blevet spurgt om, hvorfra mit mellemste navn, Meng, stammer. Før jeg begyndte at dyrke slægtsforskning, vidste jeg det ikke. Jeg vidste naturligvis, at min morfar og hans forfædre havde efternavnet Meng. Men hvornår og hvordan dette navn var kommet ind i familien, var ukendt for mig.

Jeg har nu fundet frem til, at den ældste af mine forfædre med navnet Meng er min tiptipoldefar, som var født i byen Meng i Aller Sogn, Haderslev Amt. Han hed Hans Hansen, men da han blev indkaldt som soldat, fik han tilføjet navnet på byen, som han stammede fra, som et ekstra efternavn, så han blev kaldt Hans Hansen Meng, og dette efternavn er så ført videre i de følgende generationer. Det var ikke så ualmindeligt dengang – og er det vist stadig ikke – at soldater får et sådant ekstra efternavn, der angiver, hvor de kommer fra. Han boede senere i Fredericia ligesom hans efterkommere med navnet Meng. I denne artikel redegør jeg for mine undersøgelser af denne del af min slægt med hovedvægten lagt på min tiptipoldefar, Hans Hansen Meng.

Kongens Portvagt, Øster Voldgade, Fredericia

Forfædre med navnet Meng

Min mor, Grethe Marie Meng, var født i Fredericia i 1910. Efternavnet Hansen har jeg fra min far.

Min morfar, Carl Terkild Hansen Meng, var født i 1870. Han var telegrafist og var ansat ved telegrafstationen i Fredericia, hvor han blev telegrafkontrollør.

Min oldefar (min morfars far), Emil Henrik Hansen Meng, var født i 1846. Han blev soldat i en alder af 12½ år (!) som tambur ved 12. Bataljon, der var hjemmehørende i Fredericia. Han var med i krigen i 1864 som korporal bl.a. ved Dannevirke, Dybbøl og på Als. Han avancerede gennem graderne og blev i 1881 stabssergent, en stilling han bestred i godt 25 år. Han og hans hustru, Marie Christine Terkildsen, fik i alt 14 børn, hvoraf min morfar, Carl Terkild Hansen Meng, var den ældste. Ved folketællingen i 1906 boede familien i den lille vagtbygning (Kongens Portvagt), som ligger på Øster Voldgade helt oppe ved Kongens Port.

På billedet herunder er et større selskab samlet uden for vagtbygningen, som man kan se et hjørne af.

I bagerste række står min oldefar (i uniform) og til højre for ham hans hustru, Marie Christine Terkildsen. Til højre for dem nogle af deres børn og svigerbørn. Herren med stråhatten er min morfar. Personernes påklædning synes at indikere, at de er samlet til en festlig lejlighed, men der er ikke noget smil på læben. Det var åbenbart en alvorlig sag at blive fotograferet!

Et større selskab uden for Kongens Portvagt

Oldefar var fra sine yngre år en ivrig jæger. På dette billede er han på jagt ved Rands Fjord.

Min tiptoldefar, Rasmus Hansen Meng, blev født i 1824 i Fredericia. Han begyndte som ganske ung som spillemand i forsvaret og blev derefter underofficer, ligesom hans søn senere gjorde.

Under den første slesvigske krig 1848–1850 var han med i slaget ved Bov (det første slag i krigen) og derefter ved Dannevirke, i Slesvig-Slaget og ved Dybbøl. I 1849 var han bl.a. med i slaget ved Kolding og på Ryes tilbagetog op gennem Jylland, og i 1850 var han med i slaget ved Isted, så han har gjort hele krigen med.¹

Han var desuden med i krigen i 1864 ligesom hans søn, min oldefar.

Da man efter krigen i 1864 begyndte uddannelsen af soldater, omfattede denne som noget nyt bl.a. en måneds ophold i lejren ved Ravnstrup ved Viborg, hvor en bataljon var samlet for at øve de militære discipliner. Både min oldefar og min tiptoldefar har været med til at uddanne de nye soldater. Turen fra Fredericia til Ravnstrup tilbagelagdes til fods og varede en uge.

Fra Ravnstrup-Lejren 1865. Nr. 2 fra venstre (på bænken) er min tiptoldefar; min oldefar står i døren til venstre.

Efter sin afgang fra forsvaret i 1866 blev min tiptoldefar politibetjent i Fredericia og Middelfart.

Min tiptipoldefar, Hans Hansen Meng var ligesom sin søn og sønnesøn underofficer ved Fynske Infanteri Regiment og boede i Fredericia fra begyndelsen af 1820'erne til sin død i 1864. Man finder ham i folketællingerne for Fredericia fra 1834, 1845, 1850 og 1860 boende i Dronningensgade nr. 19b. I 1834 er han sergent ved Fynske Regiment.

I 1845 er han blevet enkemand, og han er ikke længere soldat, men er blevet toldbetjent. Hans hustru hed Anne Caroline Larsen, men hendes dåb findes ikke i nogen af kirkebøgerne for Fredericia, så hun er ikke født her (herom senere). I 1850 er han blevet gift igen, men det er hans første hustru, som er min tiptipoldemor.

I 1860 er han blevet pensioneret.

Af folketællingerne fra 1845 og 1860 ses endvidere, at han var født i byen Meng, Aller Sogn, Haderslev Amt. Meng er en meget lille by, beliggende midtvejs mellem Kolding og Haderslev, omtrent helt ude ved Lillebælt. Efternavnet Meng har min tiptipoldefar – som tidligere omtalt – fået, da han blev indkaldt som soldat.

Mine forfædre med efternavnet Meng er således:

- Grethe Marie Meng (1910 – 1987), mor
- Carl Terkild Hansen Meng (1870 – 1960), morfar, Telegrafkontrollør
- Emil Henrik Hansen Meng (1846 – 1923), oldefar, Stabssergent
- Rasmus Hansen Meng (1824 – 1887), tiptoldefar, Sergent
- Hans Hansen Meng (1787 – 1864), tiptipoldefar, Sergent

¹ Frits Holst og Axel Larsen: *Felttogene i vore første Frihedsaar*, København 1888. Heri gives en udførlig omtale af optakten til krigen 1848-50 og en så detaljeret beskrivelse af dennes forløb, at man kan følge indsatsen af de enkelte bataljoner. Min tiptoldefar var i 12. Bataljon.

Det skal bemærkes, at i folketællinger og kirkebøger fra Sønderjylland forekommer navnet Meng ikke så helt sjældent, og der kan naturligvis være andre, der på lignende måde har fået efternavnet Meng.

I det følgende skal det handle om min tiptipoldefar.

Stambog for min tiptipoldefar, Hans Hansen Meng

I en soldats stambog kan man bl.a. finde datoen for indtrædelse i tjenesten og for udnævnelse i de forskellige grader. Hans Hansen Mengs stambog (Fynske Regiment, 12 Bataillon, 7. Compagni) indeholder følgende oplysninger.

Han blev indkaldt (enrolleret) som værnepligtig i Haderslev Amt, Tyrstrup Herred, den 21. april 1810 i en alder af 22 år. Hans højde er angivet til 64½ – det må være tommer; omregnet er det 1 meter og 69 cm. Hans fødested er angivet til Hertugdømmet Slesvig. Han blev udnævnt til *Corporal* den 1. april 1812 og til *Waabenmester* den 1. januar 1821. Den 20. maj 1827 blev han *Characteriseret Sergeant*. At han var karakteriseret sergent vil sige, at han fungerede som sergent, men ikke var udnævnt til graden.

Af stambogen fremgår, at han blev benådet med "Medailen" den 27. december 1820 og med "Korset" den 23. december 1828. "Medaillen" fik man efter 8 års "dadelfri" tjeneste, "Korset" efter 16 år.

Endvidere ser man af stambogen, at han den 4. juli 1819 har stillet som værnepligtig for Niss Andersen fra Quærndrup og den 4. juli 1827 for Jess Jessen Ravn fra Stenderup. Dengang var det muligt at undgå at blive indkaldt som soldat ved at få en anden til at stille for sig. Det var ikke ualmindeligt, at velhavende bondesønner på denne måde betalte sig fra soldatertjenesten (før 1848 var det kun sønner af bondestanden, der var værnepligtige).

Af stambogen ser man også, at han blev afskediget den 29. august 1834 og derefter ansat som toldbetjent i Fredericia (mere herom senere).

Sankt Helena-medaljen

I 1812 stillede Frederik VI et armekorps bestående af 10.000 mand til rådighed for Napoleon. Dette blev anført af Prinsen af Hessen og indgik i det 13. armekorps sammen med tre franske divisioner på i alt 27.000 mand. Denne styrke havde til opgave at forsvare Hamborg og blev ledet af marskal Louis Davout, en af Napoleons dygtigste generaler.

I 1857 indstiftede kejser Napoleon 3. en erindringsmedalje for veteraner fra Napoleon 1.s krige (1792-1815). Medaljen fik navnet Sankt Helena-medaljen efter navnet på øen, hvor Napoleon 1. blev holdt fangen. Der findes på nettet en data-

base over modtagere af Sankt Helena-medaljen. Heri findes Hans Hansen Meng. Han har således været med i det armekorps, som Frederik VI stillede til rådighed for Napoleon.

Man fik ikke Sankt Helena-medaljen automatisk, man skulle søge om den. På Rigsarkivet findes Hans Hansen Mengs ansøgning om medaljen:

Til Krigsministeriet!

Fredericia den 7de December 1857.

Vi afskedigede Sergeanter og Corporaler af det forrige fynske Infanteri Regiment:

Corporal Johan Daniel Løhde, Dannebrogsmænd,

Tambur Christian Müller

Corporal Hans Hansen Meng

Piber Johannes Müller og

Corporal Jes Johansen Grabe

ansøger underdanigst at maatte blive benaadet med den Kaiserlige franske St-Helena-Medaille.

Ifølge Krigsministeriets Kundgjørelse No 46 tror vi undertegnede at være berettigede til at blive benaadede med den af Kaiser Napoleon den Tredje stiftede St-Helena-Medaille.

Med Fynske Infanteri Regiment som Afdeling af det danske Auxiliair Korps deltog vi 1813 og 14 i Felittoget i Mechlenborg og Holstein under Prinds Frederik af Hessens Kommando. Som bekjendt var dette Korps underlagt det 13de franske Armecorps under Marchal Davout.

Vor Berettigelse bevidne vi ved vedlagte Attest fra den eneste Officeer af vort Regiment som endnu her paa Stedet er levende og kjender vort Forhold.

Underdanigst

{underskrifter}

Den omtalte attest lyder:

Paa Opfordring af efterstaaende hæderlig tjente Mænd ved det forrige fynske Infanterie-Regiment er det mig, som dengang værende Commandeur for Regimentets Jægercompagnie, en kjær Pligt at bevidne at de Alle vare tjenstgjørende i Regimentet da dette som en Deel af det danske Auxiliair Corps ved den franske Nord-Armee gjorde Felittoget 1813-14 med, og saaledes ere berettigede til at anbefale til den Kaiserlige franske St. Helena-Medaille.

Snoghøi, den 3de December 1857

H. C. Riegels

Kammerherre., Oberst

Ansøgningen er gået videre:

Fredericia Fæstnings Commandantskab

Den 8de December 1857

Commandantskabet har hermed den Ære at indsende en Ansøgning fra 5 afskedigede og pensionerede her i Fæstningen bosatte, Sergeanter, Corporaler og Hoboister², af det forrige fynske Infanteri-Regiment, som anser sig berettigede til at benaades med den franske St. Helena-Medaille. En Attest fra pensioneret Oberst Riegels, Commandeur af Dannebrog og Dannebrogsmænd, som i mange Aar tjente i nævnte Regiment synes uden Tvivl at være en tilstrækkelig Legitimation for deres Berettigelse.

Ræder

Generalmajor

fg. Commandant

Til Krigsministeren

Som det er fremgået af det tidligere, blev ansøgningen imødekommet. Som nævnt under omtalen af Hans Hansen Mengs stambog var han under sin tjeneste også blevet benådet med andre medaljer.

Medaljer

Min morfar havde på væggen over sit skrivebord en ramme med medaljer hængende. Heri var ikke blot hans oldefars medaljer, men også medaljer, som hans far og farfar var blevet benådet med.

I anden række fra oven ses fra venstre mod højre Sct. Helena-Medaljen, som er tildelt min tiptipoldefar for deltagelse i Napoleonskrigen. Til højre herfor 8 års hæderstegn og 16 års hæderstegn, som også er tildelt min tiptipoldefar.

Min oldefars og hans fars og farfars medaljer

I øverste række fra venstre ses Dannebrogskorset³, 16 års hæderstegn og krigsmedaljen for deltagelse i krigen 1864. Disse er tildelt min oldefar.

I nederste række ses skydepræmier mv., som også er tildelt min oldefar.

Ansættelse som Toldbetjent

Som det fremgik af min tiptipoldefars stambog, blev han efter afskedigelsen som underofficer ansat som toldbetjent i Fredericia. Det var ikke så ualmindeligt, at afskedigede underofficerer ansattes i sådanne eller lignende stillinger under staten. På Rigsarkivet har jeg fået en kopi af Hans Hansen Mengs "ansættelsesbrev":

Characteriseret Sergeant ved det fynske Infanteri-Regiment, Hans Hansen Meng, ville Vi allernaadigst have forundt den i Fredericia ledigværende Told- og Consumtions Underbetjentpost, og tilkjendegive Vort General-Toldkammer og Commerce-Collegium saadant herved til videre Foranstaltning. Frederiksberg Slot den 24de Aug. 1834.

Frederik R.

Der er nogle mindre notater af administrativ karakter på ansættelsesbrevet. De er ikke medtaget her. Men det er Frederik VI, der står som underskriver, altså en kongelig udnævnelse.

Conduite-Lister

Man kan finde oplysninger om de ansatte ved et toldsted i såkaldte "Conduite-Lister", som udarbejdes af chefen for toldstedet. Jeg har på Rigsarkivet fået en kopi af Conduite-Listerne for Fredericia Toldsted for årene 1835 og 1836. Overskriften lyder: *Forklaring over de ved Fredericia Toldsted tjenstgjørende Embedsmænd og Betjente, med Oplysning om de underordnede Betjentes Forhold og Conduite i Tjenesten, deres Duelighed og Kundskaber, samt om de sig der opholdende pensionerede og afskedigede Told- og Consumtionsbetjente.* Der bliver bl.a. givet en bedømmelse af betjentene på følgende punkter:

- Legemlig Konstitution
- Ædruelighed og Sædelighed
- Virksomhed, Paalidelighed og Conduite
- Færdighed i at skrive og regne, eller deslige Tjenesten Nyttigt

² En hoboist er en militærmusiker, der spiller obo. Navnet hoboist (el. houtboist) kommer af fransk og er sammensat af ordene *haute*, som betyder *høj*, og *bois*, som betyder *træ*. Oboen er den højeste træblæser i orkesteret.

³ Dannebrogskorset skal afleveres igen ved modtagerens død. Ved Emil Henrik Hansen Mengs død i 1923 fik min morfar tilladelse til at beholde det mod erlæggelse af 25 kr.

På alle punkter med undtagelse af Legemlig Konstitution har Hans Hansen Meng fået bedømmelsen "meget god". Hans legemlige konstitution har fået bedømmelsen "ret god" – hvilket nok i virkeligheden betyder, at den ikke var ret god. Året efter er den dog bedømt til "god", og der står i en bemærkning: *Har i Løbet af Aaret gjenvundet sin Helbred, og viist Lyst og Iver for Tjenesten*. Man kan jo gætte på, at det var af helbredsmæssige årsager, min tiptipoldefar måtte fratræde tjenesten som underofficer.

Hans Hansen Mengs Hustru

Jeg ville nu gerne vide, hvor min tiptipoldemor, Anne Caroline Larsen, stammer fra. Som tidligere omtalt er hun ikke født i Fredericia, men hvor hun så kommer fra, fremgår ikke af kirkebøger eller folketællinger fra Fredericia. Blandt fadderne ved dåben af Hans Hansen Mengs og Anne Caroline Larsens børn er der ingen fra Anne Caroline Larsens familie, så her er ikke nogen hjælp at hente.

Men efter en del systematisk søgning i kirkebøger – og nok en vis portion held – fandt jeg i kirkebogen fra Nyborg, Vindinge, Svendborg, at Hans Hansen Meng og Anne Caroline Larsen blev viet i Nyborg den 1. december 1821. Forlovere var skomagermester Rasmus Larsen og skomagermester Jørgen Larsen. Det fremgår af kirkebogen samme steds, at Rasmus Larsen er Anne Caroline Larsens far og Jørgen Larsen hendes bror. Der er ingen forlovere fra Hans Hansen Mengs familie, hvad man ellers kunne have håbet på, da dette kunne gøre det lettere at finde Hans Hansen Mengs forældre.

Hans Hansen Mengs Forældre

Som tidligere nævnt fik min tiptipoldefar efternavnet Meng efter byen, som han stammede fra, da han blev indkaldt som soldat. Men han må være døbt Hans Hansen. Søger man hans dåb i kirkebogen (Kb 1784 – 1799, Aller, Sønder Tyrstrup, Haderslev), finder man kun to muligheder:

Hans Hansen Höyer, født den 10 Marts 1787 i Stobbum, og Hans Hansen Ravn, født den 11 Marts 1788 i Stobbum.

Byen Stobbum ligger kun et par kilometer fra Meng, også i Aller Sogn.

Som bekendt var børnedødeligheden stor i tidligere tid, og af kirkebogen fremgår, at Hans Hansen Höyer døde som lille, 28 uger gammel. Så det må altså være Hans Hansen Ravn, der er min tiptipoldefar ... eller er det nu det?

Hans Hansen Ravns forældre, Hans Peter Hansen og Elisabeth Maria Jebdsdatter, blev viet i Vilstrup Sogn (5 – 10 km syd for Haderslev) i 1775. De fik fem børn (mindst), hvoraf Hans Hansen Ravn er den yngste. De tre ældste af børnene er født i Vilstrup Sogn, de to yngste i Aller Sogn. Familien er flyttet til Aller Sogn tidligst omkring 1782 – efter deres

tredje barns fødsel. Jeg har ikke fundet nogen af børnenes konfirmation i kirkebogen for Aller Sogn, og jeg har heller ikke fundet familien boende i Aller Sogn ved folketællingen 1803, så de må have forladt sognet før 1803.

Men min tiptipoldefar må have boet i Meng i 1810, da han blev indkaldt som soldat - ellers ville han næppe have fået efternavnet Meng. Kort sagt: Der er noget, der ikke stemmer. Hans Hansen Ravn kan ikke være min tiptipoldefar.

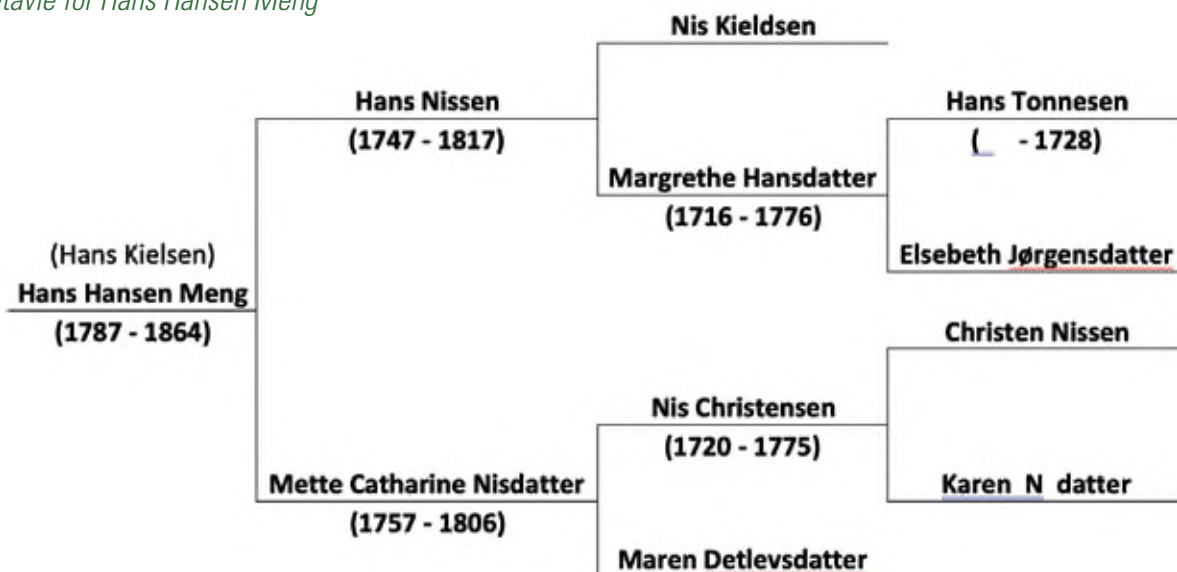
Ved endnu et gennemsyn af kirkebogen 1784–1799 for Aller Sogn blev jeg opmærksom på dåben af en dreng, Hans Kielsen, født den 23. oktober 1787 i Meng. Forældre: Inderstmand Hans Nissen og Mette Nisdatter af Meng. Eftersom Hans Kielsens far har fornavnet Hans, burde Hans Kielsen efter den sædvanlige navngivningsskik have efternavnet Hansen. Spørgsmålet er så, om denne Hans Kielsen kan være den samme, som den Hans Hansen, der under sin militærtjeneste fik det ekstra efternavn, Meng.

For at prøve at finde ud af det kan man se på, om Hans Hansen Mengs og Anne Caroline Larsens børn i Fredericia er opkaldt. Børnenes dåb findes i kirkebogen for Trinitatis Sogn:

- Rasmus Hansen Meng, født 17 april, døbt 19 april 1824. Han må være opkaldt efter sin morfar, skomagermester Rasmus Larsen i Nyborg.
- Hans Nissen Meng, født 11 januar, døbt 13 januar 1828. Alle fadderne ved dåben er fra Fredericia, så her er ingen information om hans bedsteforældre, men han kunne være opkaldt efter Inderstmand Hans Nissen i Meng, som så skulle være hans farfar. Her er både fornavn og efternavn taget med ved opkaldet, hvilket er lidt usædvanligt, men det bestyrker blot formodningen om opkald.
- Anne Catharine Meng, født 15 juli, døbt 19 september 1830. Alle fadderne ved dåben er fra Fredericia, så her er ingen information om hendes bedsteforældre, men hun kunne være opkaldt efter Mette (Catharine) Nisdatter i Meng, som så skulle være hendes farmor. Sidstnævntes andet fornavn, Catharine, er ganske vist ikke altid medtaget, når hun nævnes i kirkebogen; men ved hendes vielse den 17. april 1784 er navnet Catharine anført.
- Hansine Marie Meng, født 24 oktober 1833, døbt 26 marts 1834.

Opkaldene af Hans Nissen Meng og Anne Catharine Meng er tilsammen en stærk indikation af, at det er den "rigtige" familie i Meng, jeg har fat i. Jeg betragter det derfor som godtgjort, at Hans Kielsen er den samme som Hans Hansen Meng. Han blev som nævnt født den 23. oktober 1787. Forældrene er Inderstmand Hans Nissen og hustru Mette Catharine Nisdatter i Meng.

Afslutning

Hvad var Hans Hansen Mengs baggrund? Hvad var det for en familie, han kom fra?

Som nævnt var han søn af en inderstmand, så hans forældre hørte til de absolut fattigste i samfundet. Men i kirkebo-

gen finder man, at hans bedsteforældre var gårdmænd og derfor – om ikke velhavende – så dog bedre stillede. Også to par af hans oldeforældre var gårdmænd, så Hans Hansen Meng var altså ud af en familie af jordbrugere.

DEN FRIVILLIGE VEJLEDNING PÅ RIGSARKIVET I KØBENHAVN

Efter lang tids covid-nedlukning er den frivillige vejledning i slægtsforskning nu atter kommet i gang på Diamanten (Det kgl. Bibliotek) i København. Vi er et hold på seks erfarne slægtsforskere, der har vejledt mange hundrede både uerfarne og meget erfarne slægtsforskere siden foråret 2014. Vi holder til i Panoramaskalen på 4. etage oven over læsesal øst. Hvis du ikke lige ved, hvor salen ligger, så spørg i informationen, som er placeret i stueetagen over for indgangen.

Generelt holder vi åbent hver tirsdag, men her i begyndelsen kan der forekomme tirsdage, hvor Panoramaskalen har været booket for længe siden. Så husk at tjekke, om vi holder åbent på den tirsdag, hvor du vil besøge os. Se på Rigsarkivets hjemmeside www.sa.dk under fanebladet Hjælp og vejledning og videre til Få hjælp af en slægtsforsker. Du behøver ikke at bestille tid, men kan normalt komme til med det samme.

På vejledergruppens vegne marts 2022, Jørn Dietrich.

En del af vejledergruppen er her fanget foran Panoramaskalen.

Forfatteren har i nederste venstre hjørne af *AirmenDK* <https://www.airmen.dk> link til *Veteran 1864*, der indeholder mange artikler og links til vigtige kilder og en søgeside vedrørende veteranerne fra de slesvigske krige. Oplagt at indlægge *Veteran 1864* i Favoritter. Links i artiklen ses i *Veteran 1864*.

VETERANER OG ERINDRINGSMEDALJER

Af Anders Baadsgaard Straarup
Karetmagervej 25
8920 Randers NV
29 25 32 85
straarup@linksbuketten.dk
www.airmen.dk www.linksbuketten.dk

Det er en meget gammel tradition, at soldater kan få medaljer, hvor de to hovedtyper er tapperhedsmedaljer og tjenestemedaljer. Tapperhedsmedaljer gives for en ekstraordinær indsats, typisk for en indsats et bestemt sted ved en bestemt lejlighed, og det er normalt at begrunde uddelingen over for modtageren og offentligheden. Tjenestemedaljer gives normalt til alle, der har gjort tjeneste en bestemt periode et bestemt sted.

Medaljen for Tapperhed 1848

Allerede efter slaget ved Bov 1848 ville Frederik 7. have sin finansminister til at foranstalte en medalje udpræget "som belønning til de Krigere, der maatte udmærke sig under nærværende Krigsuroligheder."

Statsrådet drejede det til, at medaljen skulle tildeles "Enhver, som hæderligt have deltaget i dette Felttog" som et mindetegn, og at der i alt skulle præges 30.000 medaljer. Statsrådet påpegede i 1849 "det ønskelige i, at Medaillen for Tapperhed kun uddeltes til dem, som særligt havde gjort sig værdige til denne Udmærkelse." I januar 1851 besluttede kongen i statsrådet at undlade uddeling af medaljen af hensyn til retableringen af et godt forhold mellem danske og tyske undersåtter! Medaljen for Tapperhed 1848 blev derfor ikke uddelt.

Medaljen for Tapper Daad 1864

11 dage efter slaget ved Dybbøl godkendte Christian 9. det første eksemplar af en ny tapperhedsmedalje tiltænkt "Militaire, der i Krigen særligt udmærke sig ved Tapperhed og Conduite."

Medaljen for Tapper Daad 1864 blev heller ikke uddelt! I stedet blev Dannebrogordenen brugt til belønning for tapperhed, men i langt mindre omfang end tilsigtet med medaljen.

Dog blev der udarbejdet lister over officerer, befalingsmænd og menige indstillet til Tapperhedsmedaljen. Se på nettet *Indstillinger og dekorationer fra 1864* (Arkivalieronline > Militærvæsen > Krigen 1864), udarbejdet af Robert Lemming, som bemærker, at i diskussionen om en bestemt officers navn på listen blev det nævnt: "Har været syg under hele felttoget, men hvis han havde været med, havde han været en tapper og brav mand". Som nævnt blev medaljen ikke uddelt.

Ved Dybbøl i 1864 var soldaterne skiftevis på Als og fremme i skanserne, hvor de jævnligt blev beskydt, uden at de selv kunne gøre andet end at holde sig klar til et stormløb fra fjenden. Det krævede mod at gå ud i skanserne nok engang. Urimeligt, hvis kun enkelte skulle have medaljer. Hvor sætter man grænsen?

Efter 9. april 1940 diskuterede man igen medaljer i mange år – og den sag, som jeg har nævnt ovenfor, endte heller ikke med medaljeuddelinger!

I januar 1871 blev Christian 9. opsøgt af en deputation på vegne af 3000 våbenbrødre, der efterlyste de lovede medaljer for 1848-1850 og 1864. Kongen ville nu drøfte nærmere med krigsministeren. Den langstrakte beslutningsproces med kongen som aktiv deltager endte med en indstiftelse 1ste februar 1876, og samme dag udsendtes:

Kundgjørelse for Hæren

"Der tilveiebringes en Erintringsmedaille for dem, som enten i Hærens eller Flaadens Tjeneste have deltaget i Kampene for Fædrelandet 1848-1850 og 1864, saaledes at der præges en Medaille for dem, der have deltaget i Krigen 1848-1850, med Brystbillede af Høiselig Kong Frederik den Syvende, en Medaille for dem, der

Kong Christian 9. set i Historiecenter Dybbøl Banke 1864. Foto: ABS.

have deltaget i Krigen 1864, med Brystbillede af Kong Christian den Niende, og en Medaille for dem, der have deltaget i begge Krigene, saavel med Kong Christian den Niendes som Høiselig Kong Frederik den Syvendes Brystbillede. Medaillen tildeles Enhver, som i et af Aarene 1848, 1849 og 1850 eller i 1864 har staaet ved en Afdeling (Institution), medens denne var paa Krigsfod (Feltfod)¹ eller som har været udkommanderet med et i Anledning af Krigen udrustet Skib, dog kun forsaavidt den paagjældende ikke har udstaaet Strafarbejde eller ved Dom er funden skyldig i et i den offentlige Mening vanærende Forhold.”

Der kunne blive indhentet supplerende oplysninger, så der blev flere dokumenter om samme mand.

En ålestanger svarede: ”Nu maa de undskylde mig, for nu har jeg udfylt den saa godt som jeg See mig i stan til at opgjøre.” En dyrlæge skrev: ”Som Svar paa den ærede 1ste Battaillons ærede Skr. af 12te ds ...” efterfulgt af 3 sider om ham! En anden skrev om sin stilling: ”Fisker, og er gift og har 5 Børn og sider i trange Kaar.”

Man blev afvist, hvis man ikke havde været tilknyttet en regulær militær enhed, eller hvis den ikke havde været på krigsfod/feltfod. I enkelte tilfælde blev der indhentet straffeattester og erklæringer, inden sagen blev afgjort.

De indskannede *uberettigede* ansøgninger er derfor også meget interessante. Tre afgørelser:

Til en læge med tjeneste på et lazaret i København: ”Uberettiget. Ei på feltfod.” ”Garden til Hest har i 1864 ikke været paa Feltfod.” ”Har tjent under Krigen ved Tøi-Etaten i København uden at være udkommanderet, altsaa ikke berettiget.”

Quod er Deres fulde Navn?	Jens Gotfred Fasbinder
Quillen Dag og hvilket Aar er De født?	9 September 1801
I hvilket Aar har De deltaget i Krigen?	1864
Ved hvilken Afdeeling (Institution) tjente De dengang?	24 Regiments
Ved hvilket Compagni, Coordon eller Bateria stod De?	5 Kompagni
Quilket Nummer havde De?	Nr. 254
Var og til hvilken Dag var De tjenestgjørende?	17 Januar 1864
Tjente De som Alenig eller som Befalingsmand?	Mening
Ved De saaret i Krigen? Naar?	Nej
Har de ligget paa Sogaret? Paa hvilket?	Nej
Ved De fangen i Krigen? Naar og hvor?	18 April Dybbøl
Har De Pension eller Invalidforfølgelse? Quilket Nummer har Deres Pensionovers?	Nej

Eksempel på del af ansøgningsskema, her for menig Jens Gotfred Fasbinde.

Erindringsmedaljer

Justitsministeriet udsendte cirkulære til samtlige amtmænd om, at ansøgningsskemaer med konvolutter skulle fordeles via by- og herredsfogederne samt sognefogederne. Der udsendtes 130.000 spørgeskemaer i forskellige farver alt efter, hvilken medalje man søgte, samt konvolutter, der skulle indsendes direkte til Krigs- og Marineministeriet.

Medaljer for deltagelse i krigen 1848-1850 eller 1864 eller både 1848-1850 og 1864. Foto: ABS

¹ Vigtig tilføjelse i senere afsnit: ”i nok saa kort en Tid.” Yderligere: ”Naar en Person er funden berettiget til Medaillen, forsynes det af ham udfyldte Schema forneden med Paaskriften ”Berettiget” og Afdelingschefens Navn.”

Der blev præget 58.000 medaljer for 1864, 46.000 for 1848-50 og 3.000 for 1848-50 og 1864, alle af bronze, diameter 31 mm, ud fra ministeriernes bedste skøn. Antal uddelte medaljer er noget mindre, og der findes ikke nogen samlet opgørelse af tallene. En del af dem må ligge hos læsere af Slægtsforskeren.

Diplom med erindringsmedalje, set i Ebeltoft Militærhistoriske Samling. Foto: ABS

Via *Veteran 1864*, linket *Erindringsmedaljer i tal* Herefter var det meget nemt i *Veteran 1864* via linket *Søg i Sall Data, 1848-50+1864* at finde hans ansøgningskema.

Indledningen til veteran Niels Christian Andersens diplom, der ses i Ebeltoft Militærhistoriske Samling, lyder: "Husmand Niels Christian Andersen af Iverslyst erkjendes hermed berettiget til den af Hans Majestæt Kongen allerhøiest indstiftede Erindringsmedalje for Deltagelse i Kampen for Fædrelandet 1864."

I 2011 var det besværligt at finde hans ansøgning, men i 2022 er det nemmere. Fremgangsmåden er gennemgået i *Veteran 1864* på siden *Om NCA og andre*. Her er en kort udgave.

Søgning i *SDFE-kortviser* (<https://sdfekort.dk/spatialmap>) på Iverslyst giver to stednavne, bl.a. *Gård i Arden*. Klik på *Adresser* for at se vejnavn og husnummer. Klik på *Administrative grænser, Sognegrænser* for at se, at det er i Astrup Sogn. Se evt. Postdistrikt, Kommunegrænser, Mariagerfjord Kommune.

Kortet i *Sogn, Herred, Amt* viser nemt Ålborg Amt, Hindsted Herred, Astrup Sogn. Ved en søgning på alle FT-år i *Dansk Demografisk Database, Simpel søgning – efter person* med amt, herred og sogn samt personnavnet Niels Christian Andersen får man 11 poster, hvor NCA, 41 år, i FT-1880 ses ved *Et Huus Ivers Lyst, Astrup Sogn, Thisted By*. Alle 1880 folketællinger er indtastede og søgbare. De fleste af ansøgerne fra tidligst 1876 kan findes i denne folketælling. Klik *Vis alle felter* for at se Husstand.

Herefter var det meget nemt i *Sall Data > Indekserede kilder > Erindringsmedaljer 1848-50+1864* at finde hans ansøgningskema. Som menig i 2. Kompagni, 20. Regiment blev han såret og taget til fange 18. april 1864 ved Dybbøl. Robert Lemming sporede hans vej til Dybbøl, hvor han kæmpede nær Dybbøl Mølle, hvor det gik hårdest til. Læs mere i artiklen *Medaljens betydning for soldaterne*, der ses på siden *Veteran 1864* og i *Om NCA og andre*.

Veteran Jep Asmussen

Jeps indrammede diplom med medalje og foto er udstillet på Sønderborg Slot. Han skrev på hvidt papir: *Til det høje Krigsministerium, Kjøbenhavn.*

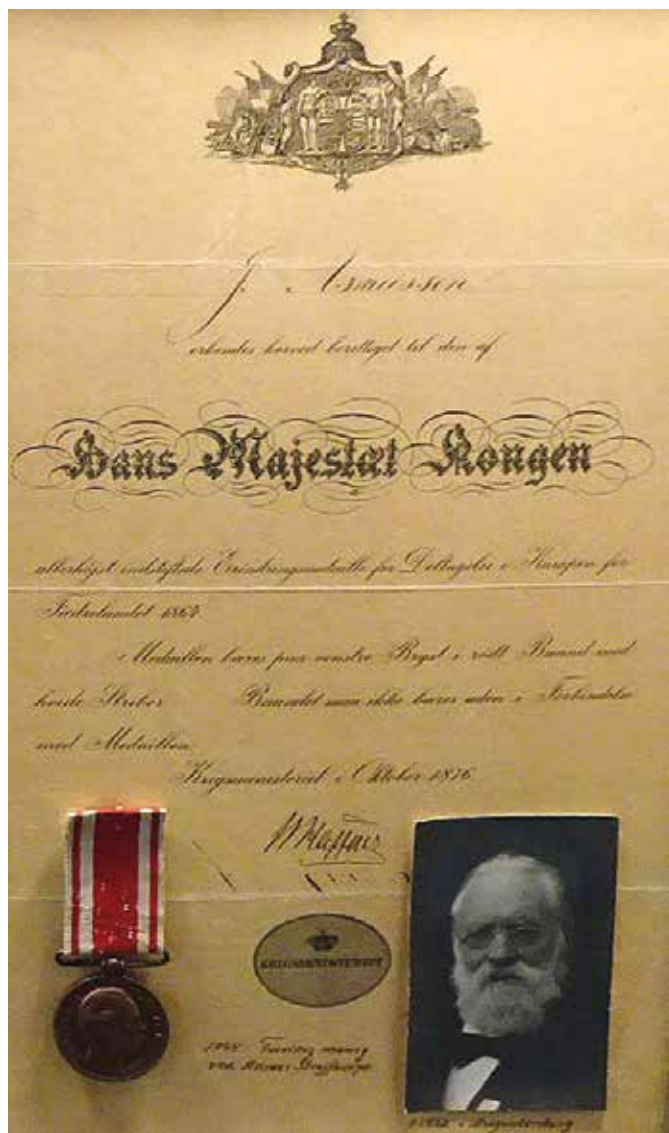
Undertegnede ansøger herved det høje Ministerium om at faae Medalje for Deeltagelsen i Feltoget 1864. Jeg deltog som Frivillig ved Capitain Aarøes Strejfkorps, 2det Compagni. - Stevning pr Svendstrup paa Als, 23de Februar 1876. Allerærbødigst Jep Asmussen, Lærer.

Aarøes Strejfkorps var en specialenhed, som fra april 1864 havde til opgave ved angreb mod fjendens tropper udvalgte steder at tvinge fjenden til at bruge mange soldater til dækning af de spredte stillinger. Resultaterne af korpsets virke var begrænsede, og det klarede sig med få tab, men det var opmuntrende at kunne angribe fjenden på den måde.

Vigtige bøger

Siden *Veteran 1864* har links til 7 tykke bind i *Slægtsforskernes Bibliotek* af Generalstaben, *Dybbøl 1864* og *Den dansk-tydske Krig* med 3 bind for hver af De slesvigske krige. Ses i fuld længde! Klik eksempelvis på *1864 II* og derefter *Åbn PDF*. Brug nu tasten F3, skriv Aarøe som netop nævnt og se 7 resultater, som man hopper frem gennem. Ved søgning på et sidetal hopper man lige frem til dette tal. I *Om NCA og andre* har jeg flere søgetips.

Diplom med medalje og foto fra 1932 i Augustenborg set på Sønderborg Slot af ABS

Søgninger

Søgning via linket *Søg i Sall Data, 1848-50+1864* kan være simpel. Hvis manden har et ualmindeligt efternavn, kan det være nok. Hvis navnet er mere almindeligt, og listen bliver for lang, kan den forkortes med tilvalg af Amt * Krigsår * Fødeår (Brug Tilbage-pilen og tilføj nye valg). Under Amt ses også Sønderjylland * Udlandet * Marinen.

Det er nemt at finde en veteran via *Sall Data* med en søgning på tværs af alle indtastede serier. Igen er noget svært gjort meget let af Lars Jørgen Helbo, som i 2018 fik tildelt Slægtsforskerprisen. Der bruges samme skabelon i *Sall Data* uanset forskellige skemaer eller intet skema i *Arkivalieronline*. Hvis man umiddelbart kan se, som ved Niels Christian Andersen, at al tekst ser ud til at være indtastet i *Sall Data*, er der ingen grund til søgning i *Arkivalieronline*, men der er eksempler, hvor *Sall Data* kun har data nok til søgning. Klik på foto og se seriens navn og nr. af total. Find serien og dets

nummer i *Arkivalieronline* via min liste i *Veteran 1864* over *Indtastede ansøgninger*. På AO kan der være mere tekst indtastet. Meget fint!

Et eksempel kan være J. Asmussen, set på Sønderborg Slot; en søgning i Sall Data, 1848-50+1864 på udelukkende navnet Asmussen med tilvalg af Amt: Sønderjylland og Krigsår: 1864 gav en overskuelig liste, hvor Jep Asmussen ses – med billede af diplommet, men uden indtastede oplysninger. Et klik på fotoet viser, at der er tale om serien *Sønderjyder, A, opslag 246 af 259 opslag*. Ved søgning i *Arkivalieronline*s lister over indtastede ansøgninger *1848-1850* og *1864 Sønderjyder* ses samme foto igen, men her sammen med indtastet tekst fra de flittige indtastere tilknyttet Rigsarkivet.

Når man ikke lige finder Herman Gottlieb, som er nævnt i artiklen *Fra "skuffebarn" til skovfoged i Slægtsforskeren*, nr. 1, 2022, må man prøve sig frem. Gottlieb gav 9 resultater, men ingen Herman. Gottlieb giver derimod mange, og under Sorø Amt ses Hermand Gottlieb f. 28-10-1805. Kirkebogsdetaljerne er lidt anderledes, men den håndskrevne ansøgning gav ham medaljen.

Se *Veteran 1864* med *Ansøgning til papir?* samt *vejledning* og eksempler, hvis du vil lave en pæn opsætning på A-4 ark.

Prøv at gå ind i en serie et sted i oversigten over serier fra *Arkivalieronline*, indtastet eller indskannet, og klik dig frem for at få både overblik og detaljer.

Helt frem til 1924 ses indskannede ansøgninger i serien under linket *Senere* på websiden *Veteran 1864*. En del af dem drejede sig om, at en uheldig mand meget gerne ville have en ny medalje til erstatning for en, der var gået tabt.

Genforeningen

En ansøgning fra 1920 slutter: "Med Genforeningsfesten for Øje vil jeg gerne bede Dem snarest sende mig Medaljen, om det kan lade sig gøre." Påtegning fra Krigsministeriets Arkiv: "Jens Ludvigsen Cadovius har som menig ved 1. Fæstningskompagni været på Krigsfod 1864. Han er ikke fundet straffet." Betingelser: Krigsfod og ikke straffet er opfyldt.

Ved Genforeningsfesten 11. juli 1920 fik Kong Christian X et flag fra 1864.

Nationaltidende skrev: "Saa traadte Veteranen Hans Thomsen fra Sundsmark frem ledsaget af fire unge Piger, som overrakte Kongen et gammelt dansk Flag fra 1864, og efter et par bevægede Ord bøjede Kongen sig ned og kyssede det og den gamle Veteran ..." Veteran Hans Thomsen, Sundsmark, måtte søges i Sønderjylland alene på efternavn og derpå et klik på listen over Hans et-eller-andet Thomsen. Her findes han under Hans Peter Thomsen (HPT).

Veteran Hans Peter Thomsen med Dannebrogskorset, tildelt af Kong Christian X i 1920 på dagen for Genforeningsfesten, samt Erindringsmedaljen for 1864. Foto 903510 i Arkiv.dk fra Lokalhistorisk Arkiv Ulkebøl.

"Jeg takker Dem for den Hyldest, De have bragt mig gennem Deputationen. Det er mig en Glæde at hilse paa saa mange brave Krigere fra Felttogene 1848-50 og 1864, i hvilke Soldaterne viste et sjældent Heltemod, for hvilket min Erkjendtlighed og Taknemlighed først kan svinde ved min død. Jeg er glad for at se Dem tilfredse og glade over Erindringsmedaillerne, og det er mig kjært at kunne gennemføre denne Sag. Jeg er selv stolt over at bære Erindringsmedaillen paa mit Bryst."

Reaktion på erindringsmedaljer

Veteranerne måtte vente på deres medaljer i 28 år eller 12 år, hvis deres ansøgninger blev godkendt. Erik Ovesen skrev i Våbenhistorisk Tidsskrift i artiklen *Skændselsmedaljer*, at de trods alt fik en strålende modtagelse i folket. "Nu fik den jævne mand, den menige soldat, endelig et håndgribeligt bevis på sin konges anerkendelse for indsatsen i krigen og for de afsavn, han havde måttet lide både ved fronten og hjemme."

11. marts 1877 var 5-6000 medaljemodtagere samlede på Amalienborg Slotsplads for at takke Kong Christian 9. for medaljer. Han holdt en tale:

Kilder:

Arkivalieronline med indtastede og indskannede ansøgninger. Sall Data med www.salldata.dk/erindring

Lars Stevnsborg: Kongeriget Danmarks Ordener, Medaljer og Hæderstegn, 2004.

Oplysninger fra Robert Lemming.

Erik Ovesen: Skændselsmedaljer, Våbenhistorisk Tidsskrift oktober 1971.

Bekjendtgørelse af 1ste Februar 1876 om Indstiftelse af en Erindringsmedaille.

Cirkulære af 1ste Februar 1876 fra Justitsministeriet til samtlige Amtmænd.

Kundtgørelse for Hæren af 1ste Februar 1876 om erindringsmedaljerne.

Veteraner fra 1864 med hustruer samlet i Holstebro, stolte af erindringsmedaljerne. Gjellerup Lokalhistoriske Arkiv.

UNIK BOGSAMLING ANKOMMER TIL ALBERTSLUND

Af Per Hundevad Andersen

Den 16. juni var en særlig dag i Slægtsforskernes Biblioteks historie. Kl. 9.00 ankom en lastbil fra flyttefirmaet Bryde med en 20 fods container, helt fyldt med 300 flyttekasser med bøger. Det var Hærens Arkivs Bibliotek, der ankom efter vores overtagelse af samlingen fra Rigsarkivet. Overdragelsen skete ganske vist allerede ved udgangen af 2021, men det var først efter Slægtsforskernes Biblioteks lokaleudvidelse i år, at vi var i stand til at modtage containeren med bøgerne.

Det skal med det samme siges, at mange misforstår, hvor samlingen kom fra, idet der *ikke* er tale om Forsvarets Bibliotek – dette lå tidligere på Kastellet og ligger i dag bl.a. hos Forsvarsakademiet i Ryvangen og den ældste del af biblioteket på Hærens Officersskole på Frederiksberg Slot.

Derimod er der tale om det bibliotek, som Hærens Arkiv i århundreder havde opbygget (lige som Rigsarkivet tidligere opbyggede en meget stor bogsamling). Hærens Arkiv har rødder helt tilbage til 1661, hvor det første General Krigscommissariat, der senere blev til Krigsministeriet, blev dannet. Et sådant organ måtte naturligvis have et arkiv til udvalgte arkivalier. Det blev i 1848 til Krigsministeriets Arkiv og fra 1921 Hærens Arkiv. Ikke alt lykkedes, som det fremgår af, at man i 1754 opdagede, at cancelliets egne skriverkarle havde begået et kæmpemæssigt tyveri af dokumenter, der solgtes til emballage for byens urtekræmmere.

Gennem årene opbyggede arkivet også en bogsamling ved siden af arkivalierne, og da Hærens Arkiv i 1970'erne overgik til at være en del af Rigsarkivet, fulgte denne store bogsamling med "i købet". Bogsamlingen blev placeret øverst oppe i arkivets bygning i Rigsdagsgården. Den var efter sigende meget benyttet af Rigsarkivets medarbejdere, når der blev arbejdet med militærhistorie.

I takt med, at Rigsarkivet flyttede fra Rigsdagsgården til Kalvebod Brygge, skulle en stor del af deres bogsamling afvikles, og Slægtsforskernes Bibliotek havde allerede tidligere modtaget litteraturen om personalhistorie og lokalhistorie. Mod slutningen af sidste år hørte vi dog om udfordringerne med at få placeret Hærens Arkivs Bibliotek. Vi tilbød derfor, at foreningen kunne overtage denne samling, hvilket blev godkendt af Rigsarkivets ledelse.

Samlingen blev derefter kørt til opbevaring hos Bryde, men kunne altså i juni fysisk komme på plads i reoler i Albertslund. Flyttemændene afleverede heldigvis flyttekasserne på 1. sal ved at løfte dem op til vinduet (tænker, at de havde ømme muskler dagen efter!). Her modtog de frivillige kasserne, og så mange bøger som muligt blev sat i reoler med det samme, mens nogle kasser midlertidigt måtte stables. Men inden dagen var omme, var alle 300 kasser tømte og sat i reoler. Det viste sig, at samlingen fyldte ca. 200 hylde-meter.

Hvad er der så i samlingen?

Vi estimerer, at samlingen består af mellem 10.000 og 15.000 bøger, og vi er i fuld gang med at registrere bøgerne i vores bibliotekssystem. Jeg må indrømme, at vi sagde "ja" til denne samling ubeset, så det har været spændende at se, hvad der var i den. Nu har vi registreret de første godt 500 titler og begynder at få en fornemmelse af indholdet. Jeg kan ikke bare se, at det var vigtigt at få samlingen bevaret – jeg er meget begejstret for den!

Det er hurtigt blevet tydeligt, at Hærens Arkivs bibliotek er ret unikt og indeholder sjældne udgivelser. Vi kan se, at mange af titlerne ikke findes på de almindelige biblioteker eller sågar Det Kongelige Bibliotek. Vi kan ikke vide, om de findes ved Forsvarets Bibliotek, da det ikke er muligt at søge efter litteratur der. Det betyder, at der er en del af litteraturen, hvor Slægtsforskernes Bibliotek nok er eneste adgangsmulighed.

Samtidig er samlingen meget væsentlig for både slægtsforskere og historikere, ikke mindst militærhistorikere. Der er megen personalhistorie blandt titlerne, lige som der er masser af lokalhistorie. Men også den brede militærhistorie som fx gennemgang af de forskellige krige vil give slægtsforskeren mange muligheder for at bygge kød på familiens aner.

Ligesom Hærens Arkiv har sin historie langt tilbage i tiden, findes der også mange ældre bøger i bibliotekssamlingen. Vi har allerede fundet et par håndfulde bøger fra 1700-tallet, og mon ikke vi finder bøger fra 1600-tallet, inden vi er færdige? En af de ældste bøger er "Leben einiger wohlverdienten Dänen in einem Bersuche dargestellet" fra 1741 (et af de få eksemplarer, der findes i Danmark af denne bog).

Ligesom de øvrige samlinger i Slægtsforskernes Bibliotek er det målet at få store dele af Hærens Arkivs bibliotek digitaliseret. Det bliver nok en længere proces, da titlerne er så sjældne, at de skal igennem en manuel skanning (i modsætning til dubletter, der skannes hurtigt efter opskæring). Indtil da kan man komme på vores bibliotek i Albertslund og se bøgerne (se nedenfor).

For at give et indtryk af, hvilken guldgrube samlingen fra Hærens Arkiv er, kommer her nogle lister med eksempler på titler, omtrentlig opdelt i emner (og det er alene smagsprøver!).

Biografisk, enkeltpersoner

- Den Kongelige Svenske Rigsraad og Feldtmarskalk Greve Magnus Stenbocks Levnets-Historie (1789)
- Lieut.-General Albert Borggaard (1884)
- Ungdomserindringer fra Sønderjylland og mit tyske Fangenskab (1891)
- Oberst Hans Helgesen (1903)
- Faldskærmsjæger. Fra den franske Maquis til Indo-Kinas Jungle (1949)

Biografisk, samlinger

- Efterretning om alle de Geheimeraadere i Geheime Con-seillet samt Geheime Conferentzraader, der have været fra 1700 til indeværende Aar 1771, samt om deres Charter og Bestillinger, Fødsel, Giftermaal og Dødsfald - ved mange Aars Flid samlet af Peder Birch og efter hans Død udgivet af hans ældste Søn H. J. Birch (1771)
- 48 og 64. Efterladte Dagbogsoptegnelser (1886)
- Mellem Krigene (1851-1864). Efterladte Optegnelser og Breve (1887)
- Gamle Næstved-Soldaters Mindebog (1946)
- Kvinner gift med officerer i den norske hær 1628 – 1814 (1961)
- Søværnets Gymnastiklærere 1809-1978 (1978)

Krigshistorie

- Københavns Beleiring 1658-1659 (1859)
- Kampen om Kalmar 1611 (1884)
- Den skaanske Krig 1675-1679 (1900)
- Bidrag til Den Store Nordiske Krigs Historie, flere bind (1903)
- Karl X Gustav Bält och Roskilde (1912)
- Danmarks krigsmedel under krigen mot Sverige 1611-1613 (1934)
- Gendarmslaget / udgivet af Brønderslev Sparekasse (1970)
- Kalmarkrigen 1611-12 (1978)
- Fra de militære arkiver: København set med militære øjne, i årene mellem 1808 og 1811 (1983)

De slesvigske krige

- Fra den tyske Invasion i 1864. Et Bidrag til Okkupationens Historie (1889)
- Dengang jeg drog afsted. Festskrift i Anledning af Mindefesten for 1848 i Rosenborg Have Juni 1898 (1898)
- Smaastykker - Festligheder i København ved troppernes hjemkomst fra krigen i februar 1851 (1939)
- Tøjhusmuseets Bog om Trearskrigen 1848-49-50 (1948)
- Billeder fra Trearskrigen 1848, 1849, 1850 (1952)

- Auf dem Schlachtfeld von Idstedt, 24./25. Juli 1850 (1978)
- Den dansk-tyske krig 1864 (1991)
- Forsvaret af Ribe og togtet mod Tønder 1848 (1998)

1. Verdenskrig

- Från fronten i väster. September - november 1914 (1915)
- Kriget mot Ryssland. Minnen från fronten i öster mars - augusti 1915 (1915)
- I Kamp for Finland. Fire Maaneders Oplevelser og Indtryk (1918)
- For Nordens Frihed. Svenskerne, Nordmændene og Finnerne i vore sønderjydske Krige (1919)
- Vor sidste kamp for Sønderjylland (1920)
- Dislokationen under Sikringsstyrken 2/8 1914 - 31/3 1919 (1991)
- Sønderjyder i den store krig 1914-18, sønderjyske billeder (1993)

2. Verdenskrig

- 19. September: 12 politimænds beretning om opholdet i de tyske koncentrationslejre (1945)
- Dansk Politi bag Pigtraad (1945)
- Flugten over Øresund. En Reportage omkring den jødiske Flugt (1945)
- Kampen om Amalienborg 19. September 1944 (1945)
- Den hvide Brigade. Danske Lægers Modstand (1946)
- Københavns Vagtværn 1944-1945 (1947)
- Kampen ved Høkkerup den 9. April 1940 (1950)
- Mindebogen 1940-45, navnene paa de danske, der gav deres liv i kampen for Danmarks befrielse som danske frivillige i de allieredes styrker i krigen 1940-45 (1950)
- Den Danske Brigade (1955)
- Hilsen til Vera. Vaabenmodtagelser paa Fyn under besættelsen (1956)
- 20-årsdagen for befrielsen i Frøslevlejren (1965)
- Ingen kender dagen. Grænsegendarmeriet under krig og besættelse 1940-1945 (1970)
- Den tyske besættelse af København den 9. april 1940 (1973)
- Waffen-SS. Its Uniforms, Insignia and Equipment 1938-1945 (1974)
- Danske soldater i kamp på Østfronten, 1941-1945 (1976)
- Modstandsbevægelsens kontaktudvalg i Stockholm 1944-45 (1976)
- Den Danske Brigade i Sverige 1943-45 (1980)

Lægder

- Anhangs-Tabeller over en i Anl. af den nye militair Plan 1816 foranlediget nye Districts Inddeling. 6. Febr. 1816 (1816)

- Forsøg til kort Veiledning for Lægds mænd, i Henseende til deres Embedspligter; samt Underretning for dem, om de ved Siden af samme dem allernaadigst forundte Rettigheder (1836)
- Forordning, angaaende Søeindrullingsvæsenet i Hertugdømmerne Slesvig og Holsteen (1838)
- Inddeling og Nummerfølge for Lægderne i Danmark (1870)
- Inddeling og Nummerfølge for Lægderne i Danmark med Lægdsforstanderiernes og Udskrivningskredsenes Postadresser (1906)

Værnepligt

- Et Par Ord angaaende Nødvendigheden af en almindeligere Værnepligt og bedre Gagering for officierer og Underofficierer i Armeens Cadres (1834)
- Om almindelig Værnepligt og Folkevæbning. Foredrag i den roeskildske Stænderforsamling af 1846 (1846)
- Om Værnepligten og Udskrivningsvæsenet efter dansk Ret (1884)
- Principperne for Bedømmelse og Udskrivning af de Værnepligtige i Relation til den gældende Hærlov (1901)
- Den almindelige værnepligts gennembrud i Danmark (1949)
- Cirkulære om regulativ for bedømmelsen af de værnepligtiges tjenstdygtighed (1954)

Hospitaler og lazaretter

- Bidrag til Kundskab om Kjøbenhavns Garnisonshospitals Historie (1847)
- Et Tilbageblik paa Leiren ved Hald (1869)
- Garnisonssygehuset i Kjøbenhavn. En historisk Studie (1895)
- Det for Hær og Flaade fælles Epidemihospital i Kjøbenhavn (1902)
- Kongelig Vaccinations-Anstalt. 1802, 2. Februar, 1902 (1902)
- Militære Sygehuse i Danmark i 1832 (1908)
- Fra Garnisonssygehusets ældste Tid (1917)
- Beretning om Behandling af de syge Krigsfanger i Lazaretlejren ved Hald 1917-1918 (1918)

Militær sundhed i øvrigt

- Om de sanitære Forhold ved den danske Armee i 1864 (1865)
- Hvad Doktoren fortalte Jens om, hvorledes han skulde holde sig rask i Tjenesten (1893)
- En Cyklebaare (1911)
- Om Krigsepidemier. Foredrag holdt i Det krigsvidenskabelige Selskab den 11/11 1912 (1913)
- Om Panik og Skræk i Krigen. Et Bidrag til Krigens Psykologi (1917)

- Rapport fra Valdemar Sejr-Ambulancen angående dens Estlands-Udkommando i Sommer og Efteraar 1919 (1920)
- Den Norske Kvæsthuskassa (Krigshospitalskassa) 1679-1814, med eit tillegg um Den Norske Officers-enkjekassa (1927)

Uniformer

- Uniform og mode (1946)
- British military uniforms (1948)
- I Panser og Plade (1948)
- A history of the regiments & uniforms of the British army (1951)
- Uniformer (1952)
- Alverdens uniformer i farver (1967)
- Den danske hærs uniformering. En annoteret bibliografi (1985)

Garnisoner og kaserer

- Garnisonen og Borgerbevæbningen i Ribe (1961)
- Vordingborg By og Garnison gennem 50 år, 1913-63 (1963)
- Tønder som Dansk Garnisonsby, fra 1920-1970 (1971)
- Træk af Sønderborg Garnisons Historie (1972)
- Varde Garnison 1953 - 23. oktober – 1978 (1978)
- Festskrift 1913-1988, 15. april, Slagelse Garnison, 75 År (1988)
- Under syv flag. Haderslev Kaserne 1888-1988. Haderslev som garnisonsby (1988)
- Jægersborg Kaserne, et historisk tilbageblik (1992)

Militære steder

- Dybbøl skanser (1924)
- Bornholm i Napoleonstiden (1926)
- Bornholmske forsvarsværker inden militsens oprettelse 1613 (1929)
- Nakskov og svenskerne 1658 og 1659 (1937)
- Flygtningelejren i Oksbøl feb 1945 - dec 1948 (1948)
- Bornholms byer og fæstningen Christiansø (1952)
- Oksbøl Skyde- og øvelsesområde. Vestre Landsdelskommando (1971)
- Frederiksværk kanonstøberi, kanonstøberiets betydning for feltartilleriet 1760-1820 (1985)

Militære enheder

- Meddelelser om den kongelige Livgarde til Hest (1886)
- Det danske Dyrlegekorps' Historie (1901)
- Kongens Livjægerkorps (1912)
- Det slesvigske Regiment (1919)
- 13. Bataillon (1944)
- 3. Jægerkorps i de slesvigske krige (1950)

- Den danske Hærs Veterinærtjeneste gennem Tiderne (1961)
- 29. Bataillons Soldaterforening (1962)
- 5. regiments Soldaterforening. Falsterske Fodregiment (1962)
- Af Danske Livregiments historie. Danske Livregiment (1963)
- FN-Afdelingen Cypem (1976)
- Sjællandske Livregiment. Antvorskov kaserne ved Slagelse (1976)
- Den Kgl. Livgarde til hest (1977)
- Den kongelige Livgarde - 325 aar 1658 – 1983 (1983)
- Jyske Brigade. 25-aars jubilæum i Fredericia (1986)
- For kongen og staden. Studenterkorpset 1801-1864 (1988)

Adgang

Hærens Arkivs Bibliotek er en del af Slægtsforskernes Biblioteks samlinger i Værkstedsgården, Albertslund. Her er der adgang til titlerne mandage og torsdag efter aftale (skriv til bibliotek@slaegt.dk). Man er nødt til at vide, om søgte titler er registreret i vores bibliotekssystem, og disse kan søges i kataloget: bibliotek.slaegt.dk (undtagen titler allerede nævnt i denne artikel) eller med supersøgningen på slaegtsbibliotek.dk.

HUSK AT AFLEVERE DIN SLÆGTSBOG!

Slægtsforskernes Bibliotek modtager gerne din slægtsbog, fx på elektronisk form. Så stiller vi den til rådighed på bibliotekets side for alle og for eftertiden. Den bliver også en del af bibliotekets søgbare bestand af bøger.

Kriterier:

- Bogen skal være i Word- eller PDF-format
- Du giver os ret til at publicere bogen online
- Bogen må ikke indeholde kommercielle fotos med ophavsret
- Bogen må ikke indeholde personlige oplysninger om nulevende eller nyligt afdøde personer (10 år).

Hvis du er i tvivl, kontakt os for råd. Vi modtager også gerne et eksemplar af din fysiske slægtsbog.

Kontakt: Per Hundevad Andersen, Slægtsforskernes Bibliotek, pan@slaegt.dk

EN HJULMAND

En fortælling om min morfar, Julius Peter Erlandsen

Af Jan G. Hansen
Torpevej 32, 5900 Rudkøbing
tlf. 23 41 91 40
jghansen@post10.tele.dk

En af de sidste repræsentanter for et uddøende erhverv var min morfar, Julius Peter Erlandsen. Han var hjulmand og karetmager. Familien har boet og drevet erhverv i den ejendom (matr. 18a i Maglebylille), Julius Peter Erlandsen beboede indtil sin død i 1958, siden hans tipoldefar, Erland Pedersen Malmstrøm, købte ejendommen i 1773. Ifølge optegnelserne var Erland Pedersen Malmstrøm en af flere svenske smede, der kom til Danmark i slutningen af 1700-tallet. Når jeg ser på, at slægten senere hovedsageligt beskæftigede sig med træ, spekulerer jeg på, om Erland Pedersen Malmstrøm i virkeligheden var træsmed, en tidligere betegnelse for alle håndværk, der beskæftigede sig med bearbejdning af træ. Den følgende artikel består dels af data fra diverse kilder såsom kirkebøger og folketællinger, dels af personlige erindringer om Julius Peter Erlandsen, som var min morfar. Artiklen kan derfor godt nogle steder virke lidt ustruktureret, men det håber jeg, at læseren vil tilgive mig.

Julius Peter Erlandsen blev født i Maglebylille d. 14. april 1883, hjemmedøbt d. 17. april og fremstillet i kirken d. 6. maj 1883. Hans far, Jens Peder Erlandsen, var ligeledes hjulmager eller – som man sagde i daglig tale – hjulmand. Moren, Caroline Frederikke Kindler, stammede fra Dragør. Forældrene blev viede d. 27. februar 1883 i Store Magleby Kirke (Dragør hørte dengang under Store Magleby Sogn). De fik fem børn, hvoraf de fire nåede voksenalderen, og, som det fremgår af datoerne, var Julius den ældste. Børnene var Julius Peter (1883-1958), Valdemar Frederik (1886-1886), Erland Peter (1887-?), Neel Bentine (1889-1961) og Anna Frederikke (1892-1947).

Familien har, om ikke været velhavende, så heller ikke ligefrem fattige. I 1883 købte Jens Peder Erlandsen en jordlod i Maglebylilles vestlige udkant (matr. 18c), hvor han i 1888 byggede en gård, som fik navnet Erlandsminde. Hvem der egentlig boede på gården, ved vi ikke, da familien tilsyneladende blev boende i ejendommen, hvor Jens Peder Erland-

sen havde sit værksted. Ægteskabet blev ikke af længere varighed; Jens Peder var foruden at være hjulmand også brandinspektør, og ved en ildebrand i Kastrup fik han en sten i hovedet, da en skorsten styrtede sammen. Han blev bragt hjem, men om aftenen fik han en stærk hovedpine og blev bragt til Frederiks Hospital i København, hvor han døde dagen efter, d. 30. september 1893, af en hjerneblødning. Han blev begravet på Tårnby Kirkegård d. 5. oktober 1893. Hans hustru, Caroline Frederikke Erlandsen, f. Kindler, forblev enke til sin død d. 13. februar 1932. Hun blev begravet på Tårnby Kirkegård d. 19. februar 1932.

Barndom og ungdom

Om Julius Peter Erlandsens barndom og ungdom ved vi ikke alverden. Han har jo ganske givet gået i skole i perioden 1890-1897, og det er også temmelig sikkert, at han har gået på Kastrup-Maglebylille Skole. Næste gang vi hører om ham, er ved hans konfirmation d. 11. april 1897. Ved konfirmationen fik han karaktererne g+ og g i henholdsvis kundskaber og forhold. Altså en ganske gennemsnitlig dreng.

Han er kort efter kommet i lære som hjulmager og karetmager. Da faderen var død, og moderen sandsynligvis har overtaget ledelsen af bedriften, har han ikke kunnet få sin uddannelse i den hjemlige bedrift, da moderen ikke var i besiddelse af et mesterbrev og derfor ikke har kunnet uddanne lærlinge. Det var normalt på den tid, at en lærling blev optaget i mesters husstand, men i folketællingen 1901 er der ingen lærlinge i husholdningen, så det er troligt, at bedriften ikke har uddannet lærlinge i den periode, hvor Caroline Frederikke Erlandsen bestyrede den.

Folketællingen fra 1901 giver os svarene på flere af spørgsmålene. Julius Peter Erlandsen boede på et lærlingehjem i Nørre Søgade 11 i København sammen med 110 andre lærlinge fra alle mulige fag. Hjemmet ejedes af "Foreningen til Lærlinges Uddannelse", en forening, som stadig eksisterer. Hans læremester var en karetmager F. Jensen. Julius Peter Erlandsen flyttede ind på lærlingehjemmet i 1898.

Mesterbrev og giftermål

Det næste, vi erfarer om Julius Peter Erlandsen, er, at han får sit mesterbrev d. 1. april 1903 i en alder af kun 20 år (han fyldte 21 år 14 dage senere). Det er en meget ung alder at blive mester i. Jeg tror, at han samtidig har overtaget karetmagervirksomheden, da jeg deltog i hans 50-års jubilæum d. 1. april 1953. Det er sandsynligt, at han samtidig er flyttet

hjem. Det er uvist, hvornår den øvrige familie er flyttet til gården Erlandsminde, men jeg tror, at det senest er sket i forbindelse med Julius Erlandsens bryllup.

Julius Peter Erlandsen og Astrid Sofie Signe Erlandsen f. Jensen

Julius Peter Erlandsen blev d. 3. november 1905 gift med Astrid Sofie Signe Jensen i Sundby Kirke. Ægteparret fik syv børn, heraf to tvillingepar. Af disse syv børn nåede kun to voksenalderen, nemlig Elly Jensine (min mor – 1909-1949) og Inger Caroline (1915-1980). Selvom Julius beboede huset med sin familie og havde karetmagervirksomheden, forblev moderen ejer af ejendommen til sin død i 1932. Da Caroline Frederikke Erlandsen f. Kindler døde, overtog Julius Peter Erlandsen som nævnt ejendommen midt i byen med karetmagerværkstedet, medens hans søster, Neel Bentine Hansen f. Erlandsen, arvede gården Erlandsminde.

Hvordan det gik to andre søskende, har jeg ikke så nøje rede på. Erland Peter Erlandsen blev gift i 1912 og enkemand i 1936. Han havde på et tidspunkt en gård i Maglebylille, men den faldt for lufthavnens udvidelser allerede sidst i 1940-erne. Da jeg var barn, boede Erland alene i et lille hus i Maglebylille. Han og Julius må være blevet uvenner på et eller andet tidspunkt, for selv om de var naboer, talte de aldrig sammen. Som følge af uvenskabet mellem Julius og Peter havde vi heller ingen kontakt med den gren af familien. Anna Frederikke blev gift i 1919 og flyttede til Stevns, hvor hun fik en datter i 1921.

Hjulmandens arbejde og liv

En hjulmand fremstiller, som navnet siger, træhjul til vogne af enhver art. Uddannelsen hørte under karetmagerfaget, og lærlingene blev også uddannede som karetmagere.

Op mod midten af det 20. århundrede gik behovet for træhjul og karetmagerarbejde i en lille landsby som Maglebylille markant tilbage, og Julius Peter Erlandsen måtte udvide sit arbejdsfelt til også at omfatte tømmer-, snedker- og glarmesterarbejde. Da min farfars gård skulle genopbygges efter en brand i 1944, var det Erlandsen, som havde tømmerentreprisen. Om det var på grund af arbejde eller militærtjeneste, at han i 1916 opholdt sig i Vanløse Baraklejr, ved jeg ikke. Jeg ved ikke noget om hans militærtid, han fortalte aldrig om det.

Når jeg googler "Vanløse Baraklejr" får jeg henvisninger til nogle husvildebarakker, som blev opført omkring 1920. Jeg har en teori (men jeg ved det ikke) om, at Julius Erlandsen var indkaldt til sikringsstyrken under 1. Verdenskrig, og at han var stationeret i den omtalte baraklejr som en del af det mandskab, som skulle bemane Vestvolden, som var en del af Københavns befæstning.

I 1936 blev pladsen hjemme i ejendommen for trang, og Julius Peter Erlandsen købte en gård et lille stykke længere nede ad vejen (matr. 15ap). Gårdens jorder var på dette tidspunkt formentlig allerede opslugt af lufthavnen. I stuehuset blev der indrettet værksted og i udlængen lagerrum og garage.

Hjemme blev værkstedet inddraget til beboelse, men ellers skete der ikke de store moderniseringer af boligen. Julius' hustru, Astrid, måtte lige til sin død i 1956 hente vand ved en pumpe i gården. Maden blev tillavet på et komfur, hvor man brændte høvlspåner og affaldstræ fra værkstedet. Ægteparret Erlandsen fik til deres guldbryllup d. 3. november 1955 et gasbord med to gasblus til flaskegas foræret. Det nåede ikke at komme i brug, før Astrid døde i januar året efter. Derefter blev det ikke taget i brug, da Julius Erlandsen ikke lavede mad, og en kedel vand til en kop kaffe, kunne han lige så godt varme på komfuret.

Astrid Sofie Signe Erlandsen, f. Jensen, døde d. 3. januar 1956 på Amtssygehuset i Gentofte. Hun var sammen med sin mand, datter og svigersøn på vej hjem efter at have holdt jul hos datteren og svigersønnen i Højby, da hun blev sløj. De kørte direkte til hospitalet, hvor døden blev konstateret. Hun blev begravet på Tårnby Kirkegård d. 8. januar 1956. Efter hustruens død levede Julius Erlandsen fortsat i sit hus, men sine varme måltider indtog han hjemme hos os. Sine aftener tilbragte han ofte på Erlandsminde hos sin søster, Neel. Hun var en af de få i landsbyen, som dengang ejede et fjernsyn, hvilket medførte, at den halve landsby ofte var på besøg.

Som jeg husker Julius Peter Erlandsen, var han en bestemt herre, som man ikke kom tæt ind på livet af; han virkede ikke særlig kærlig, men jeg tror, at han i virkeligheden holdt meget af børn. Indtil han i midten af 1950'erne opgav sit værksted, kom jeg meget tit for at lege på værkstedet. Det havde han intet imod, jeg skulle blot holde mig fra de store maskiner, men jeg havde min egen lille høvl, som jeg kunne bruge på et stykke træ. Der var ikke tale om, at jeg lavede egentligt snedkerarbejde, jeg var jo kun 7-8 år gammel. Men jeg kom der ofte i den periode, og det medførte, at jeg blandt kammeraterne i landsbyen fik mit første øgenavn, Tømmer Jan. Jeg har fået flere siden. Selv om værkstedet blev overdraget til efterfølgeren, fortsatte Julius Erlandsen med at komme der og udføre småreparationer. Det var ved en sådan lejlighed, at han kom til skade ved en af maskinerne. Han arbejdede ved en elektrisk afretterhøvl, da han fik et ildebe-

Erlandsen foran sit hus sommeren 1957

findende, og da han støttede sig for at holde balancen, fik han desværre den venstre hånd i den roterende kniv. Han mistede to og en halv finger på venstre hånd. Dengang var der ikke de strenge sikkerhedsforskrifter ved elektriske maskiner, som der er i dag.

En anden episode, jeg husker, handler om hans køkkenhave. Der var i forbindelse med værkstedet en lille jordlod, hvor han holdt nogle høns, og hvor han dyrkede lidt grøntsager til eget forbrug. På et tidspunkt ville han ikke længere dyrke denne køkkenhave og overlod grundstykket til os børn, så vi kunne få os en have. Jorden derhjemme på gården blev jo brugt i fars gartneri, så der var ikke noget til overs. Vi anlagde så en lille have med havegange og blomsterbede, men da morfar opdagede, at vi havde sået blomster, blev han ærgerlig, for det var noget pjat, vi skulle dyrke grøntsager, så vi fik et udbytte af det. Men der blev ikke lavet om på det, og vi var lige gode venner.

Død og begravelse

Julius Peter Erlandsen døde d. 24. juli 1958 i sit hjem i Maglebylille. Han var gået i seng om aftenen, da han fik et ildebefindende, men det lykkedes ham at tilkalde naboerne, som boede i samme hus, ved at banke på væggen. Naboerne prøvede at kontakte os, men vi var ikke hjemme, så de tilkaldte hans søster, Nøel, fra Erlandsminde. Hun kom, og de sludrede sammen, idet han tilsyneladende fik det bedre. Men pludselig fik han et hosteanfald, han drejede sig lidt væk og døde, stille og roligt.

Næste dag begyndte forberedelserne til begravelsen, og

den første opgave bestod i at få fat i hans datter, Inger, og svigersønnen; de var på campingtur i Norge, så de måtte efterlyses i radioen. De kom dog hurtigt hjem, og Julius Peter Erlandsen blev begravet på Tårnby Kirkegård d. 29. juli 1958. Således sluttede livet for en af de sidste i et døende erhverv. Ved 50-års jubilæet d. 1. april 1953 blev der bl.a. udgivet denne sang. Sangen er trykt i Maglebylillebogen, og jeg er i besiddelse af den håndskrevne original:

Hjulmandens Sang

Mel.: Vi har sagt det så tit

Se en Hjulmand paa Landet, han er jo en Mand.
Efter Præsten han kommer i Rang.
Det er morsomt at tænke paa alt, hvad han kan.
Derfor synger vi denne sang.

Han kan snøre et Hjul, lave Hammel og Stang,
og en stiv Vogn han laver i Hast
skal din Rive ha Tand? Du kan faa den saa lang,
som du ønsker, og den sidder fast.

Gaar en Træspand i stykker, saa faar den en Bund
eller Stav, ligesom det passer bedst,
han kan lave det alt med sin Hammer og Sav
og en Tøierpæl til Ko eller Hest.

Han kan tømre et Hus, han kan bygge et Slot
ligesaa flot som "Amalienborg",
han kan skære i Glas, og saa kitter han godt,
kan han ikke, saa er det en sorg.

Hvis et Par de skal giftes og skal sætte Bo,
kan den Hjulmand dem lave en Seng,
den kan være saa herlig, det synes de to,
indtil at de har faaet sig en Dreng.

Han kan slagte sin Gris, han kan pløje sin jord,
og af Børn har han altid en Flok,
men da har han til Hjælper en sød lille Mor,
Resultatet det er altid godt.

Hvis hans Nabo er død, laver Kisten han da,
men da er han sorgfuld i Sind,
og man ser da paa Naboens Begravelsesdag,
triller Taaren paa barkedede Kind.

Saadan lever en Hjulmand fra Vugge til Grav,
han med Raad og med Daad er parat,
og de elsker ham alle baade høje og lav,
siger Hjulmanden, han er krabat.

HVOR I LANDET FINDER JEG SJØRUP?

Af Kathrine Tobiasen
Korsagervej 13, 8940 Randers SV
41 28 65 30
kto@slaegt.dk

Krabsens stednavnebase

Når man slægtsforsker, bliver man sendt på rejser rundt i landet og måske også til udlandet. Anerne og deres efterkommere kan have boet på steder, som man aldrig har hørt om, endsize besøgt. Det er et helt fremmed land, der åbner sig, når man i kirkebøger og folketællinger støder på stednavne, som ikke siger én et kvæk. For at gøre det ekstra drilsk kan navnene endda være stavet på andre måder end dem, vi kender og bruger i dag.

Stednavnebase	
Der er her mulighed for at søge i en database, indeholdende 59881 danske stednavne og deres tilhørende sogn, kommune og amt.	Here you can search a database, containing 59881 danish place names with info about Parish, Community and County according to the county-organisation of 1970.
Kommuner og amter er i henhold til inddelelsen fra 1970.	
Stednavn	Søg efter et stednavn
Sogn	Alle stednavne inden for et sogn
Husk: kun af bruge basen som vejledning	
En oversigt over Sogne, Herreder og Amter - med kort - kan findes på da.wikipedia.org/wiki/Danmarks_amter_(1793-1970)	
Information about Parishes, Shires, and Counties - with maps - can be found on da.wikipedia.org/wiki/Denmark_amter_(1793-1970)	
Log ind	Administration af database

Det er altså nødvendigt at sætte sig ind i geografien, og heldigvis er der rigtig god hjælp at hente forskellige steder.

Det vigtigste og absolut uundværlige hjælpemiddel er Krabsens stednavnebase på adressen <http://www.krabsen.dk/stednavnebase/>. Denne webside har eksisteret fra dengang, IT begyndte at vinde frem, og den har stort set ikke forandret sig. Den er stadig, hvad den i sin tid lagde ud med: enkel og nem at anvende og med lige præcis det indhold, vi har brug for.

Databasen indeholder angiveligt 59881 danske stednavne og viser deres tilknytning til sogn, herred og gl. amt, altså den administrative opdeling af landet, som vi arbejder med som slægtsforskere. Også søer, bakker, skove og andre lokaliteter er medtaget.

På startside har du to valgmuligheder: Du kan søge efter

Stednavnebase					
Fundet: 1 forekomster					
Stednavn	Sogn	Herred	Gl. amt (før 1970)	Kommune (2007)	Bemærkning
Uggeløse	Uggeløse	Lyng-Frederiksborg	Frederiksborg		Sogn Bebyggelse. Ejerlav eller dele heraf.

enten et *stednavn* eller et *sogn*. Hvis du vælger stednavnesøgning og udfylder feltet med Uggeløse, får du svaret, at Uggeløse er en by i Uggeløse Sogn, der ligger i Lyng-Frederiksberg Herred i Frederiksborg Amt. Under bemærkninger oplyses det, at navnet er både et sogn og en bebyggelse og desuden et ejerlav eller dele deraf. Den sidste oplysning kan du bruge, hvis du vil søge fx matrikelkort.

Stednavnebase	
Søg efter sted	
Indtast stednavn: uggeløse	Ord der starter med 'C', søges automatisk også under 'K'. Ord der starter med 'W', søges automatisk også under 'V'.
☐ Kun denne stavemåde	Ord, der starter med eller indeholder 'aa', søges automatisk også under 'A'
☒ Med 'jokertegn' før og efter. Inde i ordene anvendes % som jokertegn.	
☒ Søg også på navne uden sogne-oplysning ...det vil sige, at kun (ny) kommune oplyses.	
Søg	Nulstil søgefelt

Som udgangspunkt søger du på den stavemåde, du har indtastet, men hvis du flytter markeringen fra "Kun denne stavemåde" til "Med jokertegn..." får du også navne, der har en tilføjelse før og efter. En søgning på Sundby vil således give bl.a. Sundbyøster, Oppe Sundby og Nørresundby. Søgebasen er så smart, at den ser stort på, om du har stavet et ord med å eller aa – den finder begge. Krabsen oplyser desuden, at det er ligegyldigt, om du taster begyndelsesbogensstavet som c eller k, v eller w; det ser dog ikke ud til at virke.

Den anden søgemulighed, sogne-søgningen, kan du naturligvis bruge, hvis du ved, det er et sogn, du vil søge på. Men denne funktion har en særlig og meget nyttig finesse. Når du

Stednavnebase			
Fundet: 14 forekomster			
Stednavn	Sogn	Herred	Gammelt amt
Stednavn	Sogn	Herred	Gl. amt
Bastrup	Uggeløse	Lyng-Frederiksborg	Frederiksborg
Gedevease Bro	Uggeløse	Lyng-Frederiksborg	Frederiksborg
Hesteløngshuse	Uggeløse	Lyng-Frederiksborg	Frederiksborg
Julemøglint	Uggeløse	Lyng-Frederiksborg	Frederiksborg
Krogenlund	Uggeløse	Lyng-Frederiksborg	Frederiksborg
Mandrup	Uggeløse	Lyng-Frederiksborg	Frederiksborg
Nymølle	Uggeløse	Lyng-Frederiksborg	Frederiksborg
Rosentruuk	Uggeløse	Lyng-Frederiksborg	Frederiksborg
Slangrup Ås	Uggeløse	Lyng-Frederiksborg	Frederiksborg
Tertelakov	Uggeløse	Lyng-Frederiksborg	Frederiksborg
Uggeløse	Uggeløse	Lyng-Frederiksborg	Frederiksborg
Uggeløse Krog Huse	Uggeløse	Lyng-Frederiksborg	Frederiksborg
Vassingerød	Uggeløse	Lyng-Frederiksborg	Frederiksborg
Vassingerød Old	Uggeløse	Lyng-Frederiksborg	Frederiksborg

søger på fx Uggeløse, får du som resultat alle de stednavne i sognet, som findes i Krabsens database. Denne finesse kan du have stor glæde af, hvis du i en kirkebog har fundet et stednavn, som du ikke kan få mening i. Kig på Krabsens liste over navne i sognet for at tjekke, om det ikke kunne være et af dem. Husk, at stednavne ofte blev stavet anderledes; somme tider kan der være tale om nærmest ren lydskrift. Stavemåderne i Krabsen er dem, der bliver brugt i Trap Danmark.

Sogn Herred Amt

Det er ikke nok at kunne afgøre, hvad det rent faktisk er for et stednavn, du har fundet frem til. Du vil sikkert også gerne have placeret det helt præcist på Danmarkskortet. Dit hjælpemiddel er her bogen Sogn Herred Amt, som alle medlemmer af Danske Slægtsforskere har fået ved indmeldelsen. Her kan du slå op og se, hvor dit sogn ligger i forhold til øvrige sogne i herredet og amtet.

Hvis du står med en person, som du ikke kan finde født i det sogn, hvor han/hun ellers tilbringer sit liv, er det oplagt at undersøge, hvilke sogne der grænser op til "dit" sogn. Der er nemlig store chancer for, at vedkommende er født i et af nabosognene, da folk i almindelighed ikke bevægede sig så meget omkring før i tiden. Hvis søgningen i nabokirkebøgerne ikke giver pote, må du bevæge dig længere ud – eller håbe på, at der viser sig en anden genvej.

Kortene fra Sogn Herred Amt kan du også finde på Danske Slægtsforskere's hjemmeside www.slægt.dk, hvis det passer dig bedre med en online-version. Se under fanebladet *Kilder* > *Hjælpesider* > *Amtskort*. Klik på det amt, du er interesseret i, og du vil få overblikket over sogne og herreder i amtet.

Trap Danmark

Som slægtsforsker er det en dyd at være nysgerrig, og naturligvis bør du sætte dig ind i, hvad det er for et nyt sogn i den anden ende af landet, som du finder ud af, at din mormor er født i.

Det oplagte sted at starte er Trap Danmark. Dette værk er en institution i dansk litteratur, og det indeholder en beskrivelse af samtlige amter, herreder og sogne i Danmark. Du kan her læse lidt om stedets historie og geografiske forhold, og der er en gennemgang af byens institutioner som skoler, kirker, godser, virksomheder m.v. Har bemærkelsesværdige personer haft tilknytning til stedet, får de også et par ord med på vejen. Trap giver dig altså en solid baggrundsviden om det sted, du skal til at arbejde med. Så vigtig har man anset værket for at være, at det indtil videre er kommet i 6 udgaver, hvoraf de sidste bind af nyeste udgave kommer denne sommer. Denne udgave breder sig over hele 34 bind og kan lånes på alle biblioteker.

Førsteudgaven fra 1858-1860 kunne nøjes med 5 bind, og udgaverne er vokset støt siden. Måske tænker du, at hver ny udgave bygger videre på oplysningerne fra de ældre, og at du derfor kan nøjes med den seneste? Det gælder dog ikke her. Alt stoffet fra de gamle udgaver kan selvfølgelig ikke tages med i de nyere, men da vi beskæftiger os med historien, vil de gamle oplysninger ikke nødvendigvis være forældede for os. Vi får tværtimod et samtidigt syn på forholdene, som kan være lige, hvad vi har brug for i vores forskning. Derfor er det en god idé også at kigge i de gamle udgaver.

Disse udgaver kan stadig findes på en del biblioteker, hvor de måske er flyttet i magasinet, men dog kan findes frem. Slægtsforskernes Bibliotek har dem også, men de venter stadig på at blive digitaliseret.

DS-Wiki

er et leksikon på nettet (wiki.slægt.dk). Her finder du artikler om danske sogne, der især udmærker sig ved, at de præsenterer links til alle de vigtige kilder (folketællinger, kirkebøger, lægdsruller, inkl. eventuelle afskrifter). Der er oversigter over hvilke godser, der har fæstegods i sognet, og lister over litteratur om emnet, naturligvis med link, hvis bøgerne eller artiklerne findes online.

DS-Wiki er derfor et perfekt udgangspunkt for dit arbejde med et bestemt sogn.

HVORDAN ER VI I SLÆGT MED HINANDEN?

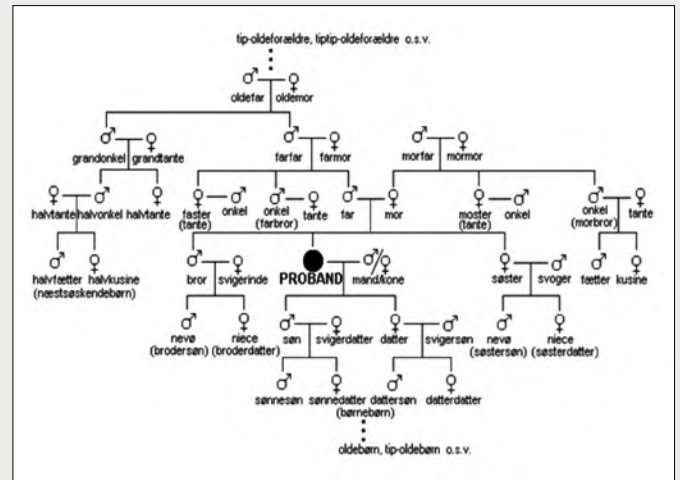
Når man forsker i sin slægt, træder man ind i en helt ny verden. Pludselig støder man på en masse fjerne slægtninge, der går under betegnelser som godt kan gøre én rundtosset. Der er grand-grandfætre og ditto -mostre og -fastre. For slet ikke at tale om hvad der sker, når vi bevæger os uden for grænserne og kan møde begreber som "first cousin twice removed". Den sidste type vil man uundgåeligt løbe ind i, hvis man får taget en DNA-test.

Med den nære familie giver det sig selv. Vi har forældreparret, der får børn og børnebørn og måske endda når til oldebørn. Børnene kan specificeres som søn og datter og sønndatter og datterdatter. Hvis børnene kun er fælles om enten mor eller far, er de halvsøskende (halvbror og halvsøster). Forældrenes ophav er farmor og farfar samt mormor og morfar. I nogle familier kærligt kaldet bedstefar og -mor, hvilket ikke er så heldigt, da der her ikke skelnes mellem, om vi følger den fædrene eller mødrene linje. Når vi går et par trin længere tilbage, kommer vi til oldemor og -far og tipoldemor og -far. Tipoldeforældrene kan fortsætte i en uendelighed med 2 x tipoldemor, 3 x tipoldefar osv.

Forældreparrets søskende er i forhold til deres børn faster og farbror, moster og morbror. Disse ord er måske lidt på retræte til fordel for onkel og tante, der desværre er ret intetsigende og egentlig slet ikke står for et reelt slægtsforhold. Tante er gift med morbror eller farbror – eller er måske en rigtig god ven af familien. Engelsktalende må nøjes med aunt (tante) og uncle (onkel).

Farbrødrer og mostres børn er nevøer og niecer i forhold til vores udgangs-forældrepar, mens de er fætre og kusiner til disses børn. Det er almindelig kendt og brugt, men det bliver en tand sværere, når vi bevæger os ud i tredje led. Her tilføjes ofte forstavelsen grand.

Der er vist ikke noget, der hedder grandmoster, men en søster til min mormor (og farmor) vil blive kaldt grandtante og en bror grandonkel. Deres børn vil være min halvonkel eller halvtante, og når vi rykker til deres børn, tales der om mine grandfætre og -kusiner eller halvfætre og -kusiner. Er der et slægtsled mere mellem os, kan der smækkes endnu et grand på til grand-grandkusine.

Udenlandske betegnelser

På norsk har man et særligt ord, *menning*, der fortæller, hvor tæt slægtskabet er. *Enmenninger* er således søskende, mens *tomenninger* er fætre og kusiner. *Tremenninger* antyder, at vi er ude i tredje led med halv- eller grandfætre og kusiner, og med *firmenninger* er vi i fjerde led (oldebørn).

På engelsk springer man olde-betegnelsen over og går direkte fra *grandparents* (bedsteforældre) til *great-grandparents* (oldeforældre) og derefter *great2-grandparents* (tipoldeforældre) osv.

Ved de fjernere slægtninge kommer udtrykket fra indledningen *first cousin twice removed* ind i billedet. Fætre/kusiner benævnes efter, hvem de nedstammer fra. Er de efterkommere efter mine bedsteforældre er de *1st cousins*: i første led, altså det vi kalder fætter/kusine, er de bare *1st cousin*, men rykker vi en generation frem til grand/halvfætre, bliver de *1st cousin once removed*, og skal der lægges endnu en generation til, bliver det *1st cousin twice removed*.

Efterkommere efter fælles oldeforældre er *2nd cousins* tilføjet samme system af flytninger: *once, twice, thrice removed*. Det kan se forvirrende ud, når man første gang møder disse kryptiske ord, men når man lige fatter fidusen, giver det faktisk mening.

Du kan læse mere om slægtsbetegnelser på www.slægt.dk under fanebladet *Kom i gang > De første skridt*. I Slægt & Data nr. 2 1994 havde Svend-Erik Christiansen en artikel om emnet. Bladet indgår i Slægtsforskernes Bibliotek; søg i *Samlinger > Tidsskrifter*.

DANMARKS ADMINISTRATIVE INDELING

I dag er landet opdelt i regioner, som blev dannet i 2007, efter at 14 amtskommuner var blevet nedlagt. Går vi tilbage til før 1970, hvor vi jo mest bevæger os i slægtsforskningen, var der 23 amter, som bortset fra nogle justeringer undervejs havde fungeret siden 1793. Amtmanden var kongemagten/regeringens forlængede arm, der stod for en stor del af administrationen af lokale forhold som sundhedsvæsen, vejvæsen m.v. Bl.a. også de faderskabssager, som vi ofte kommer til at tumle med, hvis vi har børn født uden for ægteskab i familien.

Længere nede i hierarkiet havde vi indtil 1919 herrederne, der blev styret af herredsfogeden. Han (der findes vist ikke eksempler på kvindelige fogeder) havde vigtige ting som skøde-, skifte- og retsvæsen under sig. Købstæderne fungerede som selvstændige enheder på linje med herrederne, og ved siden af var der visse steder birker, som typisk kunne være oprettet omkring et stort gods.

Mindste enhed i opdelingen af landet er kommunerne og sognene. Inden kommunerne fik mange opgaver under sig, sorterede meget under sognepræsten. Han stod – og står – for de kirkelige handlinger, dåb, konfirmation, vielse og begravelser, og har derfor været central for personregistreringen, længe før man fik sat navn på den slags. Derudover havde han tilsyn med skoler og fattigvæsen.

Ved siden af det verdslige administrative system havde man den gejstlige, kirkelige inddeling. Øverste lag var her stiftet, styret af biskoppen, og i næste led provstiet med provsten som frontperson. Et provsti var identisk med herredet indtil 1822, hvor flere provstier blev lagt sammen. Provsten førte tilsyn med sognepræsterne, kristenlivet i menighederne og undervisningen i skolerne. Derfor kan vi i de gamle kirkebøger støde på notitser om, at provsten har været på visitats, inspektionsbesøg.

Herrederne og sognene har eksisteret fra tidernes morgen, i hvert fald så længe, at det kniber med skriftlige kilder om deres opståen. De kan have forandret sig undervejs, så nogle er blevet sammenlagt eller nye opstået. Amtenes historie er kortere. De afløste i 1662 de gamle len, der blev styret af adelige. Den enevældige kongemagt ønskede en stærkere og mere effektiv og saglig administration af riget, så her kom embedsmænd til at stå i spidsen. Oprindeligt var der mange flere amter end dem, vi kender fra 1970; mange er i

tidens løb blevet nedlagt eller lagt sammen med andre, og i 1793 kom en ny opdeling. Kludetæppet af amter er broget og ikke helt nemt at få hold på, men du kan læse mere i Sogn Herred Amt, og i DS-Wiki på adressen <https://wiki.slaegt.dk/index.php?title=Amt> kan du se oversigter over amterne på forskellige tidspunkter.

Jytte Skaaning og Bente Klercke Rasmussen har i deres *Find din slægt – og gør den levende* en fin oversigt over *Magtens hierarki*. Det bedste sted at få klar besked om et steds administrative placering er websiden DigDag, www.digdag.dk. Her kan du vælge et bestemt årstal og få vist inddelingen inden for diverse administrative enheder på det givne tidspunkt. En nærmere gennemgang af sidens funktioner tillader pladsen her ikke. Det vender vi tilbage til en anden gang. I Slægtsforskeren nr. 4 2019 var der en artikel om DigDag.

Søgefladen hos DigDag. Til venstre ses mulighederne for at vælge administrativ enhed. Et klik på krydset ud for Kommunal, Amtslig/regional osv. åbner for underinddelingerne. Under kortet ses skyderen, hvor du kan vælge år.

Kan det ikke være ligegyldigt, hvordan det hang sammen med amter og herreder i gamle dage, tænker du måske. Nej, det er absolut ikke ligegyldigt, for når du skal finde de vigtige kilder til dine aners liv, skal du vide, hvilken myndighed den givne sag hørte under. For at finde en persons fødsel skal du have en idé om, hvilket sogn det skete i, og hvis du leder efter skiftet efter tipoldefar, er det en fordel, at du kender herredet eller købstaden, han boede i. Derfor er det en klar fordel for dig at have rimelig styr på begreberne.

RIGE BØNDER OG FATTIGE HERREMÆND

Af Ole Færch
Under Lien 16, 9000 Aalborg
ole.ferch@stofanet.dk
Mobil: 29809766
Fastnet: 98184180

Introduktion

Almindeligvis vil man vel betragte herremændene som de rige og deres fæstebønder som de fattige, men sådan var det ikke altid. Et eksempel på det modsatte kender vi fra bønder i landsbyen Nørholm 10 km. vest for Aalborg og herremænd på de nærved liggende herregårde, Store Restrup i Himmerland og Oksholm i Vendsyssel. I Nørholm kendes i 1600-tallet flere særdeles velhavende bønder, som udlånte store beløb til herremænd i økonomiske vanskeligheder.

Kras'erne

En af de velhavende bønder var Niels Poulsen Kras (1615-1657), som var birkefoged i Nørholm Birk ca. 1647-1657. Han var fæstebonde i Nørholm under Viborg Kapitel, provstigodset. Han var søn af Poul Nielsen Kras (1580-1649), der også var birkefoged i Nørholm og som igen var søn af herredskriveren i Hornum Herred, Niels Poulsen Kras i Moldbjerg, og den adelige Anne Bertelsdatter Hørby.

Poul Nielsen Kras (1580-1649) var gift med Maren Bertelsdatter Kjærulf, datter af Bertel Kjærulf. Ægteparret var særdeles velhavende. Det ses bl.a. ved, at ægteparret i 1632 skænkede den pragtfulde prædikestol med lydhimmel til Nørholm Kirke og 1643 lod den staffere, dvs. male. Den har kostet hundreder af rigsdalere, måske tusinder.

Efter at Poul Nielsen Kras (1580-1649) var død, lod Maren Kjærulf 1650 altertavlen i Nørholm Kirke staffere, hvilket stod at læse på altertavlens fodstykke, indtil det desværre blev overmalet ved restaureringen i 1905. Poul Nielsen Kras' rigdom stammede ikke fra at være fæstebonde, selv om han som birkefoged sikkert havde gården uden fæsteafgifter. Hvervet som birkefoged har sikkert heller ikke været baggrunden for velstanden. Det var derimod sildefiskeriet i Limfjorden uden for Nørholm på Nørrelåe ved Klitgård og strøget ind mod Aalborg, hvor der var et sted kaldet Danni-søe, som lå ud for Egholm. Sildene blev saltet i salterboderne, bragt til Aalborg og eksporteret til hele Europa. Det var

Figur 1: Prædikestolen med lydhimmel, eget foto.

herfra velstanden stammede. Han ejede bl.a. huse i Aalborg og Rævs gård i Vadum Sogn.

Sønnen, Niels Poulsen Kras, (1615-1657) var også særdeles velhavende og havde udlånt penge til herremanden Jørgen Pedersen Marsvin, som bl.a. ejede en del af Store Restrup i Nørholms nabosogn, Sønderholm. Man sagde, at Jørgen Marsvin var så velhavende, at han kunne ride på sin egen jord fra Restrup til Vejle, men det var nok overdrevet. I hvert fald kom han i økonomiske problemer og pantsatte sine ejendomme og fæstegårde i stor stil. Dette kan man aflæse i Hornum Herreds tingbøger og i Viborg Landstings skøde- og panteprotokoller.

Efter samfrændeskiftet 7. september 1569 om Restrup Gård og Gods førte Restrup en lidt omtumlet tilværelse med flere ejere.¹ Efter 1630 havde Christoffer Lindenov og Niels Parsberg andele af Restrup. 1647 blev Jørgen Marsvin ene-ejer. Han ejede også Aunbjerg og var gift med Helvig Gyldenstjerne, datter af Mogens Gyldenstjerne til Fultofte og Sødal, der 1569 havde arvet en del af Restrup. 1656 gjorde Niels Parsberg udlæg hos Jørgen Marsvin og kom 1662 i besiddelse af gården. Allerede 1652 var Jørgen Marsvin kom-

¹ Ole Færch, Diplomatarium Hornumense.

met i økonomiske vanskeligheder og begyndt at låne penge af bønder i Nørholm som nævnt nedenfor.

7.1.1661 blev velbyrdige Jørgen Marsvin til Restrup stævnet på Hornum Herredsting for gæld til Poul Kras' enke, Maren Bertelsdatter Kjærulf, Nørholm. Stævningen blev foretaget af hendes svigersøn Christen Mortensen i Svenstrup, som var gift med datteren Anne Poulsdatter Kras, og han var i øvrigt også kronens delefoged i Hornum Herred. Det var uden tvivl penge, som Maren Bertelsdatter Kjærulf havde fra skiftet efter Poul Kras, penge som Poul Kras havde udlånt på en obligation. Det var en gæld på 550 rdl. fra 22. september 1654 samt påløbne renter. Maren Bertelsdatter Kjærulf var død 1656, og det var nu arvingerne, der ejede fordringen.

I 1663 var det gået så meget tilbage for Jørgen Marsvin,

at han og hustruen Anna Helvig Gyldenstjerne var helt ude af Restrup Gods og boede på bondegården Abildgård i Ø. Hornum Sogn.

3.2.1663, på Hornum Herredsting, stævnedes Niels Mogensen Wingård i Nørholm, gift med Niels Poulsen Kras' enke, Kirsten Jørgensdatter, velbyrdige Jørgen Marsvin, Abildgård, for en gæld på 730 rdl. til Niels Poulsen Kras, Nørholm.² Jørgen Marsvin kunne ikke betale, og 22.4.1663 udstedte han og Anna Helvig Gyldenstjerne i stedet et pantebrev til ærlige og velagte mand Niels Mogensen Wingård i Nørholm på 1.000 rdl. in specie, som de har været skyldige til salig Niels Poulsen Kras i Nørholm, "hvorpå Niels Mogensen havde fået dom på ved herredsting og landsting at lade sig indføre". De forpligtede sig til at betale halvdelen med påløbne renter til påske og resten til nytår 1665 med

Figur 2: Vår og Hornsgårds Endelsfiskeri. C.L.Papes ca. 1720. Rigsarkivet, Viborg, kortsamlingen. Endelsfiskeri beyder, at gårdene alene har retten til at fiske i området.

² Niels Mogensen Wingård, † 3.5.1666 i Nørholm, ~ 30.9.1660 i Nørholm med Kirsten Jørgensdtr., * o. 1620 i Glerup, Vesterbølle sogn, † 6.5.1685 i Nørholm, datter af Jørgen Vognsen og Maren Pedersdtr. Byrialsen. Hun var enke efter birkefoged Niels Poulsen Kras.

6 % rente. I pant fik Niels Mogensen af deres frie jordegods et boel i Nørholm, som Niels Mogensen selv havde i fæste, samt gårde i Sønderholm sogn.³

De 1.000 rdl svarede vel til 5 gårdes værdi. Det var helt klart penge, hun havde fra skiftet efter Niels Poulsen Kras. Et bo blev typisk på den tid delt sådan, at enken fik halvdelen, mens børnene delte resten. Boet har således sikkert været på minimum 2.000 rdl., en ganske anseelig sum.

17.4.1663 udstedte Jørgen Marsvin og Anna Helvig Gyldenstjerne til Abildgård pantebrev til ærlige og velagtede mand Poul Poulsen Kras i Nørholm på 202 rdl. in specie og 24 rdl. danske, som var hans prokvota hovedstol af den gæld, som de havde til hans salige moder, Maren Bertelsdatter Kjærulf. De skulle betale 6 % i rente, leveret i hans hus i Nørholm. I pant fik han bl.a. en gård i Sønderholm.⁴ Poul Poulsen Kras var søn af Poul Nielsen Kras og Maren Bertelsdatter Kjærulf. Han havde altså arvet pantebrevet som en arveandel. Poul Nielsen Kras og Maren Bertelsdatter Kjærulf havde 10 børn, som levede eller havde efterkommere, da Poul Nielsen Kras døde 1648-1649. Der var 7 piger og 3 drenge. Da pigerne kun arvede en halv arvelod i forhold til drengene, var der $6\frac{1}{2}$ arvelodder til børnene. Regnes rdl. in specie og rdl. i dansk til samme værdi, var Poul Poulsen Kras arvelod altså 226 rdl. Børnenes arvelodder var da $6\frac{1}{2} \times 226 = 1.469$ rdl. og hele boet altså $2 \times 1.469 = 2.938$ rdl. Det svarede vel til værdien af ca. 15 bøndergårde.

15.3.1667 fik agtbare og velfornemme mand Poul Poulsen Kras på Viborg Landsting dom over Jørgen Marsvin og Anna Helvig Gyldenstjerne til Abildgård ang. en sum penge, som de var skyldige og fik indvisning (ret til at tage en del af en ejendom eller et løssøre) i deres løssøre.⁵

10.4.1667 overtog Poul Poulsen Kras to af Jørgen Marsvins gårde for gæld. Poul Poulsen Kras og herredsfogeden mødte på Jørgen Marsvins bopæl på Abildgård i Ø. Hornum Sogn for at indløse en gæld på 202 rdl. in specie og 2 mk. danske, som Poul Kras pro rate i arv havde fået af et gælds-brev, som Jørgen Marsvin og hans hustru Helvig Gyldenstjerne havde udstedt til Poul Kras' salige moder, Maren Bertelsdatter, med 6 % rente og i pant deres gods i Hornum Herred i Sønderholm og i Han Herred i Leret Sogn. Gælden skulle efter påskrift betales 1664. Han fik ret til straks at overtage de pantsatte gårde.⁶ Det er pantebrevet fra 1663, der er i spil.

12.5.1667 fik Poul Poulsen Kras pant i Jørgen Marsvins gårde for gæld. Jørgen Marsvin var selv til stede på landstinget og tilkendegav, at eftersom han ikke havde rede penge at betale gælden til sine kreditorer med, pantsatte han af sit jordegods til Poul Kras gårde i Sønderholm og Veggerby, hver tønde hartkorn vurderet til 25 rdl.⁷

Den velhavende Jens Andersen

En anden bonde i Nørholm, Jens Andersen, som var knap så velhavende som Kras'erne, havde også udlånt penge til Jørgen Marsvin. 24.9.1672 mødte Laurids Munk til Havbrogård på Viborg Landsting og gjorde vitterligt, at Laurids Sørensen Buus i Hornum på vegne af sin søster, ærlige, dydige og gudfrygtige matrone, Helvig Sørensdatter Buus, salig Jens Andersens efterleverske i Nørholm, havde forevist en sindelse (tilkendegivelse) udstedt af landstinget 8. maj, som var behandlet i landstinget den 9. ditto lydende i sin slutning således: Da for retten fremlægges salig Jørgen Marsvins obligationer til Jens Andersen i Nørholm, den første på 100 rdl., den anden på 30 rdl., og da Helvig Sørensdatter nu begærer indvisning i Jørgen Marsvins efterladte løssøre og jordegods, da tilsiges Ove Rosenkrands til Råkilde og Holger Parsberg til Restrup i tingfogedens nærværelse at gøre den ønskede indvisning. I sagen fremlægges Jørgen Marsvins obligation til Jens Andersen på 100 rdl., dateret 10.9.1652, med flere senere påskrifter om påløbne renter. I sagen nævnes endvidere en registrering af salig Jens Andersens bo af 13.12.1671, hvori nævnes et pantebrev udgivet af Jørgen Marsvin, dateret 23.7.1653 med påskrift om påløbne renter.

Birkefoged Mads Sørensen Wolf

En tredje særdeles velhavende bonde i Nørholm, der også udlånte penge til herremænd, var Mads Sørensen Wolf, (o. 1612-1683), som også var birkefoged i Nørholm. Han var gift med Maren Poulsdatter Kras (o. 1627-1671), datter af Poul Nielsen Kras og Maren Bertelsdatter Kjærulf. Han var 2. gang gift med Kirsten Jensdatter, †1679 i Nørholm. Hans og hustruerne epitafium ses på nordvæggen i kirken.

På epitafiet står: Anno 1664 haver ærlig og velagtet mand Mads Sørensen Wolf i hans alders 52 år og hans kære hustru ærlig og gudfrygtig kvinde Maren Poulsdatter Kras i hendes 37. år, bekostet dette epitafium, kirken til glæde og til deres minde. Som topfigur ser man et timeglas.

³ Viborg Landstings skøde- og panteprotokol 1663, opslag 73.

⁴ Viborg Landstings skøde- og panteprotokol 1663, opslag 77-78.

⁵ Viborg Landstings skøde- og panteprotokol 1667-1668, opslag 89-90.

⁶ Viborg Landstings skøde- og panteprotokol 1667-1668, opslag 90.

⁷ Viborg Landstings skøde- og panteprotokol 1667-1668, opslag 91-92.

Figur 3: Mads Sørensen Wolf og hustruer Maren Poulsdatter Kras' og Kirsten Jensdatters epitafium. Eget foto.

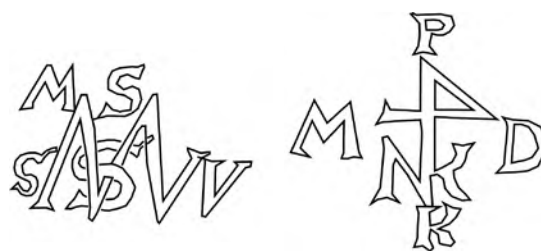
I centrum af billedet ses Mads Sørensen Wolf og til højre for ham de to sønner. Til venstre stående to døtre og de to hustruer, Maren Poulsdatter Kras og Kirsten Jensdatter. I forgrunden de tre børn, malet i hvide dragter, de er dødfødte eller døde som små.

I detailbilledet ses to skjolde med bomærker, til venstre Mads Sørensen Wolfs udført med sammenslyngede forbogstaver fra navnet. Til højre Maren Poulsdatter Kras' bomærke, som er faderens bomærke suppleret med forbogstaver fra navnet.

17.4.1663 udstedte Jørgen Marsvin og Anna Helvig Gyldenstjerne til Abildgårds pantebrev til efterfølgende godtfolk, nemlig hæderlige og vellærde mand, hr. Peder Nielsen, sognepræst på Øland, 97 rdl. 4 sldl., Jens Bertelsen i Nørholm, 97 rdl. 4 sldl., som de på landstinget havde fået dom for at kunne gøre indførsel i deres gods, men som skulle være kasseret. Mads Sørensen Wolf i Nørholm i lige måde 97 rdl. 4 sldl., som er deres prokvota hovedstol og rente af den gæld, som de (Jørgen Marsvin og Anna Helvig Gyldenstjerne) var skyldig til deres hustruers moder, salige Maren Bertelsdatter

Figur 4: Detalje af Mads Sørensen Wolfs og hustruers epitafium. Eget foto.

Figur 5: Mads Sørensen Wolfs og Maren Poulsdatter Kras' (faderens) bomærke.

i Nørholm, tilsammen 297 rdl. De fik pant i en gård i Sønderholm. Dateret Nørholm 17.4.1663.⁸

1667 fik Mads Sørensen Wolf dom på landstinget, at han kunne gøre udlæg i Jørgen Marsvins gods for gæld fra 1654. Landsdommerne i Jylland havde tilfunden (var tilkendt) Mads Sørensen Wolf i Nørholm at gøre udlæg hos Jørgen Marsvin til Abildgård for en sum penge efter deres dom. Da har Mads Sørensen Wolf sammen med Oluf Munk, som mødte i herredsfogedens sted, været på Abildgård. Der blev fremlagt et gældsbrev på 250 rdl. dateret Restrup 22.9.1654 med pant i gods i Sønderholm. Rigsdaleren gjaldt 96 sk. Der fremlægges et nyt brev dateret 17.4.1663. Endvidere et nyt brev med erkendelse af gælden på 250 rdl. in specie og med løfte om betaling. Mads Sørensen Wolf har for gælden fået udlagt en gård i Sønderholm og fæstet den til Svend Hansen. Ligeledes en gård i Veggerby samt Tostrup Mølle i Sønderholm Sogn, hartkorn 12 tdr. 2 skp. 2/7 alb.

De var også draget til Nørholm efter Mads Sørensen Wolfs begæring i birkefogedens stue, da talte fogeden med 4 vurderingsmænd om gods, som Jørgen Marsvin tilhørte, da

⁸ Viborg Landstings skøde- og panteprotokol 1663, opslag 77-78.

solgte fogeden til Jesper Jensen en gammel ødelagt kokekedel, regnet efter hans seddel 8 lispund, udlagt i Sønderholm en gård 7 tdr. hartkorn, en øde gård i Brasted, Tostrup Mølle, hartkorn sat til 25 rdl. Beløber sig til 434 rdl. 1 sk. 9 3/7 pd. Til rest var en gæld på 17 rdl. 4 mk. 14 sk. 8 4/7 pd., som skulle afvikles. Underskrevet 10.11.1665. Knud Seefeld, egen hånd. Ove Rosenkrands, egen hånd.⁹

17.6.1667 fik Mads Sørensen Wolf i Nørholm landstingsdom over Knud Seefeld og Karen Friis til Oksholm for gæld. Mads Sørensen Wolf i Nørholm havde forevist en dom af Viborg Landsting af 8.5.1667 ang. en obligation på 500 rdl. in specie med tilbørlig rente, udstedt 24.1.1662 til ham af Knud Seefeld og Karen Friis til Oksholm, som skulle være betalt, og han ønskede nu indvisning i deres løsøre eller jordegods. Han fik indvisning i deres gods i Vendsyssel i Hvetbo Herred, Brovst Sogn og i Jetsmark Sogn. Gælden svarede til værdien af 2 gårde.¹⁰

11.7.1667 udstedte Axel Urne til Marsvinsholm i Skåne et pantebrev til rådmænd Hans Nielsen i Aalborg på 260 rdl. in specie, som skulle betales Viborg Landstings Snapsting 1668, og satte i pant følgende gods i Nørholm Sogn og By: Hans Nielsen og Mads Christensen, skylder årligt 3 pd. 3 skp. byg, 6 skp. havre, 1 svin, 1 gås, 21 skilling 1 alb. gæsteri, 26 sk. 2 alb. arbejdspenge. København 11.7.1667. Axel Urnes signet. Denne obligation har jeg overdraget min gode ven Mads Sørensen Wolf i Nørholm. København den 2.8.1667. Hans Nielsen.¹¹

26.8.1667 udstedte Ide Lindenov, salig Steen Becks til Vrås, pantebrev til ærlige og velagtede mand Mads Sørensen Wolf i Nørholm på 300 rdl. in specie med 6 % rente, som skulle betales førstkomende Viborg Landsting Snapsting 1668, med pant den gård i Nørholm Sogn og Birk, som Mads Sørensen Wolf selv påbor, skylder årligen 3 pd. byg, 6 skp. havre, 1 svin 1 gås, 21 sk. gæsteri, 26 sk. arbejdspenge. Dateret Vrås 26.8.1667. Ide Lindenov, egen hånd, Jacob Lindenov, egen hånd.¹²

18.1.1672 mødte Mads Sørensen Wolf i Nørholm på landstinget med en gældsfordring hos Knud Seefeld til Oksholm, dateret 17.6.1667. Han fik udlagt Hvarregård i Pandrup, Jetsmark Sogn, i Hvetbo Herred, som var til overs fra Urban

Andersen i Klitgårds udlæg i Røgild Halvgård i Brovst Sogn. Gården blev overdraget til Otto Skeel til Birkelse.¹³

At Mads Sørensen Wolf var velhavende fremgår også af et pantebrev, som Mads Sørensen Wolf i Nørholm 18.2.1681 udstedte til Tøger Lassen til Rødslet. Mads Sørensen Wolfs gør vitterligt, at hans husbond, Tøger Lassen til Rødslet, forrige landkommissær i Jylland, på hans begæring har kasseret og udsat sin hånd fra hans søn Poul Madsen, som nu har forpagtet konsumtionen af Mariager By fra nytår og løbende i 3 år for 450 rdl. årligt, som udgør i 3 år 1.350 rdl., og Mads Sørensen Wolf forpligter sig at holde Tøger Lassen skadesløs og sætter i pant sit jordegods i Vester Han Herred, gårde i Klim Sogn og By, Vester Thorup Sogn og By, Ullerup, Vust Sogn og By, Lild Sogn, Voldbjerg Klit, Øster Brønderslev Sogn, Hvilshøj i Hindsted Herred, Døstrup Sogn og By, hvilket gods Tøger Lassen skal have i underpant, indtil Mads Sørensen Wolfs søn har betalt. Beseglet af Mads Sørensen Wolf og Poul Madsen Kras.¹⁴ Værdien af pantet svarede vel til 6 gårde. Det bemærkes, at sønnen Poul kalder sig Kras, det er efter moderen Maren Poulsdatter Kras.

Urban Andersen Gjedsmænd

Endnu en velhavende bonde i Nørholm Sogn, som også udlånte penge til herremænd, var Urban Andersen Gjedsmænd (1629-1688), gift 1. med Maren Jensdatter Klitgård (o. 1610-1679), datter af Jens Jensen i Klitgård og Mette Mouridsdatter Pugh. Maren Jensdatter Klitgård var første gang gift med Søren Bertelsen Kjærulf. Urban Andersen Gjedsmænd var 2. gift med Anna Poulsdatter Niemann af Aalborg og 3. gang med Kirsten Nielsdatter. Urban Andersen Gjedsmænd var fæster af Viborg Kapitels gård Klitgård i Klitgård og senere ridefoged på Restrup, hvis sager han førte på både birketinget og herredstinget.

I Nørholm Kirke hænger et prægtigt epitafium over Søren Bertelsen Kjærulf, hustruen Maren Jensdatter Klitgård og hendes anden mand, Urban Andersen Gjedsmænd.

På dette står: Her hviler ærlig og velagtet mand Søren Bertelsen Kierulf som døde 1659, og hans hustru Maren Jensdatter og deres børn, samt dennes anden mand ridefoged Urban Andersen Gjedsmann i Klitgaard, opsat 1666. Når der ligger børn i svøb ved fødderne af de voksne, er de dødfødte eller døde som spæde.

⁹ Viborg Landstings skøde- og panteprotokol 1667-1668, opslag 144-146.

¹⁰ Viborg Landstings skøde- og panteprotokol 1667-1668, opslag 132-136.

¹¹ Viborg Landstings skøde- og panteprotokol 1667-1668, opslag 149-150.

¹² Viborg Landstings skøde- og panteprotokol 1667-1668, film del 2, opslag 11.

¹³ Viborg Landstings skøde- og panteprotokol 1671-1673, opslag 342-343.

¹⁴ Viborg Landstings skøde- og panteprotokol 1681-1682, opslag 49.

Figur 6. Søren Bertelsen Kjærulf, hustruen Maren Jensdatter Klitgård og hendes anden mand Urban Andersen Gjedsmands epitafium. Eget foto.

11.7.1667 fik Urban Andersen Gjedsmann i Klitgård, indvisning og udlæg i Knud Seefeld og Karen Friis til Oksholm løssø og gods for en gæld på 500 rdl. i specie.

Knud Seefeld ejede Oksholm o. 1638 sammen med svigermøderen, Dorthe Budde, og svogeren, Henrik Sandberg til Bøgsted, men blev senere enejer. O. 1667-1668 mistede

Figur 7. Detail af Søren Bertelsen Kjærulf, hustruens og hendes anden mand Urban Andersen Gjedsmann epitafium. Eget foto.

han Oksholm, efter at borgmester Mads Poulsen i Randers havde gjort indførsel i gården for en gæld på 12.000 rdl. med renter. Forklaringen på, at Knud Seefeld lånte penge hos Urban Andersen Gjedsmann, skal sikkert søges i, at Oksholm havde fæstegods i Nørholm, og at Urban Andersen Gjedsmann havde familierelationer her.

Afslutning

Artiklen er en illustration af, at bønderne ikke altid var de fattige og herremændene de rige, som flød ovenpå. Tværtimod kunne nogle herremænd se deres gods og velstand smuldre, mens deres fæstebønder flød ovenpå. Artiklen er også en illustration af, hvor stort et fremskridt det er, at Rigsarkivet har lagt store mængder af arkivalier på internettet. Det gælder ikke mindst tingbøgerne, men også Viborg Landstings skøde- og panteprotokoller, som artiklen i høj grad er baseret på. Et studie af specielt et landstings skøde- og panteprotokoller vil utvivlsomt give flere eksempler som de aktuelle.

Familierelationerne mellem de rige bønder:

- Poul Nielsen Kras (1580-1649) ~ Maren Bertelsdatter Kjærulf (†1656)
- Niels Poulsen Kras (1615-1657) ~ Kirsten Jørgensdatter, 2. ~ Niels Mogensen Wingaard
- Anne Poulsdatter Kras ~ Christen Mortensen
- Poul Poulsen Kras
- Maren Poulsdatter Kras (†1671) ~ Mads Sørensen Wolf (1612-1683), 2. ~ Kirsten Jensdatter
- Else Poulsdatter Kras (1625-1653) ~ sognepræst Øland Peder Nielsen
- NN Poulsdatter Kras ~ Jens Bertelsen
- Urban Andersen Gjedsmann (1629-1688) ~ Maren Jensdatter Klitgaard (1610-1679), 1. ~ Søren Bertelsen Kjærulf (bror til Maren Bertelsdatter Kjærulf)
- Jens Andersen †1671 ~ Helvig Sørensdatter Buus. Hendes bror Laurids Sørensen Buus.

Det er kun Jens Andersen, der ikke umiddelbart har relationer til Kras'erne.

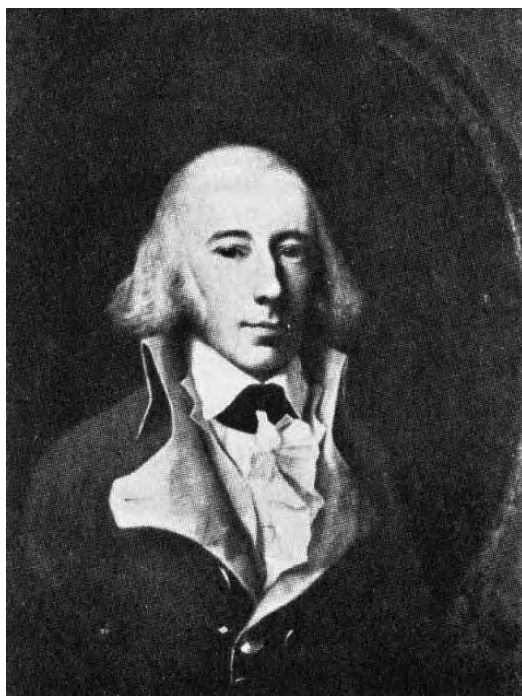
SERGENT OG DANNEBROGSMAND MIKKEL CLAUSEN FUGLSBØLLE

Af John Halstad Blak
Lützensvej 1, 1 – 2
4220 Korsør
johnhalstad13@gmail.com

I min søgen efter aner og oplysninger om deres levevilkår på Langeland stødte jeg på en artikel om lensgreve Frederik Ahlefeldt-Laurvig, der levede 1760-1832. Efter den skulle han være far til mere end et hundrede børn. Jeg finder ikke noget om dem i kirkebøger eller lægdsruller. Kun et barn, døbt uden for hans magtområde, på Svendborg-egnen, fik navnet Christian Rieber Feldt. Han blev senere malermester i Tranekær. At der er dækket over disse fødsler, fik mig til at fundere over indførsler af mine aners data.

I FT 1787 Fuglsbølle findes Karen Mikkelsdatter, 14 år (ops. 4), som kunne være datter af smed Mikkel Christensen samme sted (ops. 3, 8. fam.).

I FT 1801 samme sted findes Karen Mikkelsdatter, 20 år (ops. 6, 24. fam.). Dette er min tipoldemor. Hun er gift med Claus Hansen Rubech, som er husmand. Det kan jeg ikke fin-

Frederik Ahlefeldt-Laurvig, besidder af grevskabet Langeland 1791-1832 og efter sigende far til mange børn

de noget om i lenets fæsteprotokol. Men i 1803 fæster han et hus i Sdr. Longelse. Der er foretaget nogen manipulation med Karens alder. I FT 1840, udført af skolelæreren, som måske ikke vidste bedre, er hendes alder rettet markant fra 66 til 61 (ops. 10,48). Ved hendes død ligner nullet begyndelse til et 6-tal, men omskrevet til 0 (KB Longelse 1852-92, ops. 44, nr. 9).

Hendes ældste søn, Mikkel, min tiptipoldefar, findes i lægdsrullen med dåbsdag 29.08.1801 (tilgangsrulle 1801 lægd 81 nr. K 129).

Han får ikke familienavnet Rubech som sine tre yngre brødre (KB Longelse 1813-26, ops. 54, nr. 3), Hans (ops. 56, nr. 6), Rasmus (KB 1826-51, ops. 102 nr. 6) og Jens (ops. 105, nr. 5), og hans dåbsdag angives ved konfirmationen at være 04.10.1801, sic!

Han bliver underofficer ved Kronens Regiment på Kronborg, hvor han avancerer til sergent. Får en datter, Signe, 10.12.1832 med min tiptipoldemor, Pernille Larsen, senere kaldt Petronelle, fra Slettelt (Helsingør Skt. Mariæ 1823-43, ops. 289 nr. 22). To af fadderne er kolleger fra hjemegnen, i min fantasi måske halvbrødre. De gifter sig i Skt. Mariæ 19.09.1834.

Tilbage på Langeland bliver hans ældste søn, Frederik Julius, født 14.07.1839 (Humble 1838-58, ops. 19 nr. 10). Normalt ville han blive opkaldt efter sin farfar, og det var måske netop det, der skete.

Tyskerne kaldte de tre adelsslægter de vise Rantzauer, de fromme Reventlower og de vilde Ahlefeldter. Måske en årsag til, at Mikkel forlod kone og 6 børn for at deltage i krigen 1848-50 i Fredericia?

Ved en årsdag for krigen ansøgte Mikkel om en medalje. Den ansøgning ligger i Rigsarkivet, og heri angiver han sin fødselsdato til 27.08.1800, sic!

Med denne artikel vil jeg gøre medforskere, der måtte søge aner født på Langeland, opmærksomme på, at der kan være manipuleret med data i den periode, og at der er mulighed for gennem lensgreve Frederik Ahlefeldt at finde en anelinje tilbage til Gorm den Gamle.

LIVETS STORE BEGIVENHEDER

Af Kathrine Tobiasen
Korsagervej 13, 8940 Randers SV
41 28 65 30
kto@slaegt.dk

Gennem livet står fire store begivenheder, som vi som slægtsforskere uundgåeligt kommer til at beskæftige os med. Det drejer sig om fødsel/dåb, konfirmation, vielse og død/begravelse. Første og sidste begivenhed har alle vore aner oplevet, mens de to andre skønt ikke naturgivne dog var noget, alle måtte forholde sig til. Konfirmationen skulle alle igennem, hvis de ønskede sig en normal tilværelse resten af livet, og forældrene til et barn har måske ikke været ægteviet, men de har nødvendigvis haft et samkvem, der i hvert fald på en eller anden måde knytter sig en historie til, som formentlig ikke vil være mindre interessant at kigge nærmere på end en vielse.

Fælles for de nævnte store livsbegivenheder er, at de er knyttet til kirken, og at der gennem tiden er opstået et væld af traditioner og skikke omkring dem. Ofte har der været holdt forskellige former for fester i forbindelse med dem. Disse kan vi finde omtale af mange steder i vores kilder, og de kan fortælle ting, der kan være med til at levendegøre vores billede af anernes tilværelse.

FØDSEL OG DÅB

Der blev født rigtigt mange børn før i tiden, og fødsler var en selvfølgelig del af dagliglivet. Prævention var ikke noget, almindelige mennesker kendte til, endsige gjorde brug af; i almindelighed overlod man nok til de højere magter at bestemme, hvor mange børn det kunne blive til i et ægteskab. Under alle omstændigheder var det nyttigt med et højt fødselstal, når man tog i betragtning, at mange børn ikke overlevede de første uger og måneder.

Fødslerne foregik hjemme i boligen; på landet gjaldt det indtil midten af 1900-tallet, mens man i byerne var hurtige til at gå over til at føde på klinik eller sygehus. Som i mange andre forhold var fødslerne noget, man var fælles om i de små

samfund. Nabokonerne, der kendte det hele fra egen krop og talrige andre fødsler, troppede op og bistod med gode råd og praktisk hjælp. Nogle blandt dem havde sikkert større erfaringer og måske flair for håndværket og blev dem, som altid blev tilkaldt som fødselshjælpere, indtil uddannede jordemødre i løbet af 1700-tallet kom til. Nabokonernes bistand var der dog stadig brug for, barselskonen skulle nemlig holde sengen op til 10 dage efter fødslen, så sammenstimlingen var stor, og de kom med mad og bagværk i en krukke, der gik under navnet barselpotte. Der skulle være noget at byde barselsgæsterne på. Helt op til 1950'erne var det på landet stadig skik at levere især kager til den nybagte mor.

Ordet barsel kommer af barnsøl og antyder, at familieførøgelsen blev fejret. Det var da også værd at markere, at fødslen var vel overstået, for det var ingenlunde en selvfølge, at den skulle ende godt. Tværtimod lurede farer på både mor og barn i en tid, hvor hygiejnen og sundhedssystemet endnu ikke var veludviklet. Så festet blev der med mad og drikke, gerne med gavmilde mængder øl. Somme tider deltog også den lokale spillemand, og på Sjælland var der tradition for, at man tog spædbarnet op af vuggen og dansede med det¹. Der blev festet i en grad, så det inspirerede Ludvig Holberg til at skrive komedien Barselstuen (barselstue var byernes betegnelse for festivitassen, som på landet kaldtes barselsgilde). Det var en udpræget kvindefest, og det gik livligt for sig, så man kan sagtens forestille sig, at satirikeren – og manden – Holberg her har kunnet hente masser af guf til sin komedieskrivning.

Ludvig Holbergs komedie har inspireret Wilhelm Marstrand til dette billede af en barselstue i de højere borgerlige lag i København. Maleriet er fra 1845. SMK.Open.

¹ Jens Henrik Koudal: For borgere og bønder. Stadsmusikantvæsenet i Danmark, 2000, s. 472

Urenhed

Hvert barn, der kommer til verden, er et under, og derfor er det kun naturligt, at folk har ønsket at fejre den store begivenhed. I det lys kan det undre, at man samtidig har betragtet den nybagte mor som uren, og mange hælder stadig til den opfattelse, at netop urenheden var årsagen til, at hun skulle holde sig fra gudstjenesten i den første tid og derefter skulle introduceres, højtideligt indføres i menigheden igen, 6 uger efter nedkomsten. Det er rigtigt, at man i oldtiden og i forskellige primitive samfund mente, at barselskvinden var uren, og i Tredje Mosebogs 12. kapitel siges det lige ud, ovenikøbet med en skærpelse, når babyen var en pige: *Når en kvinde bliver frugtsommelig og føder en dreng, skal hun være uren i syv dage [...] På den ottende dag skal drengen omskæres på sin forhud. Derefter skal hun holde sig hjemme i treogtredive dage, mens hun har sit renselsesblod; hun må ikke røre ved noget helligt eller komme til helligdommen, før hendes renselsestid er omme. Føder hun derimod et pigebarn, skal hun være uren i to uger ligesom under sin månedlige urenhed; og derefter skal hun holde sig hjemme i seksogtredsindstyve dage, medens hun har sit renselsesblod.* Bemærk formuleringen skal hun være uren; om hun faktisk er ren eller ej, er tilsyneladende underordnet, men hun skal opføre sig, som om hun er uren i den udmålte tid.

Den katolske kirke tilsluttede sig forestillingen om, at barselskvinden skulle være uren ca. seks uger, så dette gjaldt også i middelalderens Danmark. Det ændrede sig radikalt med overgangen til den lutherske lære, der ikke kunne se noget urent i fødslen. Peder Palladius, den første biskop over Sjælland efter reformationen, skrev i sin visitatsbog fra ca. 1543: *Men, min kære Dannekvind, Du est ikke en »hienske« Kvinde udi din Barselseng! Du haver ikke Djævelen med at fare, om Du est ellers en kristen Kvinde, kristnet og døbt i Navn Faders og Søns og Helligaands! Du haver ikke Lys, Vand, Kappe behov at lyse, stænke og kyse Djævelen fra dig, naar Du skal i Kirke efter dit Foster. Du haver Gud Fader, Søn og Helligaand med at fare; de haver befalet at føde dit Barn til Verden med Ve og Sprække og at opføde (det) med Jammer og Kummer og mange vaagne Nætter. Og Sankt Povel siger: »En Kvinde bliver salig ved sin Barnefødsel, saa sandt som hun bliver i Troen til Jesum Kristum«. Det er ikke Munkelære, det er Guds Sandhed ud af den hellige Skrift.² Her er ingen tvivl, barselskonen er et ubesmittet menneske under den gode Guds beskyttelse, ligesom alle hendes medskabninger.*

Det har siden været myndighedernes holdning, men om folk ude omkring i landet har været enige, er en noget anden sag. Mange dybt indgroede elementer af katolsk tro og overtro overlevede i flere århundreder.

Dåben

Dåben er den handling, hvor et barn bliver indlemmet i Guds rige, og i et samfund, hvor kun én religion var tilladt, var dåben uomgængelig. Ordet dåb betyder egentlig renselse og hentyder til, at man i oldtiden og middelalderen mente, at barnet var født med arvesynden, som det skulle renses for ved dåben. Der indgik i dåbsritualet en djævluddrivelse (eksorcisme); forskellige retninger inden for kirken, bl.a. pietisterne, var modstandere af uddrivelsen, men den forblev en del af kirkeritualet til 1785³.

Det var vigtigt at blive døbt, og fra mangfoldige indførsler i kirkebøgerne, når vi er tilbage i 1800-tallet og tidligere, fremgår det tydeligt, at det hastede med at få det nyfødte barn døbt. Ofte blev den lille døbt samme dag eller i hvert fald næste dag. Og hvis vejret var køligt eller barnet svageligt, greb man til hjemmedåb. Her behøvede præsten ikke at være til stede; kirkeretten tillod lægfolk at døbe, hvis der var fare for barnets liv. Dåben kunne foretages af jordemoderen eller sognefogeden eller sågar af barnets far. Det gjorde husmand Jens Andersen Elgaard på Stenvad Hede, da hans

Knud Larsen har i 1893 brugt barkedåben som motiv. Barnet bæres af en ung kvinde og er omgivet af præst og faddere. SMK.Open.

² Palladius: En Visitatsbog. Project Runeberg. runeberg.org/visitats

³ Dansk kulturhistorisk Opslagsværk, I, s. 171

hustru 8. juli 1853 fødte en søn, som fik navnet Martinus. Under anmærkninger kan vi her læse: *Hjemmedøbt den 28 Juli af Faderen formedelst Sygdom*. På dette tidspunkt var det i sognet normalt at døbe børnene, når de var ca. 1 måned gamle, men Martinus har ikke været levedygtig, så familien kunne ikke vente. Drengen døde samme dag, som han blev døbt⁴. Det vigtige var, at barnet blev døbt, og så var det underordnet, hvem der kunne gøre det. Barnet blev senere fremstillet i kirken til "dåbens publikation".

Hvorfor skulle det gå så stærkt? Der kan ikke være tvivl om, at man i tider, hvor børnedødeligheden var stor, bekymrede sig for, at barnet skulle risikere at dø uden at være døbt. Og faktisk bestemte Danske Lov, at hvis børn ikke var døbt senest 8 dage efter fødslen, skulle forældrene bøde med 20 lod sølv til det nærmeste hospital.⁵ Men overtroen spillede også ind. Man troede, at et udøbt barn var udsat for diverse hedenske kræfter, såsom at blive forbyttet med en skifting. En skifting var et barn af en elle- eller troldkvinde, som forældrene gerne så deres snit til at placere i en vugge for at sikre skiftingen en normal, menneskelig tilværelse. Sådanne overgreb skærmede dåben for.

Dåbskjolen

Dåbsbarnet er i dag klædt i en lang, hvid kjole. Denne skik har rødder tilbage i 1600-tallet, og det menes, at den opstod, fordi de små børnekroppe blev dyppet i vandet i døbefonten uanset årstid, og det var derfor nødvendigt at pakke barnet godt ind bagefter. Oprindeligt brugte man et såkaldt kristentæppe, der siden udviklede sig til en kristenpose, som kunne være i brogede farver. På et tidspunkt blev posen åbnet for nede som en regulær kjole. Som så meget andet startede traditionen med den hvide farve blandt adelen og bredte sig siden til resten af befolkningen.⁶

Tidligere var der tradition for, at barnet skulle sove den første nat i dåbstøjet for at bevare velsignelsen. Også her spillede overtro ind: Hvis barnet fik taget dåbskjolen af, ville det måske få et kort liv.⁷

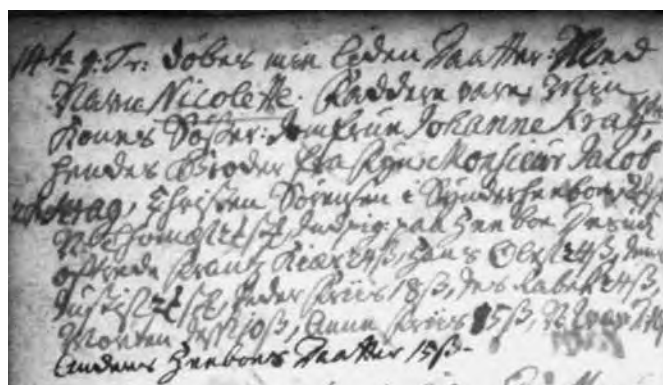
Faddere

Dåbsbarnet fulgtes i kirken af en udvalgt skare af vidner, faddere eller testes. De skulle bevidne, at dåben havde fundet sted og vel også til en vis grad se til, at barnet siden fik en kristelig opdragelse. Uden dog at være forpligtede på noget.

Faddere har været med siden i hvert fald middelalderen, og Christian IV's missive om kirkebøger fra 17. maj 1646 nævner udtrykkeligt, at fadderne skal noteres ved dåbsindførslen.

I dag er det normalt med fire faddere, men tidligere kunne langt flere møde op. Der var allerede fra starten regler for antallet, mindst 3 og højst 5, men i 1700-tallet så man stort på det, og resultatet var lange lister over faddere ved dåbsindførslerne. Op til 20 faddere kunne der være tale om. Det søgte man at begrænse ved en forordning i 1735, for det kunne være ganske bekosteligt med mange faddere. De skulle nemlig inviteres på mad og drikke bagefter, og der forventedes også en form for gaver.

Faddere betalte offer til præsten i forbindelse med dåben. Undertiden kan man finde beløbene noteret i kirkebogen. Det gjorde fx pastor Hammer i Janderup, Ribe Amt, da han fik sin datter døbt 14. søndag efter Trinitatis 1759. Her kan vi se, at en række af sognets gårdmænd har punget ud med mellem 2 mark og 10 skilling.⁸

Her har præsten i Janderup omhyggeligt nedskrevet, hvad hver enkelt fadder gav i offer ved hans datters dåb,

Fadderne blev primært fundet blandt slægtninge til barnets forældre, hvorfor det hører til slægtsforskningens børnelærdom at være omhyggelig med at skrive dem ned. En særlig ære var det at holde eller bære barnet; den ære tilfaldt ofte et nært kvindeligt familiemedlem: en søster eller svigerinde til en af forældrene eller måske en bedstemor, hvis en sådan stadig levede. Nogle steder var der tradition for, at en ung, ugift pige bar, og det kunne være fint at få præstens hustru til det. En anden vigtig post var kvinden, der fulgte barnebæreren, hun benævntes nogle steder "huepigen", "hende, der

⁴ Glesborg Kirkebog 1829-1869, s. 68 og s. 608

⁵ Danske Lov, 2. bog, 5. kapitel, 2. artikel

⁶ <https://www.kristendom.dk/dåb/sådan-gør-vi-når...>

⁷ www.religion.dk > 10 eksempler på overtro ved barnedåb

⁸ <https://www.sa.dk/ao-soegesider/da/billedviser?epid=17121672#160128,26918358>

holdt huen” eller bare “hende, der fulgte”, og det var altid en kvinde. Derudover var nogle mænd og ofte ugifte kvinder blandt fadderne.

Naboer og arbejdskolleger kunne også optræde som testes. I købstæderne spores tidligst bevægelsen væk fra at bruge familien som faddere. Ligeledes kunne der være prestige i at få præsten, degnen eller den lokale herremand – eller disses hustruer – til at være med i gruppen. I øvrigt har der været vidt forskellige skikke omkring i landet for, hvem man skulle invitere med som fadder, og hvor mange der skulle til.

Nogle grupper i samfundet var så uglesete, at de havde svært ved at finde faddere. Det kunne være natmandsfolk eller folk, der var på farten og fødte deres barn et tilfældigt sted. Her måtte øvrigheden som præster, sognefogeder og byrådsmedlemmer træde til, for faddere kunne ikke undværes.

Navngivning

At barnet skulle have et navn har egentlig ikke noget med dåben at gøre, men det er alligevel tidligt blevet kædet sammen med den kirkelige begivenhed. Præsten skulle jo vide, hvem han døbte, og han skulle have et navn at indføre i kirkebogen. Tidligere, faktisk langt op i 1900-tallet, var det almindeligt, at navnet først blev afsløret ved dåben. Bag denne tradition ligger ældgammel overtro: Onde kræfter som troldfolk ville nemmere kunne skaffe sig magt over barnet, hvis de kendte dets navn, så derfor skulle navnet holdes hemmeligt, indtil barnet var døbt og dermed beskyttet af Gud. Det tænkte forældrepar i 1970' nok ikke på, når de med omhu undgik at røbe sønnikes navn.

Det var ikke ligegyldigt, hvilket navn man før i tiden valgte. Traditionen foreskrev faste regler for opkald. Bedsteforældre havde krav på, at deres navne blev brugt, når et nyt barnebarn skulle døbes, og der var regler for, hvem der først skulle have æren. Farfar havde førsteret i forhold til morfar, mens tøjlerne var lidt løsere, når det gjaldt mormor/farmor. En ting kunne dog vælte hele læsset. Hvis en slægtning var død, kom han/hun automatisk i første række, uanset om det drejede sig om en af bedsteforældrene eller en afdød tidligere ægtefælle til en af forældrene. En anden ting, der er værd at bemærke, er, at hvis farmor og mormor fx begge hed Maren, var det ikke tilstrækkeligt at kalde første datter Maren og tænke, at så havde man gjort sin pligt. Begge bedstemødre skulle opkaldes, så i børneflokken ville der være en Maren d. ældre og Maren d. yngre.

Der var også en del overtro omkring valget af navn. Man skulle være forsigtig med at opkalde efter en stadig levende person, da man så risikerede, at vedkommende ville dø inden alt for længe. Det skulle ligeledes være en dårlig idé at opkalde efter en afdød ældre søskende til et barn; det kunne betyde, at også det nye barn snart ville blive “hjemkaldt”, da navnet var registreret i himlen⁹. Om folk virkelig har troet på det sidste er dog tvivlsomt. Der kan findes et utal af eksempler på, at børn netop blev opkaldt efter afdøde småbørn, somme tider endda i flere omgange. Det synes klart, at man mindedes den afdøde ved at give et nyt barn vedkommendes navn.

Introduktionen

6 uger efter fødslen havde barselskonen overstået sin omsorgstid og kunne igen deltage i gudstjenesten. Hendes første besøg i kirken foregik ved en tradition, der kaldes introduktion, kirkegang eller indledning. Kvinden mødte op ved kirkedøren med et følge af kvindelige slægtninge og naboer. Her blev de modtaget af præsten, der førte dem ind til menigheden. Det var uden betydning, om barnet var dødt.

Også introduktionen var et levn fra oldtiden og den katolske kirke, hvor bestemmelsen om de seks ugers fravær fra kirken var hentet fra historien om Jomfru Marias tempelgang, der skete 40 dage efter hendes nedkomst. I løbet af 1700-tallet blev skikken nok opfattet som forældet, og fra 1748 kunne de højere klasser slippe. Et reskript af 22. november 1754 gjorde det frivilligt for alle, om de ville introduceres¹⁰.

I byerne gled traditionen ud i løbet af de følgende 50 år, men på landet holdt den sig meget længere. Nogle steder endda helt til starten af 1900-tallet. I Horne Sogn i Ribe Amt blev husmand Hans Nielsen Hallums hustru, Kristiane Marie Henriette Kristiansen, som vist den sidste indledet på sin datters dåbsdag, 1. december 1911¹¹. Op til dette tidspunkt var der gradvist blevet længere mellem introduktionerne i sognet.

Når dette ritual kunne holde sig så længe, skyldes det sikkert, at præsterne ikke var voldsomt interesserede i at afskaffe det. Det udgjorde nemlig et tilskud til deres aflønning. Som Peder Palladius allerede skrev i sin visitatsbog: *Nu gaar den Dannekvinde op at ofre, og de andre Dannekvinder med hende, som følge hende udi Kirken og gøre hende den Hæder og Ære, som hun kan gøre dem igen, naar deres Tid kommer.* Både barselskonen og hendes følge gav et offer til præsten

⁹ www.religion.dk > 10 eksempler på overtro ved barnedåb

¹⁰ Dansk kulturhistorisk Opslagsværk, I, s. 55

¹¹ Horne Kirkebog 1905-1916, s. 75

i forbindelse med højtideligheden, og inden sognehyrderne blev fast aflønnede, udgjorde ofre fra menigheden ved de kirkelige højtider en betragtelig del af deres indkomst. Den ville de godt beholde ...

Kun gifte kvinder blev introduceret; mødre til uægte børn havde ikke deres gang i kirken. I hvert fald ikke før de havde skriftet offentligt og modtaget tilgivelsen. Også dem giver biskop Palladius et par ord med på vejen: *En Dannekvinde taler jeg om, fordi at Skøger og Skarnsfolk skal en Sognepræst ikke lede udi Kirken; Djævelen maa lede dem i Kirken, indtil de rette og bedre dem. Der skal jo være Skilsmisse imellem Dannekvinder og saadant Skarnsfolk!*

KONFIRMATION

Konfirmationen, som betyder bekræftelse (af dåben), kom først ind i det danske kirkebillede ved en forordning af 13. januar 1736. Men faktisk konfirmeredes børn allerede i midaldralderen. Det skete, når de var 7 år, og vi kender stadig denne form som den katolske kirkes kommunion. Den blev afskaffet med reformationen, men altså genindført i 1736, inspireret af den pietistiske bevægelse, der foreskrev inderlighed i kristenlivet.

En bestået konfirmation var et krav for, at man kunne deltage i nadveren. Man kunne ikke være fadder, ikke få en skudsmålssbog, som var nødvendig for at søge arbejde, og ej heller indgå ægteskab, så man kan roligt sige, at uden konfirmation var man særdeles handicappet i sit fremtidige liv. Man skulle være 14, før man kunne konfirmeres, men i særlige tilfælde kunne der gives dispensation. Begivenheden skulle være overstået inden det 19. år. Generelt var konfirmanderne noget ældre, end de er i dag, og for drengenes vedkommende trak man nok tidspunktet for derved at udsætte militærtjenesten.

Konfirmationen var ikke noget, man bare fik overstået ved at møde op i kirken. Man skulle vise, at man havde den fornødne viden om den kristne lære, og derfor gik man nogle måneder før begivenheden til konfirmationsforberedelse hos præsten. Ved konfirmationen blev alle overhørt og fik en "Dom angaaende Kundskab og Opførsel". Dommen er indført i kirkebøgerne, hvor vi så kan se, hvor flittige og artige præsten har skønnet, at vores aner var. Det var muligt at dumpe, hvorefter man så måtte igennem endnu en gang forberedelse og et nyt forsøg. Hvor høj dumpeprocenten har været, er vist ikke undersøgt, men et cirkulære af 25. januar 1831 fastslår, at præster, der konfirmerede unge, som var

blevet afvist af andre præster, kunne idømmes en mult¹². Hvis et ungt menneske af dovenskab eller modvilje ikke orkede at lære lektien, risikerede vedkommende at komme på vand og brød. Først med Grundloven og religionsfriheden i 1849 var det slut med disse krav.

Konfirmationen holdtes mange steder to gange årligt, forår og efterår, ofte på en fast kirkesøndag. Søndag efter påske var meget brugt for forårets vedkommende. Hvis to sogne var fælles om præsten, var det almindeligt at lade konfirmationen foregå på skift i de to kirker. Hvis du ikke kan finde din ane i det forventede sogn, kan du kigge i anekssognets kirkebog. Var det unge menneske tidligt sendt ud at tjene i et andet sogn, blev det konfirmeret i det pågældende sogn og var måske anført under gårdmandens, ikke farens navn.

Der var ikke tidligere tradition for festivitas omkring konfirmationen; først omkring århundredskiftet 1900 begyndte man at fejre dagen. Noget, der fik takt og tone-eksperten Emma Gad til spidst at bemærke, at kirke-konfirmationens sammenblanding med det verdslige liv – *en fuldstændig Guldsmedebutik af Gaver, Brocher og Manchetknapper, Guldure og*

En mandlig konfirmand anno 1924. På den tid var matrostøj meget populært, også til festtøj. Den unge mand har fået et ur i kæde, som er gemt i brystlommen. Janderup Lokalhistoriske Arkiv.

¹² Dansk kulturhistorisk Opslagsværk, I, s. 477

Kæder – var besynderlig¹³. Men det var langt tilbage i tiden almindeligt, at konfirmanden fik nyt tøj, passende med, at hun nu trådte ind i de voksnes rækker. For piger var der tidligt bestemmelser for kjolen, der skulle være hvid eller sort, og halsen skulle være dækket tækkeligt. I 1800-tallet var den sorte kjole dominerende, og først i begyndelsen af 1900-tallet vandt den hvide kjole indpas. Drengene fik også nyt tøj, voksenklæder, som skulle fungere som festtøj mange år frem.

VIELSE

Den oprindelige form for pardannelse var trolovelse. En mand og en kvinde fandt ud af – eller måske var det snarere deres familier, der gjorde det – at de kunne udgøre et passende match. Forud var gået forhandlinger mellem fædrene, for der var livsvigtige ting, der skulle falde på plads, inden forbindelsen kunne sluttes, såsom medgift, eventuel arv, overdragelse af ejendom m.v. Kvindens far skulle have sikkerhed for, at manden kunne byde sin kommende hustru et acceptabelt livsgrundlag, dvs. at han havde en gård i fæste eller eje, inden han overlod sin datter til ham.

Blev man enige om økonomien, kunne der holdes trolovelsesfest. Festen foregik, som man nu engang fejrer store begivenheder, med god mad, rigeligt at drikke og mange skåler. Efter trolovelsen kunne parret flytte sammen og leve sammen som ægtefolk. Trolovelsen var en praktisk og verdslig foreteelse, men sognepræsten deltog og foretog de ritualer, der hørte sig til. Senere fulgte så den kirkelige vielse; mange steder gik der typisk en måneds tid mellem de to begivenheder. Fik parret børn i perioden mellem trolovelse og vielse, blev disse betragtet som ægtefødte børn.

Trolovelsen var mere bindende end vores dages forlovelser. Den ene af parterne kunne fx ikke selv bryde trolovelsen; der skulle en gyldig grund og en dom til. Til gengæld indebar trolovelsen en pligt til at lade sig vie. Kirken så dog helst trolovelsen skaffet af vejen, og sidst i 1700-tallet blev fester i forbindelse med trolovelsen forbudt, og parrene måtte ikke længere straks flytte sammen. Fra 1799 blev vielsen i kirken enerådende, idet trolovelsen blev afskaffet officielt.

Efter at religionsfriheden var indført 1849, blev det muligt at blive borgerligt viet. Det skete første gang den 14. juli 1851 i København, hvor en skræddersvend, Christian Christiansen, fik sin jomfru, Christiane Marie Bruun. Muligheden var oprindeligt åben for folk, der havde meldt sig ud af folkekirken eller tilhørte et andet trossamfund, men fra 1922 kunne alle blive borgerligt viet.

Middelalderlig løsaagtighed

Jyske Lovs I. bog, kapitel 27, har en ret speciel bestemmelse, der lyder på nogenlunde nutidig dansk: Hvis nogen har en Slegfred i Gaarde hos sig i tre Vintre og aabenlyst gaar til Sengs med hende, og hun raader over Laas og Lukke og aabenlyst spiser og drikker med ham, da skal hun være hans Ægtehustru og rette Husfrue (kilde: www.krim.dk/undersider/jura/love/jyske-lov.htm).

Måske er denne regel medtaget i loven, fordi den kunne bruges til at nedbringe et – efter kirkens mening – for stort antal personer, der levede ukristeligt og uægteskabeligt?

I samme periode voksede interessen for at fejre bryllupsjubiler. Sølv- og guldbryllup var begivenheder, der blev anset for værd at fejre med en fest, som kunne være lige så flot som brylluppet. I takt med at skilsmisseprocenten steg, var der nok så meget desto mere grund til at markere, at man havde holdt sammen i mange år.

Forlovere

Ved vores dages bryllupper er forloveren en mand, der ledsager brudgommen og hjælper ham med forskellige praktiske ting. Ofte vil det være en god ven, der bl.a. står for polterabend.

Tidligere var det helt anderledes. I forbindelse med indgåelse af ægteskabet stillede parterne med hver deres forlover. Det var ofte parrets fædre, der stillede op, hvis de vel at mærke var i stand til det. Ellers kunne det være brødre, svogre eller måske arbejdsgivere. Forloverne havde en helt konkret og vigtig opgave: De skulle garantere for, at der ikke var noget til hinder for ægteskabet, herunder især at parret ikke var for tæt beslægtede, men vel også at de ikke allere-

I Besser på Samsø har forloverne egenhændigt skrevet under på at de "gaar i fuldkommen lofue at intet er der kand hindre Bamme ægteschab".

¹³ Dagligliv i Danmark i det nittende og tyvende århundrede, II, s. 53

de var gift til anden side. Opgaven fremgår desuden af titlen forlover, som Holberg-Ordbog definerer således: person, som går i borgen for, indestår for, at en anden opfylder en forpligtelse; kautionist; garant.

Derfor kan vi nogle steder i kirkebøgerne støde på en længere skrivelse ved vielsesindførslerne, hvor forloverne omhyggeligt lover, at der intet er, som kan forhindre samme ægteskab. Vi kan også være heldige, at forloverne egenhændigt har underskrevet og altså efterladt deres autograf i kirkebogen.

Festen

Et bryllup før i tiden var en stor sag, der fejredes med et væld gæster. Det var *skafferens* opgave at få inviteret dem alle og siden sørge for, at de blev placeret i korrekt rækkefølge ved bordene. Nærmeste familie og rangspersoner som præst og degn skulle naturligvis have hæderspladserne ved højbordet. I det hele taget var skaffereren en vigtig person, der havde ansvar for, at hele det store arrangement forløb uden slinger. Han var også være behjælpelig med at samle det nødvendige service til spisningen, som måtte lånes fra naboerne. Ingen havde tallerkener og bestik til 100 personer!

Ved et bryllup på Fyn i 1855 med 244 gæster optalte bruden, hvad der blev brugt ved madlavningen: 10 gæs, 5 grise, 1 svin, 20 høns, 11 lam, 2½ ko, 15 ænder, 7 tønder hvede, 7 tønder øl, 200 flasker vin, ½ tønde brændevin, 20 kander ekstrakt, 10 kander rom, 30 snese æg, 2 fjerdingkar smør, 2 lispund kaffe og 4 lispund sukker.¹⁴

I takt med at der kom nye faciliteter i køkkenet, såsom komfurer og fryseskabe, som tillod mere raffineret madlavning, blev en fast menu almindelig: suppe med kød- og melboller, oksekød med peberrod og is eller eventuelt flødefromage.

Det var normalt brudens far, der stod for festen, hvor der var brug for enorme mængder fødevarer. Naturligvis en stor udgift for familien, men landsbyfællesskabet sørgede for, at det ikke blev et ruinerende arrangement. Deltagerne i festlighederne bidrog nemlig hver især med mad og drikke eller måske til betaling af musikeren, der spillede op til dansen.

I dagene op til brylluppet skulle der brases og steges, under anførsel af kokekønen og med hjælp fra nabokoner. En hel dag kunne bruges på bare at få bagt alt det brød, der skulle til, og folk, der hjalp til eller leverede varer, fik gerne et

Sjællandsk bondebryllup. Optøget er netop kommet tilbage fra kirken med brudeparret i spidsen, hånd i hånd. Litografi fra 1861 af Adolph Kittendorff efter oplæg af Peter Julius Larsen. SMK.Open.

hvedebrød med hjem. Der skulle også gøres klar til opdækning. Da der næppe var plads i stue og storstue til gæsterne, måtte loen gøres ren og pyntelig med lagner til at dække væggene. Desuden skulle kirken udsmykkes; det var ofte de unge pigers opgave.

På vielsesdagen holdt man måske et morgengilde for brudgommen i hans hjem; ved skiftet efter Niels Knudsen i Tarp i 1838 *skænkede Enken hver Søn et Sæt sorte Klæder, 1 Fyrrekiste og i Tilfælde af Giftermaal Morgenfrokost*¹⁵. inden han med følge begav sig til brudens hjem. Herfra drog man til kirke i et stort optog med musik og nogle steder forridere i spidsen, efterfulgt af brud og brudepiger, brudgom og brudesvende, og til sidst familierne og alle gæsterne. I kirken foretog præsten vielsesritualet, og ligesom ved dåbshandlingerne forventedes det her, at brudepar og gæster gav et offer til præsten.

På landet foregik vielsen normalt i kirken, men blandt de højere klasser og efterhånden også bybefolkningen gik der i 1700-tallet mode i at blive gift i et privat hjem; det kunne være éns eget, eller en anden person lagde stue til. Det var muligt at vælge denne såkaldte huskopulation, men gratis var det ikke. Der skulle søges om kongelig bevilling og betales en vis sum, hvilket kunne være grunden til, at skikken aldrig blev udbredt blandt almuen på landet.

¹⁴ <https://fynhistorie.dis-danmark.dk/node/6166>

¹⁵ Varde Byfoged, Øster Horne-Vester Horne Herredsfoged. Skifteprotokol for Ø. Og V. Horne Herreder 1836-1843, s. 107b ff.

Efter vielsen kunne man vende tilbage til brudens hjem og gå i gang med festen, der typisk varede i 2 eller 3 dage, og hvor en stor del af sognet kunne være inviteret. Første dag var det familien, der festede, mens sognets unge satte gang i dansen på andendagen, og det blev hjælpere og fjernere bekendtes tur på tredjedagen. I 1900-tallet viste nye lokal muligheder sig. Det blev muligt at leje et telt, der kunne huse alle gæsterne, eller man flyttede festen til et af de forsamlingshuse, der skød op omkring i landet.

Medgift

Brudgommen forærede i mange tilfælde sin kommende hustru en morgengave, sikkert afhængig af hans økonomiske formåen og egnens skik og brug. Gæsterne kom også med gaver, og mange af de sølvsker, udstyret med initialer og årstal, som nævnes i skifterne, er sikkert kommet ind i slægten som bryllupsgaver. Ligeledes var der traditioner for, hvad bruden skulle have med hjemmefra. I skifter og aftægtskontrakter kan vi mange steder finde bestemmelser om, hvad ugifte døtre havde krav på.

Anna Nielsdatter i Bounum var 16 år, da hendes forældre 1782 gik på aftægt og overlod deres gård til hendes ældre bror. Han måtte til gengæld forpligte sig til at levere hende *en Seng saa god som 20 Rdl., samt desuden, naar hun maatte komme i ægteskab, gjøre hendes Trolovelse og Bryllup standsmæssig og uden nogen Andens Bekostning*. Desuden skulle han betale hende 200 rdl., når hun *vorder myndig*. Det sidste skal nok forstås sådan, at hun er blevet gift og har fået en anden myndighed at støtte sig til, for myndig ville hun jo aldrig blive.¹⁶

Ifølge skiftet efter Hans Hansen i Trolldholm 1771 skulle to ugifte døtre betænkes med hver 20 rdl., en forsvarlig seng og en kiste og, *naar Gud behager dem i Ægteskab at forsyne, giver dem en sømmelig Trolovelse, efter Omstændigheder og Egnens Skik og Brug*. Men der er tilføjet betingelser: *Alt med Vilkaar, at de bliver hiemme gaende ved Stedet, og derved inden og uden døre stræber og arbejder af mueligst Fliid i 2 Aar, uden nogen Løn at fordre, eller Rente af forbeemt. tillagte 40 rdl. at paastaae*. At to gifte søstre med deres medgift allerede har fået, hvad de tilkommer, kan deres mænd give *lovformelig Afkald og Qvittering på*.¹⁷

En velhavende enke lovede 1776 sine fire ugifte døtre 1 for-

svarlig Seng og, om de kommer i Ægteskab, da at gjøre deres Trolovelse og Bryllupper standsmæssig. I dette tilfælde blev prisen pr. datter anslået til 50 rdl.¹⁸

Det har altså været almindelig skik og brug, at brudens far holdt bryllupsfesten og gav sin datter passende gaver, som regel en kiste og en seng – og dermed menes nok primært sengetøjet, der var blandt de dyreste genstande i et bo. Og hvis en far ikke selv kunne klare forpligtelsen, fordi han var død eller gået på aftægt, var det den søn eller svigersøn, der efterfulgte ham på ejendommen, der hang på udgiften.

Brudekjolen

Selvfølgelig skulle bruden være passende pyntet på sin store dag. Det kendes fra alle kulturer og drejer sig om tøj, der skilte sig ud fra hverdagens klædedragter. Især med hensyn til hovedpynten kunne man udfolde sig. Historikeren Ellen Andersen har skrevet om bondedragten i Ribe Amt i 1800-tallet, og nok var der lokale forskelle, men der vil også være mange fælles træk. Om brudes udstyr hedder det:

Brudens hovedpynt hed "æ smyk". Det bestod af en tyk krans af kulørte tøjblomster med en rød sløjfe bagtil. Senere blev denne sløjfe hvid, men hvis brudgommen var enkemand, skulle sløjfen være blå. I 1860'erne erstattedes blomsterkransen og sløjfen af myrtekrans og slør, der først kun nåede til livet og var af fint, hvidt, hjemmevævet lærred. Man lejede æ smyk hos modehandlerinden. Når bruden havde danset første dans med brudeførereren, tog konerne æ smyk af hende (sløret blev revet i stykker) og gav hende "guldlue" (sort fløjs konehue med guldgalon) på. Da guldluen var gået af mode, fik bruden kappe på ved denne lejlighed.

Brudekjolen var af fint, sort uldstof. Hertil hørte mørkeblåt forklæde, hvidt silkehalsklæde fæstet med en sølvbroche, sort brystsmæk kantet med kulørte bånd og livbånd af samme slags fæstet fortil med et sølvspænde. På vej til kirke havde bruden et tyndt, hvidt, broderet tørklæde over æ smyk og derover paraply, uanset vejret. Men ellers intet overtøj, selv ikke om vinteren.

Der hørte tre forskellige kjoler til et tredages bryllup. Efter middagen skiftede man til kjole, inden dansen begyndte, for "der er en grov klæjsled ved det daansen"¹⁹. Anden bryllupsdag dansede brud og brudgom sammen, han med hat på hovedet, for at demonstrere, at han var herre i huset²⁰.

¹⁶ www.religion.dk > 10 eksempler på overtro ved barnedåb

¹⁷ Dansk kulturhistorisk Opslagsværk, I, s. 55

¹⁸ Horne Kirkebog 1905-1916, s. 75

¹⁹ På rigsdansk: Der var et slidt hårdt på tøjet ved dansen

²⁰ Ellen Andersen: Bondedragten i Ribe Amt i 1800aarene. Fra Ribe Amt 1948-51, s. 412-13

En brudekrans kunne se sådan ud. Denne er lavet af lyserøde roser og myrter. Malet af Johan Laurentz Jensen mellem 1818 og 1856.

Den sorte brudekjole var dominerende op gennem 1800-tallet, selvom den hvide kjole var blevet introduceret i begyndelsen af århundredet. Især på landet holdt man sig til de gode gamle traditioner. Hovedpynten, kronen eller blomsterkransen, blev erstattet med myrtekrans og slør, siden slør alene, som det ses på mange bryllupsbilleder fra tiden omkring 1900. I byerne var man hurtigere til at gå over til hvidt.

Gommen skulle selvfølgelig være pænt klædt på, men ellers blev der ikke gjort så meget stads af ham. Mandsdragten har som regel altid været mere kedelig. Eller hankønsvæsnere har ikke haft et stort behov for at puste sig op?

DØD OG BEGRAVELSE

Når vi skal herfra, skal det ske på anstændig vis. Det har alle dage været vigtigt for os, og det kan ses i den ene aftægtskontrakt efter den anden, at de ældre betinger sig en hæderlig begravelse efter egnens skik og brug. Man kan næppe kalde det at tage afsked med en afdød for en fest, men ikke desto mindre taler man om gravøl, og det har altid været skik at samles efter begravelsen.

Kristendommens indførelse i Danmark betød, at man herefter begravede de døde på i indviet jord på kirkegården. Dog var der en særlig ære i at blive begravet inde i kirken eller måske i dens krypt, men det gav selvfølgelig lugtgener i kirkerne, og man kan undre sig over, at denne praksis først i 1805 blev forbudt.

Når vi ser på tidligere tiders begravelsesskikke, skal vi nok huske, at døden på en anden måde end i dag blev opfattet som en naturlig del af tilværelsen. Døden kom og gik og kunne rive hvem som helst med sig og var således allestedsnærværende. Når en person døde, blev han lagt på lighalm

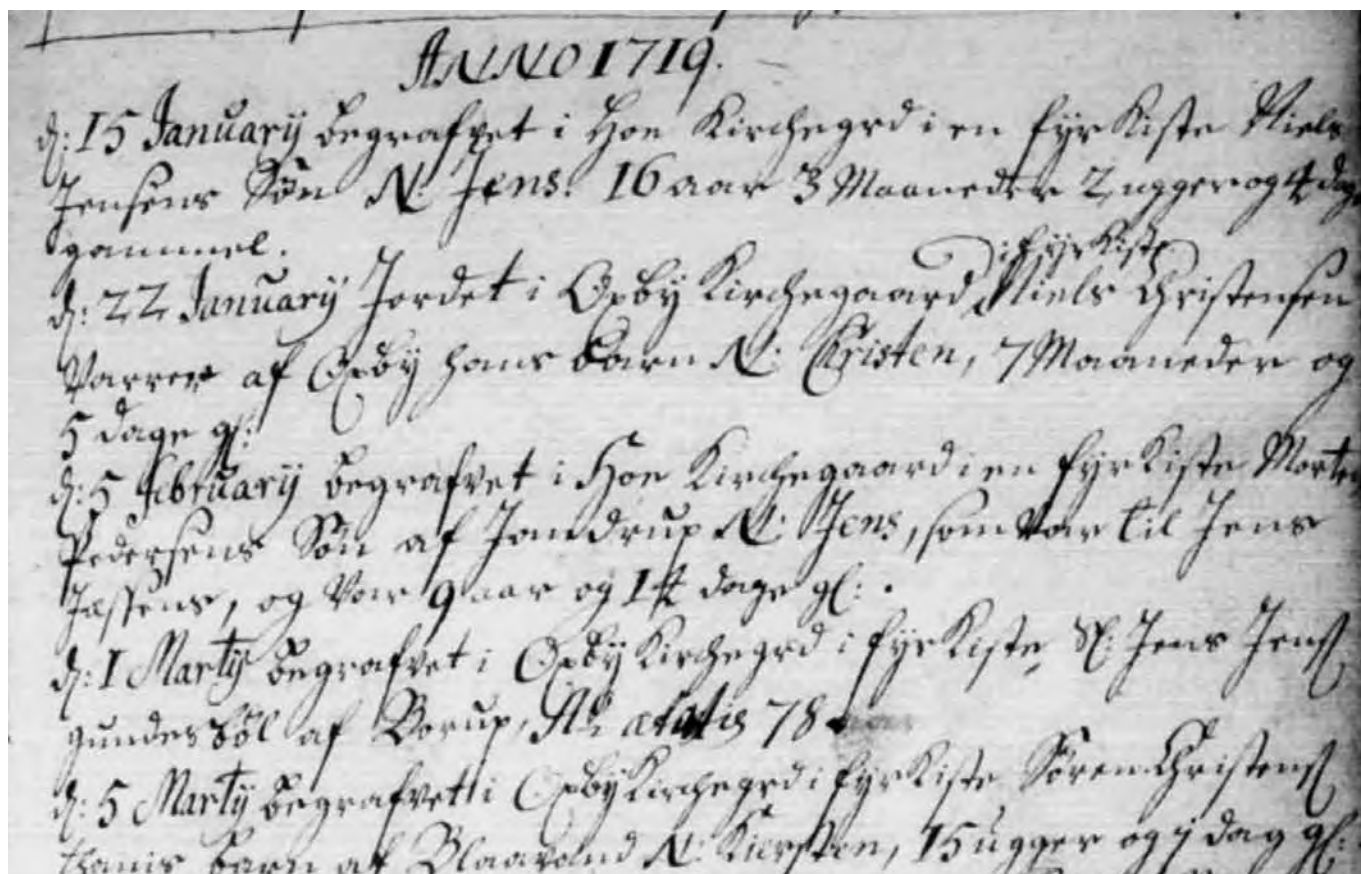
Døden kunne ramme hvem som helst. Her er en far på vej til graven med sit spæde barns kiste under armen. Træsnit fra 1845 af Axel Theodor Kittendorff efter forlæg af J. Th. Lundbye. SMK.Open.

på et bord i stuen, måske med et halmkors over sig. Her lå liget et par dage, mens familien tog afsked og forberedte begravelsen. Blandt andet ved at klæde afdøde i sit festtøj og lægge vedkommende i en ligkiste, som vandt indpas i løbet af 1600-tallet. Det var almindeligt, at familie og venner vågede over den døde natten før begravelsen, og her kunne det gå ganske muntert for sig, idet nogle spillede kort og drak brændevin. Selv dans kunne finde sted.

Ligkister

Der stod i visse perioder blæst om ligkisten, som efter myndighedernes mening kunne blive alt for prangende. I tider med smalhans var det udtryk for stort fråds og spild af gode ressourcer at fremstille en fin og solid kiste i egetræ for blot at lade den forgå i jorden. Derfor kom der forordninger, som søgte at dæmme op for den slags og påbød bøder til folk, der alligevel flottede sig. Således forordningen af 7. november 1682, hvor majestæten bekymrede sig om, *hvor megen stor Overdaadighed og unyttige Omkostninger af de fleeste, over deres Stand og Vilkor, med deres afdøde Forældres, Børns og Venners Liigs-Begiængelser og Jordefærd gjøres, hvormed ikke alleeneste Gud høyligen fortørnes, men end og mange for at efterfølge de Daarliges eksempel ... saaledes over deres Evne fortsætter deres Midler, at de det seent eller aldrig kand forvinde ...* Forordningen fastsatte flere bøder, bl.a. skulle det koste 50 rdl. at gøre brug af en egekiste.

Omkring 1720 måtte man ikke flutte sig med ligkister i eg uden at betale en klækkelig afgift. Af kirkebogen i Ho Sogn fremgår det, at flertallet er begravet i fyrrekister.

I 1717, oven på det mislykkede forsøg på at erobre Skåne, Halland og Blekinge tilbage, var der igen brug for en skatteudskrivning, og igen havde myndighederne blik for overdådigheden. Folk søger en særdeles og ganske uforvarende Anseelse i at have Liig Kister af Eege Træe, der falder temmelig kostbare, da de af Fyrre Træe langt lettere kand have. Disse udskejelser blev nu forbudt, dog kunne man få lov mod at betale en afgift, der var graderet efter rang, således at 1. klasse betalte 4 rdl., mens 2. og 3. klasse (3. kl. var folk uden rang) kunne slippe med 2 rdl.

Præsterne skulle føre regnskab over bøderne, og her fremgår det bl.a., at Jens Christian Riis på Fanø 31. marts 1718 betalte 2 rdl. for en egekiste til sin svigerfar, Rasmus Michelsen, kgl. majestæts toldbetjent ved Ribe Toldsted på Sønderho og Fanø, og at annexbonde af Seem Præstegård, Peder Sørensen, 3. august 1718 blev begravet i en egekiste.²¹

Da Maren Christensdatter, Jens Jessens hustru i Sønderballe, skulle begraves på Ho Kirkegård den 1. juli 1718, var

pastoren meget omhyggelig med at notere i sin kirkebog, hvilken kiste folk blev gravsat i. Marens familie gjorde sig ikke skyldig i noget, hun endte sit liv i en forordnet fyrrekiste.

Karen Hansdatter af Brich, Børsmose, blev begravet 1679, inden nogen havde tænkt på at beskatte kisterne, men hendes to sønner stillede med dokumentation for, at de havde bekostet 5 daler 2 mark på den salig kones kiste.²² Mon ikke damen var blevet standsmæssigt begravet?

Begravelsen

Selve ceremonien startede i hjemmet, hvor familie, venner og naboer samledes og sang den døde ud. Degnen holdt en tale, og man skaffede sig af med lighalmen. Her var nok lidt overtro inde i billedet; man kunne enten brænde halmen eller gemme den, fordi man mente, den kunne beskytte mod ildebrand. Så var man klar til at gå til kirkegården, hvortil følget bar kisten. Man tog ikke kirken i brug, men forblev ude på kirkegården under jordkastelsen.

²¹ Søren Manøe Hansen: Egekistebeskatningen i Ribe Amt 1717-21. I: Fra Ribe Amt, 1984, s. 129-42

²² Vester Horne Herredsfoged, Tingbog, 1679, s. 69b

Når afdøde var i jorden, samledes man til fest i hjemmet. Der var tale om en regulær fest, der nogle steder kunne vare op til to dage. Man spiste og drak sammen, og senere blev der måske spillet kort. Dans var heller ikke uøret. Hver egn havde sine skikke, som det kommer til udtryk, når aftægtskontrakterne nævner en begravelse efter egnens skik og brug.

Det kunne løbe op. Førnævnte Karen Hansdatters sønner havde også en regning på, hvad de havde lagt ud til begravelsen. Den lød på: malt og humle 2 dlr. 1 mk., til brød og kager 9 skp. rug 2 dlr. 1 mk., 10 kander vin 10 mk., til smør og ost 1 dlr., til lys 2 mk., til graven at kaste og klokkerne at ringe 24 sk., til degnen 1 mk., 2 mk. resterer til præsten for ligprædiken. Vi ser her, at såvel præst som degn og klokker tog sig betalt for deres tjenester. Jo finere prædiken, jo dyrere!

Ingeborg Andersdatter i Varde fik nok en standsmæssig begravelse i 1769. Præsten skulle have 2 rdl. for sin ligprædiken, mens klokkeren kunne indkassere 4 mk. for sin ringen, og bedemændene skulle have 1 rdl 2 mk. Det kostede 1 mk. at få graven gravet, og maling og stropper til kisten løb op i 3 mk. 4 sk., ligklæde og søm 1 mk. 12 sk. Der var desuden afsat et beløb på 1 mk. 8 sk. for Lig Tøyet at tvette og i stand settes. Endelig havde nevøen Hans, som tog sig af begravelsen, haft adskillige udgifter, mens hans faster havde ligget for døden, og han fik tilkendt 8 rdl. 2 mk. 8 sk.²³

Også efter den velhavende Anne Cathrine Jesdatters begravelse i 1805 kom der en pæn regning til skifteforvalteren. Her var brugt: rug for 15 rdl. 4 mk. 8 sk., byg for 2 rdl. og malt for 2 rdl. 3 mk. Det var ikke nok, at præsten holdt ligtalen, her var provsten indforskrevet, der for sin ligprædiken kunne kræve 5 rdl., mens degnen skulle have 1 rdl. for sine tjenester. 40 Potter Brændevin á 24 sk. løb op i 10 rdl. Ligkisten kostede 3 rdl. 2 mk., og "for Graven at kaste" måtte ydes 1 mk. 8 sk. Endelig var der blevet serveret fersk kød for

godt 2 rdl., og der er et par andre mindre poster. Samlet stod begravelsen i 50 rdl. 3 mk. 14 sk.²⁴

Man forstår godt, at aftægtsfolk fik skrevet ind i kontrakterne, at der ikke måtte snydes på vægten med hensyn til begravelserne. Og vigtigheden skinner også igennem i Danske Lovs bestemmelse: Naar Boen skal skiftis, og den kand tilstrekke, og alle Creditorer kand af den blive fornøjede, da tager den Efterlevendis saa meget forud af den beholden Boe til sin Begravelse, som billigen paa den Afdødis Begravelse er anvent.²⁵ Når det gjaldt afskeden med jordelivet, var der ikke noget at raffe om. Det skulle det ske med maner.

Læs mere

Bent Smidt Hansen: Livets overgangsstadier. Ritualer og fester ved fødsel, pubertet, bryllup og død. Borgen, 5. oplag 1977

Anni Bloch: Dåbstøj, kristenklæder. Historien om dåben, barnesynet og tekstilerne. Poul Kristensen, 2006

Inge Christiansen: Dåbstøj og dåbstraditioner på Køgeegnen. Køge Museum, 2017

Merete Ipsen: Brudekjolefortællinger. Kvindemuseet, 2004

Et bondebryllup i Marslev 1855. Beskrevet af pastorinde Marie Christine Strøm. Kan læses online på fynhistorie.dis-danmark.dk/node/6166

Søren Manøe Hansen: Egekistebeskatningen i Ribe amt 1717-21. I: Fra Ribe Amt, 1984, s. 129-42

²³ Varde Byfoged. Skifteprotokol for Varde Købstad 1754-1773, fol. 488-493

²⁴ Skifteprotokol for Øster og Vester Horne Herreder 1801-1807, s. 351

²⁵ Danske Lov, 5. bog, 2. kapitel, 24. artikel. Digitaliseret ved Bjørn Andersen

MODTAGER DU FORENINGENS NYHEDSBREV?

Danske Slægtsforskere udsender et nyhedsbrev på e-mail 1-2 gange om måneden. Hvis du ikke allerede modtager dette, kan du tilmelde dig ved at klikke på boksen Nyhedsbrev nederst på hjemmesiden www.slaegt.dk.

HVAD ET GRAVSTED KAN GEMME

John Buch Larsen
Mølholm Landevej 19
7100 Vejle
jblvejle@gmail.com
Tlf. 40 44 72 25

Det var på Østre Kirkegård i Vejle, at jeg første gang mødte Lars Nielsen. Eller rettere sagt den over ham og hans hustru rejste unikke gravsten, der vakte min interesse for at lære ham bedre at kende. Der måtte gemme sig en person med en historie, der var værd at fortælle.

Byhistorisk Selskab for Vejle havde 15.juni 2021 arrangeret rundvisning på Østre Kirkegård i Vejle ved forhenværende provst Leif Arffmann. Med spændende fortællinger om nogle af de personer, som har været med til at præge vores by. Da vi nåede frem til gravstenen for Lars Nielsen og hustru, var der ingen fortælling. Vi kunne imidlertid beundre udførelsen af gravstenen og læse den interessante inskription.

*Her under hviler
kammerassessor
fhv. kgl. mundskænk
LARS NIELSEN
dbmd.
Født 9.juni 1851,
død 20.september 1921
og hustru
KAREN MARIE NIELSEN
født 10.marts 1847,
død 15.maj 1915*

Det bevaringsværdige ved denne gravsten er, ifølge "Vejle Kirker og Kirkegårde", både den kunstfærdige udførelse, præget af Jugendstil, og de særprægede stillingsbetegnelser. Hvilken person og hvilket liv gemmer der sig bag denne inskription?

For at søge svar på disse spørgsmål har jeg indhentet oplysninger i kendte arkivalier som kirkebøger og folketællinger

og på internettet i øvrigt samt haft kontakt med ordenshistoriografen, Vejle Stadsarkiv og Billeschou Stenhuggeri. Jeg vil i det følgende redegøre for de fundne oplysninger om Lars Nielsen, som forhåbentlig kan give et indtryk af, hvem han var, og hvilket liv han har levet.

Lars Niensens forældre og deres 5 børn

Hans far, Niels Christensen, er født 20. februar 1807 i Stenstrup Sogn, Svendborg Amt. Niels' forældre er selvejer husmand på Raunebanken ved Rødme, Christen Nielsen, og hustru, Karen Pedersdatter.

Niels bliver konfirmeret 29. april 1821 i Stenstrup Kirke og får skudsmålet god for kundskab og sædelig for opførsel. Og i 1823 tjener han i Hillerslev Sogn i Svendborg Amt. I maj 1841 tilgår han plads som tjenestekarl i Skibet Sogn ved Vejle. Han er ankommet fra Fyn.

Lars Niensens mor, Maren Nielsdatter, er født den 8. maj 1817 i Hornstrup Sogn, Vejle Amt, som uægte barn. Marens mor, pigen Anne Marie Nielsdatter, er fra Bredballe, i Hornstrup Sogn, og som barnefader bliver udlagt Niels Jensen fra Borup. Ved folketællingen 1834 er Anne Marie Nielsdatter tjenestepige på Store Grundet Herregård i Hornstrup Sogn med beskrivelsen "separert fra Bord og Stol". Det viser sig, at hun i 1826 blev viet i Hornstrup Sogn til enkemand Jens Olesen, som hun så siden formentlig blev separeret eller skilt fra.

Maren bliver konfirmeret 2. søndag efter påske – 17.april 1831 i Hornstrup Kirke med skudsmålet god for såvel kundskab som opførsel.

Efteråret 1834 kommer hun i sin første plads uden for fødesognet, i Vinding Fiskerhuse ved Vejle, og efteråret 1935 flytter hun til Store Grundet Herregård i Hornstrup Sogn. Herregården, der har i alt 60 tjenestefolk, har Rasmus Albrechtsen som forvalter og godsbestyrer. Store Grundet ejes af brødrene Mathias og Hans Helmuth von Lüttichau. Mathias er højt rangerende officer og deltager i de to dansk-tyske krige for senere at træde ind i politik, afsluttende med 1½ år som krigsminister. Broren, Hans Helmuth, går embedsvejen og er bl.a. amtmænd i Ribe og Svendborg Amter samt overpræsident i København. Herregårdens ejerrække er langt mere aristokratisk end mange andre ældre, danske herregårde. Frem til 1909 er den således i gamle adelsslægters

eje, og kun få gange bliver slægten helt udskiftet på gården. Dette er beskrevet på danskeherregaarde.dk.

16. februar 1842 føder hun på Bredballe Strand i Hornstrup Sogn, hjemme hos sin mor, sønnen Christen Nielsen, der bliver hjemmedøbt 18. februar formedelst sygdom. Som barnefader bliver udlagt førnævnte Niels Christensen fra Daugaard Strand, der tjener på hovedgården Store Grundet. Maren beskrives som fruentimmer. Hvorvidt det kan tages som udtryk for, at hun har født tidligere, eller det blot er præstens subjektive vurdering, fortaber sig i det uvisse. Sønnen dør 5 måneder gammel.

Maren føder yderligere 2 uægte børn i henholdsvis 1844 og 1846 med Niels Christensen som udlagt barnefader. Ved fødslen i 1846 afgiver han skriftlig tilståelse om at være barnefader, og at barnet må døbes med farens navn. Det første barn, en pige, dør 8 år gammel i Sankt Nicolai Sogn i Vejle. Det andet barn, en dreng, bor hjemme som 9-årig i 1855, men herefter finder jeg ingen yderligere oplysninger om ham.

Ved sit andet barns fødsel i 1844 og ved folketællingen 1845 bor Maren hos en husmand og daglejer samt hans familie på Lerbæk Mark i Hover Sogn. Hun er ugift inderste, ernærer sig ved håndarbejde og bor i 1845 sammen med sin 1-årige datter, som dør 8 år gammel. Hendes tredje barn føder hun 1846 hjemme hos sin mor på Bredballe Strand i Hornstrup Sogn. Moderen er ugift husholderske hos en 53-årig enke-mand og bødker, der har en daglejer med hustru og 2 børn som logerende.

Niels Christensen tiltræder 1. maj 1843 stillingen som tjenestekarl på Leerbæk Gods, og her er han fortsat ved folketællingen 1845. Han er ankommen fra Skibet Sogn, hvortil han kom maj 1841. Da hans første søn blev født 16. februar 1842, tjente han som nævnt på Store Grundet Hovedgård. Det ser således ud til, at han har været ihærdig efter at holde sig så tæt som muligt på Maren og deres fælles børn.

Hvorfor de vælger at indgå ægteskab efter 3 uægte børn er uvist, men den 7. marts 1847 bliver Niels Christensen og Maren Nielsdatter viet i Hornstrup Kirke. De har formentlig ikke før haft økonomi til at stifte familie.

2 år senere, i 1849, får de sønnen Niels, som dør 6 år gammel. Familien bor i 1850 i et hus i Hornstrup Sogn, og Niels Christensen er inderste og daglejer. Familien sidder således til leje i et hus.

Lars Nielsens fødsel

Lars Nielsen er født den 9. juli 1851 i Graverhuus, Hover Sogn, Vejle Amt. Det har været et hus uden landbrug, da en beskrivelse af Tørrild Herred nævner, at Graverhuset er et lille sted uden hartkorn.

Ved dåben står pigen Bodil af Vejle hos. Fadderne er pigen Kirstine Marie Mortensen af St. Grundet, Søren Chr. Morten-

sen af Vejle, Henrik Mortensen af St. Grundet og tømmerkarl Hans Petersen af Vejle.

Lars Nielsens søskende

Af hans fire kendte søskende dør en som spæd og to som henholdsvis 6- og 8-årig. Den fjerde, Christen Nielsen, som er født i 1846, har jeg kun kunnet følge indtil 1855. Hvorvidt Maren Nielsdatter har født barn før 1842 er uvist, jævnfør at hun i 1842 benævnes fruentimmer.

Flytning til Vejle

Lars' forældre bliver skilt, og det er formentlig årsagen til, at Maren Nielsdatter flytter fra Hover Sogn til Vejle Købstad efter Lars' fødsel den 9. juli 1851 og før den 29. oktober 1852, hvor datteren Karen Nielsen dør i Sankt Nicolai Sogn i Vejle købstad, 8 år gammel.

Ved folketælling 1855 Søndermarken i Vejle er Maren fraskilt, og der er tilføjlet, at hun er Niels Christensens fraskilte kone. Hun ernærer sig ved håndarbejde og bor sammen med sine 3 børn. 2. juli 1855 dør sønnen Niels, 6 år gammel. Tilbage er foruden Lars den 9-årige søn, Christen.

9. december 1856 i Vejle føder Maren en datter, Karen Marie Nielsen. Hun er hjemmedøbt af sognepræsten på grund af svaghed. Som barnefader bliver udlagt "tydsk Arbejder Jochum Lange Ottosen". Maren bor på Ømkulerne. Området svarer nogenlunde til det, der i dag er Ømkulevej, som forbinder Gl. Ribevej med Ribe Landevej.

Ved folketællingen 1860 bor Maren i Gammelhavn i Vejle. Hun er skilt, ernærer sig ved håndarbejde, og hun bor sammen med sine to børn, Lars og Karen Marie.

Konfirmation

Lars, der bor hjemme, bliver konfirmeret den 1. oktober 1865 i Sankt Nicolai Kirke i Vejle. Moderen angives at være indsidder Niels Christensens fraskilte hustru, Maren Nielsen, boende på Ømkulerne.

Kundskab: tg. Opførsel: mg.

Lars Nielsen i lægdsrullen

Lars kommer i lægdsrullen som 16-årig, i 1867.

Af lægdsrullen fremgår, at Lars' mor har angivet hans fødselsår til 1850, hvilket ikke er helt korrekt, da han er født i 1851. Fejlen bliver opdaget i 1866, og for denne fejltagelse bliver hun i første omgang ikendt en bod på 2 rigsdaler. Hvilket må være et stort beløb for hende. Heldigvis bliver boden eftergivet i 1869.

Lars rejser til København

31. maj 1869 rejser Lars Nielsen til København. Af lægdsrullen fremgår det, at hans højde er 66½ tommer (169 cm). Han er spinkel med et brystmål på 30 tommer.

Lars Nielsen rejser formentlig til København for at bo og arbejde hos møller Mads Mortensen i Møllegade 20, som er født i Nørre Vilstrup i Skibet Sogn ved Vejle. Ved Lars' dåb havde tre af de fire faddere efternavnet Mortensen, hvorfor Mads Mortensen og hans familie sandsynligvis har været kendt af Lars' forældre.

I 1870 beskrives Lars som møllersvend. I husstanden er der i alt 3 møllersvende og 2 møllerlæringe, hvilket tyder på, at Mads Mortensen er en driftig møller. Han køber i 1879 ejendommen, et forhus og et bag- eller havehus, som i dag har adressen Guldbergsgade 6 og 10, og han sælger ejendommen efter 2½ år. Gaden er opkaldt efter statsmand, teolog og historiker Ove Høegh-Guldbergs søn, professor Frederik Høegh-Guldberg, der var den første ejer af ejendommen,

1½ år i udlandet

Inden værnepligten rejser Lars Nielsen 31. maj 1872 fra København til udlandet. Han er da registreret som tjener. Det er uvist, hvortil han er rejst. Han er formentlig allerede på dette tidspunkt kongelig lakaj. Ifølge lægdsrullen er han oktober 1873 tilbage i København, Nørregade 36. I løbet af det 1½ år i udlandet har han formentlig fået en erfaring, som kan være medvirkende til, at han senere får stillingen som kongelig mundskænk.

Bopæl de første år i København

Ifølge lægdsrullen bor Lars på følgende adresser: Møllegade 12. 15/10-73 Nørregade 36 – 2. sal. 1/6-74 Tøjhusgade 2 – Stuen. Tøjhusgade 21 – Stuen. Modt. besked 2/6-76 Amalienborg. Beskeden fra Amalienborg drejer sig om hans tjeneste som kgl. Lakaj.

*Infanteriets uniform
1855-1889*

Værnepligten

Lars aftjener 9½ måneders værnepligt ved infanteriet, 15. bataljon, herunder med tjeneste ved Amalienborg. Det drejer sig om følgende perioder: 25/4 – 28/10-1875, 14/6 – 30/7-1876, 29/6 – 30/7-1878 og 17/9 – 18/10-1879. Han er udskrevet af lægdsrullen i 1889, 38 år gammel.

Tiden som kongelig lakaj

I 1880 bor Lars Nielsen i Hummergade i København. Han er 39 år og ugift kongelig lakaj. I husstanden bor yderligere 5 personer, hvoraf en 50-årig mand også er kongelig lakaj. Hummergade lå oprindeligt mellem Laksegade og Stære-Stræde, som i dag hedder Holmens Kanal.

Hummergade blev "bortsaneret" i 1950'erne. Hummergade var sammen med Laksegade en del af Mayonnaise-kvarteret, som forfatteren Gustav Esmann døbte området i slutningen af 1800-tallet, fordi mayonnaise spises til både laks og hummer. I 1895 er Lars Nielsen fortsat ugift og lakaj under den kongelige Hof-Etat. Det oplyses her, at han er tilflyttet København som 18-årig og bor på adressen Amalienborg, Amalienborg Plads, matrikel nr. 124, Frederik den VI's Palais, forhus, kælder.

Lars' mor dør

Maren Nielsdatter dør 11. januar 1898 i Vejle Købstad. Hun er da enke efter arbejdsmand Niels Christensen med sidste bopæl i Korsgade 14. Hun er blevet 80 år og dør af lungetuberkulose. Der bliver ringet ved hendes begravelse.

Kongelig mundskænk

Den kongelige Ordenshistoriograf har oplyst, at Lars Nielsen var kongelig mundskænk i perioden 1896 til 1906, under kong Christian IX.

Artiklen herunder er et interview fra Ærø Avis den 2. oktober 1917 i anledning af kammerassessor A. P. Jensens 40-års jubilæum som kgl. mundskænk og chef for kongens vinkælder. Den giver et godt indtryk af mundskænkens arbejdsopgaver.

Artiklen "Kongens mundskænk"

"Kammerassessor A. P. Jensen fejrer paa Søndag 40 Aars Jubilæum som kgl. Mundskænk og Chef for Kongens Vinkælder. I den anledning har et Hovedstadsblad haft en Samtale med Jubilaren, der fortæller, at Kongens Vinlager er ret konstant, ca. 20.000 Flasker, men det maa stadig fornyes, eftersom Forbruget er – og det svinger meget stærkt efter Begivenhederne ved Hoffet.

- Hvorfra faar De ny Forsyninger til Kældereren?

- Størsteparten rekvirerer vi gennem de kongelige Hofleverandører, men naar vi har faaet Nys – som oftest gennem en eller anden fyrstelig Gæst – om et ekstra Parti Vin et eller andet Sted, saa importerer vi ogsaa selv.

Allerede i Frederik den Ottendes Regeringstid blev der mere stille om Hoffet – og nu ligger vi jo i en Afkrog af Verden i Krig, uden Tanke for fredelig Fest og Vin. Kun paa Kronprinsens Fødselsdag i Aar mærkede vi ligesom et Pust fra den svundne, gyldne Tid ... Ak, ja, selv i min Stilling maa man tænke over, hvordan Verden er kommet af Lave. Czar Nikolaj, der nu – det tør man jo nok sige – sidder arresteret ovre i Sibirien, har jeg set lege som en lille, glad dreng i Fredensborg Slotspark ... og Prinsesse Dagmar, der nu ligger meget syg i det fremmede, for hende har jeg skænket Vin som en ung, straalende Kejserinde Kong Konstantin, der nu lever landflygtig i Svejts, har jeg ogsaa kendt fra hans Drengear En Gang sagde Hs. Majestæt til mig:

- De maa have kendt mig som Barn, Jensen?
- Ja, svarede jeg. Deres Majestæt var kun 5 Aar, da jeg kom til Hoffet.
- Jensen, svarede Hans Majestæt. Vi bliver gamle Jeg gør det i alt Fald, siger den gamle, tro Tjener og ryster paa Hovedet ... Men jeg vil bede til, at jeg endnu en Gang maa faa Lov til at skænke Vinen ved et muntert Taffel, der ikke er trykket af alt det forfærdelige, der nu sker i Verden."

I gåafstand fra Amalienborg

Lars Nielsen bor i 1901 og 1906 til leje i Sankt Paulsgade 9 i København, hos 2 husmødre, der ernærer sig ved strygeri. På et kort over den indre by fremgår det, at Lars Nielsen har boet i gåafstand, ca. 600 meter, til Amalienborg.

Dannebrogsmændenes Hæderstegn, Sølvkorset

Ifølge "Hof og Stat 1920" får Lars Nielsen tildelt Dannebrogsmændenes Hæderstegn den 8. april 1902. Vist ved ud-klip herunder. Det er desværre først fra 1904, at Dannebrogsmænd har indsendt deres levnedbeskrivelser, men ifølge ordenshistoriografen har Lars Nielsen fået tilkendt hæderstegnet som følge af sin stilling som kongelig mundskænk.

8. 4. 02. — L. P., (M.M. 8 Apr. 1818/1918), (Ø.C.F. K.2.), fhv. kgl. Mundskænk (IX.2.).

Den vandrette streg er et gentagelsestegn for efternavnet Nielsen. P for Peter selv om han er døbt Lars Nielsen.

M.M. = Mindemedalje i anledning af hundredårsdagen for kong Christian IX's fødsel.

Ø.C.F. = Østrigsk Civilæreskors i Sølv.

IX.2. = Hans placering i rangklasserne.

Sølvkorset, som Dannebrogsmændenes Hæderstegn også kaldes, bliver bl.a. mere eller mindre automatisk givet til en række personer i offentlig tjeneste, f.eks. sognefogeder og visse militærpersoner, men den er oprindeligt mere tænkt som en påskønnelse af almindelige mennesker, som ikke kan komme i betragtning til et Ridderkors.

I Dansk Demografisk Database – Dannebrogsmænd finder jeg nedenstående, hvilket sandsynliggør, at Lars Nielsen får tildelt hæderstegnet som følge af sit erhverv som kongelig mundskænk. Heraf fremgår det også, at han har fået tildelt den østrig-ungarske kejser Frantz Josephs fortjenstkors. Måske var Lars Nielsen under sin udenlandsrejse som kongelig lakaj i Østrig og mødte kejseren. Eller han skænkede ham et godt glas vin under et besøg hos Christian IX.

Titlen kammerassessor

Kammerassessor er en titel, der giver rang i 8. rangklasse.

Efternavn:	Nielsen	Fornavn:	Lars
Fødselsdato:	9. Juli 1851	Fødeby:	Vejle
Erhverv:	Mundskænk hos Hs. Maj. Kongen	Dekoreret den:	D.M. 8. April 1902. Frantz Josephs F.K.
Faders navn:	Niels Christensen		
Moders navn:	Maren Nielsen		
Kilde:	FS1903	Side i FS:	P952.1

Kejser
Frantz Joseph

Lars Nielsen har sandsynligvis fået tildelt denne titel for sit erhverv som kongelig mundskænk.

Vielsen

Lars Nielsen bliver, som 58-årig og forhenværende kongelig mundskænk, den 3. marts 1910 i Garnisons Sogn i København viet til den 62-årige enke, Karen Marie Pedersen, født Jørgensen.

Forlovere er V. N. B. Friis, fabrikant, Østergade 50, og Christensen, isenkræmmer, St. Kongensgade 85.

Karen Marie bor Fredericiagade 6, nabo til Amalienborg. Lars Nielsen spadserer hver dag til sit arbejde fra Sankt Pauls Gade ad Fredericiagade til Amalienborg, og han har i den forbindelse måske mødt Karen Marie. Hvem ved?

Efter vielsen flytter de til Callisensvej 6 på Frederiksberg.

Karen Marie dør 15. maj 1915, 68 år gammel, i hjemmet på Frederiksberg. Hun lider af pernicious anæmi (blodmangel som følge af vitamin B12-mangel).

Af politiets registerblade fremgår det, at Lars Nielsen 1. november 1915 flytter til Vesterbrogade 2A, 3.sal. 1. maj 1916 udskifter han adressen med Prøvestens Allé 3, 1. sal, og 1. november 1916 flytter han til Hellerup.

Af folketællingen 1. februar 1916 fremgår det, at Lars Nielsen har en årlig indkomst på 2.500 kr. og en formue på 30.000 kr. Han betaler 16,18 kr. i statskat og 24,75 kr. i kommuneskat. Han er for tiden uden beskæftigelse og således relativt velhavende af en forhenværende kongelig mundskænk at

Garnisonskirken i København

være. Hans indkomst kan måske forklares ved, at han får pension fra Hoffet efter lang og trofast tjeneste. Han bor på et pensionat i Vesterbrogade 2A med 27 pensionærer, en ugift pensionatsejerinde, 2 stuepiger og 1 husjomfru.

Registerblad. Udfærdiget den 11/15	
Fulde Navn	Nielsen Lars
Livsstilling	Kammerassessor
Fødested	Vejle
Egteskabelig Stilling	
Hustrus fulde Navn og Fødested	
Børn	
Meldt Bopæl	Vesterbrogade 2A 3 ^e 16 111 Vejle

Den sidste tid

1. februar 1921 bor Lars Nielsen på Grundtvigsvej 1, 1. sal på Frederiksberg. Han er enkemand og logerende hos en enke, hendes datter og en af hendes slægtninge. Han lever af sin pension.

Lars Niensens 70-års fødselsdag

I avisen København (1889-1928) den 5. juli 1921 ses følgende: "En kendt og meget afholdt Hofffunktionær fra Christian den niendes Periode, den afdøde Konges Mundskænk, Kammerassessor Lars Nielsen, fylder 70 Aar på Lørdag. Kammerassessor Nielsen gjorde Tjeneste ved Christian den niendes Hof fra 1872 til Kongens Død i 1906 og gjorde derefter i nogle Somre Tjeneste på Hvidøre hos Dronning Alexandra og Kejserinde Dagmar, der ligesom Kongefamiliens øvrige medlemmer sætter megen pris på Mundskænk Nielsen. Denne er dekoreret med Dannebrogsmændenes Hæderstegn og en Del udenlandske Ordner."

Lars Nielsen dør

Lars Nielsen dør 20. september 1921 på Frederiksberg hospital.

Af kirkebogen fremgår det, at han bliver begravet 26. september 1921 på Østre Kirkegård i Vejle, hvor hans hustru ligger begravet.

Under anmærkninger er skrevet følgende:

Coma diabeticum. Nephritis chronica. Hemiplegi. Hæmorrhagia cerebri. (I coma som følge af sukkersyge, kronisk nyrelidelse, halvsidig lammelse som følge af en hjerneblødning).

Dødsannonce og omtale

Den 23. og 24. september 1921 indrykkes denne dødsannonce i Vejle Amts Folkeblad.

Overretssagfører C. Holm har sandsynligvis udfærdiget testamentet. Hans fulde navn er Christian Thorvald Holm, og han er praktiserende overretssagfører i København fra 1. februar fra 1896 og indtil sin død i 1937. Jeg har ikke efterforsket, hvorvidt testamentet er bevaret.

Lars Niensens død er i øvrigt nævnt i bl.a. Nationaltidende, Fyns Stiftstidende, Socialdemokraten, Berlingske Politiske og Avertissementstidende (1913-1934).

†
Kammerassessor
Lars Nielsen
 er afgaaet ved Døden paa Frederiksberg Hospital, og bliver begravet Mandag den 26. September 1921, Kl. 12 fra Sct. Nicolaj Kirke i Vejle.
Chr. Holm, Overretssagfører,
 a4061 exc. testamenti.

Kong Christian den Niendes Mundskænk, Kammerassessor **Lars Nielsen** blev igaar begravet i Vejle. Der var sendt Kranse fra Dra. Majestæter Kejserinde Dagmar og Dronning Alexandra.

Majestætisk opmærksomhed

I "Den til Forsendelse med de Kongelige Brevposter privilegerede Berlingske Politiske og Avertissementstidende (1833-1935)" indrykkes den 27. september 1921 følgende:

De store laurbærkranse var med røde og hvide bånd. Dagmar er Christian IX's næstældste datter og russisk kejserinde indtil revolutionen i 1917, hvor hun flygter til Danmark, mens den øvrige kejserfamilie bliver henrettet. Alexandra er Christian IX's ældste barn og dronning af England, indtil hendes mand, kong Edvard 7., dør i 1910. Det meste af sin enketid tilbringer hun i Danmark.

Denne opmærksomhed viser, at Lars Nielsen er husket for sin tid som kongelig mundskænk fra 1896 til 1906, hvor Christian IX dør.

Gravstedet på Østre Kirkegård i Vejle

Af begravelsesprotokollen fremgår det ikke, hvem der betaler for gravstedet, blot at udgifterne afholdes af kirkegården. Jeg har forsøgt at finde oplysninger om gravstenen. Det må have været firmaet Billeschou, der har fremstillet gravstenen. På Vejle Stadsarkiv findes imidlertid ingen bevarede arkivalier fra perioden, og ved henvendelse til firmaet får jeg oplyst, at man ikke ligger inde med regnskabsmateriale fra den tid.

Noget om Lars Nielsens hustru Karen Marie Jørgensen Fødsel

Karen Marie Jørgensen er født den 10. marts 1847 i Skellerup Sogn i Svendborg Amt som datter af "besvangred Husholderske på Hindemae, Anne Dorothea Jørgensdatter," der gør barsel hos en husmand. Som barnefader udlægges Rasmus Jørgensen, der er herskabstjener på Hindemae. Ved folketællingen 1845 er han en 29-årig ugift tjenestekarl, født i Trolleborg, hvilket må være Brahetrolleborg Sogn.

Hovedgården Hindemae, hvor Karen Maries forældre tjente.

"Hindemae" i Skellerup Sogn er en gammel hovedgård, første gang beskrevet i 1480. Ejeren er i 1847 Carl Fredriksen, lensbaron Juel-Brockdorff, og gården er fortsat i slægtens eje, ved Gustaf Juel-Brockdorff. På hans hjemmeside, www.hindemae.dk, kan man læse følgende om herregårde på Fyn: "De fynske fæstebønder yndede at fortælle, at alle herregårde havde Fanden sat. Da han drog over Fyn, gik der hul på den pose havde dem i. Og så dryssede der en forfærdelig masse ud på een gang. Det er årsagen til, at der er så "fandens mange herregårde på øen". Men det var særlig galt, da Fanden drog hen over det nordøstlige Fyn. Her tabte han så mange, at herregårdene kom til at ligge så tæt, at man næsten kan se fra den ene til den anden: Scheelenborg, Hverringe, Østergaard, Lundsgaard, Ulriksholm, Risinge, Skovsbo, Fraugdegaard, Sanderumgaard, Rønninge Søgaard, Hindemae, Juelsberg, Holckenhavn, Ravnholt, Hellerup, Ørbæklunde, Lykkesholm, Glorup, Rygaard og mange flere. Hindemae er det sted, hvor hinderne kommer ud af skoven for at drikke i maen (mosen)."

Karen bliver konfirmeret 7. april 1861 i Sankt Hans Sogn i Odense. Hendes mor, der fortsat er ugift, bor på Nørrebro i nr. 37, og hendes far er ungkarl Rasmus Jørgensen.

Vielsen til og samlivet med Andreas Christian Pedersen

Karen Marie Jørgensen bliver som 31-årig ugift jomfru, bosat Fredericiagade 6, viet 24. november 1878 i Garnisons

Sogn i København til den 44-årige ungkarl og kusk Andreas Christian Pedersen.

Andreas er høker/brødhandler. De får ingen børn, og ved folketællingerne 1880 til 1906 bor de Fredericiagade 6 i kælderen. Ejendommen, der er markeret med rød pil på luftfotoet til højre, er fra 1854 og ligger som nabo til Amalienborg.

I 1880 udgør den ½-årige husleje 200 kr., og der er 3 værelser med vinduer.

Andreas har taget bopæl i staden i 1857 og Karen Marie i 1869. De får ingen børn.

Han dør 26. marts 1907 i Garnisons Sogn i København.

Død

Karen Marie Nielsen, født Jørgensen, dør den 15. maj 1915 i Hellerup, og hun bliver begravet den 22. maj 1915 på Østre Kirkegård i Vejle

Hendes forældre er overraskende angivet som vagtmester Niels Jørgensen og hustru Marie. Det må være en fejl, da Rasmus Jørgensen og Anne Dorothea Jørgensdatter er angivet som forældre ved både Karen Maries fødsel, konfirmation og vielsen til Lars Nielsen. Lars Nielsen indrykker denne annonce.

Min kære Hustru
Karen Marie Nielsen,
født Jørgensen,
er idag rolig hensovet fra mig.
L. Nielsen,
thv. kgl. Mundskænk,
Kammerassessor.
Hellerup, den 15de Maj 1915.
Begravelsen finder Sted fra Kirken i Vejle.

Afslutning

Historien om Lars Nielsen handler om en arbejdsmands-/daglejersøn fra Hover Sogn i Vejle Amt. Tre af fire søskende dør som børn. Forældrene bliver skilt kort efter Lars' fødsel, og hans mor med tre børn flytter til Vejle. Hun ernærer sig ved håndarbejde. Lars flytter som 18-årig til København, hvor han kommer i lære som møllersvend, sandsynligvis hos noget familie. Han er 1½ år i udlandet, hvor han muligvis arbejder som tjener, formentlig som kongelig lakaj, og han aftjener sin værnepligt ved infanteriet, bl.a. på Amalienborg. Han forbliver boende i København, hvor han er tilknyttet Christian IX's hof fra 1872 til kongens død i 1906, fra 1896 til 1906 som kongelig mundskænk. For dette erhverv modtager han Dannebrogsmændenes hæderstegn og titlen kammerassessor. Efter 1906 gør han i nogle somre tjeneste på Hvidøre hos dronning Alexandra og kejserinde Dagmar. Han bliver i 1910, som 58-årig, viet til Karen Marie Jørgensen. Karen Marie dør 5 år senere, og Lars Nielsen dør i 1921 på Frederiksberg hospital. De er begge begravet på Østre Kirkegård i Vejle.

SØLVMINERNE I NEW MEXICO

Af Flemming Olsen
Torsmark 34
8700 Horsens
tlf. 51415170
fjo@olsen.mail.dk

Indledning

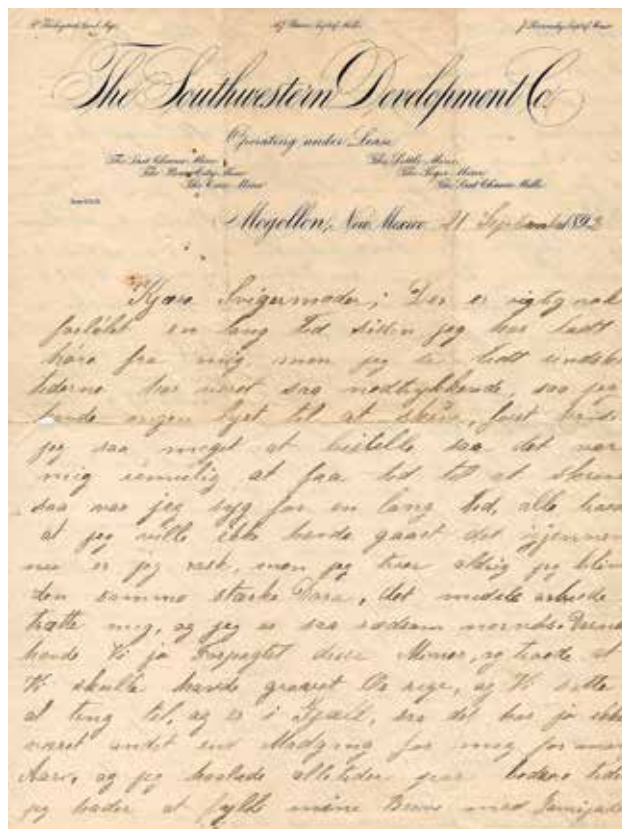
Den 6. marts 1958 fik min onkel Hans Peter Jensen i fødselsdagsgave en slægtsbog over "Slægtsgården i Sjølund". Den var udarbejdet af P.K. Hofmansen, Slægtsgårdsarkivet. I 1958 var jeg 13 år og har sikkert ikke interesseret mig for slægtsbogen, så først senere, da jeg læste i den, var der noget, der undrede mig, nemlig det, der stod om mine tipoldeforældres førstefødte søn. Der står følgende:

Andreas Peter Jensen var født i Sjølund 12. marts 1853 og døbt i Vejstrup 25. marts 1853. Forældrene nævnes som "Kådner og Hjuler Johan Peter Jensen og hustru Katrine Marie, født Friis i Sjølund" og fadderne var: Ole Jacobsen i Sjølund, Hans Jacobsen Damgård i Sjølund og Dorthea Ravn. Moderen holdt sin kirkegang 22. april 1853. Han var hjemme i Sjølund ved folketællingen 1. februar 1855 og 1. februar 1860. **Ifølge privat meddelelse skal han være død i Amerika.**

Det var oplysningen om, at han som den førstefødte åbenbart var udvandret til Amerika, der senere undrede mig; han skulle jo overtage gården på et tidspunkt. Min morfar, som måske kunne have vidst noget, var død, så vi skal helt frem til 1992, hvor min onkel kom på plejehjem, og hvor vi fandt følgende brev fra 1892, afsendt fra Mogollon i New Mexico i USA:

Kjære svigermor, der er rigtig nok forløbet en lang tid siden jeg har ladet høre fra mig, men jeg er lidt undskyldt, tiderne har været så nedtrykkende, så jeg havde ingen lyst til at skrive, først havde jeg så meget at bestille, så det var mig umulig at få tid til at skrive, så var jeg syg for en lang tid, alle troede, at jeg ville ikke have gået det igennem, men nu er jeg rask, men jeg troer aldrig jeg bliver den samme stærke Dora, det mindste arbejde trætte mig, og jeg er så rædsom nervøs. Dernæst havde vi jo forpagtet disse miner, og troede at vi skulle have gravet os rige, og vi satte al ting til, og er i gæld, så det har jo ikke været andet end modgang for mig for mange år, og jeg håber alletider på bedre tider, jeg hader at fylde mine breve med jamerjader og når sindet er fyldt af

det, så bliver jo brevene heller ikke videre livlige. Ja, kjære svigermor, du ved jo, at jeg har giftet mig igen, jeg var helt i tvivlråd om jeg skulle, men det er ikke nogen let sag for en kvinde, med to små børn, og ernære sig i et fremmed land, jeg var lidt længe for at give børnene steffader, men han er en god fader og husbond, stræbsom og retskaffen. Men han arbejder nu i en anden mine, men tiderne her er jo så tryggende, jeg antager at det er i aviserne derhjemme, der er jo en sølvkrise som svækker al forretning, der er ligefrem hungersnød mange steder, så vi må jo være taknemmelige at vi ikke behøver at sulte. Børnene er raske voxer godt, Frida går nu i skole, når hun er blevet lidt ældre, skal hun sendes til en skole, hvor hun kan lære noget, denne er ikke meget bevendt, det koster meget her at få dem opdragte, så jeg mener det er bedre at vente lidt til hun kan få bedre forstand, det vil også blive hårdt for mig at sende hende afveie. Dagmar er et yndigt lille barn, og meget klogere end Frida, hun kan stave med tre bogstaver, tælle til 100 og sige vers så nydelig, så en voksen kan ikke sige dem bedre, jeg sender her deres portrait, det blev taget Dagmars fødselsdag 19. juni da hun var 4 år. Stakkels Katherena har jo også haft den

Første side af Doras brev til svigerforældrene, som er skrevet på firmaet The Southwestern Development Co.'s brevpapir.

store sorg at miste sin mand. O jeg længes så forfærdelig efter at se Jensens grav, det var bestemmelsen at børnene skulle have taget en tur til Brooklyn og fået sat en sten på deres faders grav, men det må nu vente lidt, det gjorde mig så ondt, jeg havde glædet mig til den tur. Sluttelig de kærligste hilsner til alle i hjemmet, og mange kys til bedstemor fra børnene og mig eders hengivne svigerdatter. Dora Kennedy. NB Skriv mig nu snart lidt om eder alle, jeg længes efter at høre fra eder. Betal mig nu ikke med en samme mønt og lad mig vente.

Dette brev blev startskuddet til min slægtsforskerkarriere, hvor jeg nu har fået styr på Andreas og Doras liv i USA med uvurderlig hjælp af diverse slægtsforskere i Forum.

Andreas

Andreas er som nævnt født i Sjølund ved Christiansfeldt og døbt i Vejstrup Kirke, hvor han også blev konfirmeret i 1868, og hvor forældrene igen nævnes som "Kådner og Hjulere Johan Peter Jensen og hustru Katrine Marie født Friis i Sjølund". Andreas får her af præsten skudsmålet "god kundskab, meget god opførsel".

For videre at følge Andreas har jeg brugt lægdsrullerne, hvoraf fremgår, at han er optaget i lægdsrullen for 3. udskrivningskreds, Vejstrup Sogn, lægd 55 for Haderslev Amt. I juli 1873 er han flyttet til 1. udskrivningskreds, hvor han boede Østergade 31, 1. i København som handelsrejsende. Han er 65 tommer (169 cm) høj og spinkel. 1. september 1874 flytter han tilbage til 3. udskrivningskreds og den 10. oktober 1874 til 4. udskrivningskreds, først til Seest som handelsbetjent, senere til Varde, hvor han er indkaldt til 12. batteri. Han bliver imidlertid kasseret på grund af øjenbetændelse 28. juni 1876.

Den 21. august 1882 udvandrede Andreas med skibet Hekla fra København til New York, hvor han ankom den 9. september 1882. Han rejste på dæksplads på Hekla.

Den 14. april 1885 blev han i Kings County gift med Dorthea Clausen, med hvem han fik to døtre, Frida Johanne Jensen, født den 31. januar 1886 i Brooklyn, og Dagmar Johanne Jensen, født den 15. marts 1890 i Brooklyn.

Den 23. juli 1888 fik Andreas amerikansk statsborgerskab. Han var på det tidspunkt bosiddende i nr. 332 på E 58th Street, N.Y. City, og hans beskæftigelse er anført som viceværtpedel.

Det sidste, jeg ved om Andreas, er, at han døde den 24. april 1890, altså 37 år gammel. Han nåede således at hilse på sin yngste datter Dagmar, som blev født den 15. marts 1890.

Dora

Dorthea (Dora) Clausen blev født den 2. juli 1853 i Kongens Lyngby. Faderen var Claus Jepsen Clausen fra Folding Sogn, Ribe Amt, og moderen var Birgitte Frederikke Hesselberg fra København. Claus Jepsen Clausen, der var forpagter på Frederiksdal Gods i Lyngby, blev enkemand i 1856, da hans kone Birgitte døde, 38 år gammel. I 1859 giftede han sig med Frida Hesselaide Clausen fra Søllested Sogn, Maribo Amt.

Dorthea emigrerede til USA sammen med sin lillesøster Johanne, født den 4. juli 1855, med skibet Hekla den 8. maj 1884 med ankomst til New York den 31. maj 1884.

Som nævnt blev Dora og Andreas gift i 1885, og sammen fik de datteren Frida, som blev gift med Oliver Dempsey fra Iowa, Ohio, og datteren Dagmar, som blev gift med Grover Cleveland Emig fra Trenton, Illinois.

Ifølge US Census 1900 boede Dora Kennedy, født i juli 1855 og gift ca. 1893 med John Kennedy, født november 1856 i Edinburgh i Skotland, på adressen Precincts 10, 35 Alma, Mogollon, Socorro, New Mexico. Ifølge US Census 1910 boede Dora stadig i Socorro 54 år gammel sammen med Dagmar, 20, år gammel, og Arthur, 15 år gammel. Dora står nævnt som enke og dermed familiens overhoved. John Kennedy er altså død, men sammen har de fået en søn, Arthur H Kennedy, i 1895. Arthur døde i 1920, 25 år gammel som single. Han var grovsmed ved Mogollon Mines Co. På dødsattesten fra den 4. februar 1920 anføres dødsårsagen som ukendt.

Dora døde den 11. januar 1938, ca. 84 ½ år gammel. Hun boede på dette tidspunkt på 2930 Lebanon Street, El Paso, Texas, samme adresse, som datteren Dagmar og hendes mand Grover boede på. Grover havde været kasserer ved Brewing Company og sammen med Delma (som Dagmar blev kaldt) fik han datteren Dorthy, født 1913 i New Mexico, og sønnen William, født 1927 i Texas.

Mogollon

Men hvad var det for et område, Dora kom til i 1892 sammen med sin mand og to piger? Jeg skrev en mail til både museet i Silver City og til New Mexico State Library i Santa Fe for eventuelt at få nærmere kendskab til området. Jeg fik svar fra både Silver City og fra statsbiblioteket, som var så venlig at sende mig en kopi af en lille bog, "The Mogollon New Mexico Story", skrevet af F. Stanley i 1968. Fra især denne bog samt lidt fra internettet har jeg stykket følgende sammen:

De første nybyggere, der kom til Mogollon, var spaniere, som kom fra Mexico og indtog området, der da var beboet af de oprindelige indbyggere, nemlig Apache indianere. Man kaldte dem derfor Mogollon Apaches. Disse Apacheindiane-

re var professionelle tyve, de stjal heste, får og muldyr fra nybyggerne og solgte dem videre. Selv om området var til at holde husdyr i, gjorde man det ikke, lige så lidt som man fiskede, man kunne ikke lide fisk. Man holdt kalkuner, men kun for fjerenes skyld. New Mexico var derfor under kontrol af en spansk guvernør. I 1848 blev området en del af USA, et territorium, der i 1912 blev anerkendt som USA's 47. stat.

Som i resten af USA var der jævnlige overfald af indianere. I 1876 fastslog kaptajn James Cooney under en militær kortlægningsrejse, at der var guld i området, men det var først ved Silver Creek, at mineeventyret begyndte. Kaptajn Cooney blev selv dræbt af indianere, men ofte var soldater fra Fort Bayard stationeret ved minelejren. De første sølvgraver i lejren boede i telte, og et stort telt ledet af en kvinde fungerede både som hotel og spisested for minearbejderne, som kom både fra mange stater i USA, men også fra Mexico.

Der var kun adgang til området på hesteryg eller muldyr, og derfor begyndte minearbejderne i deres fritid at anlægge en vej til området, og snart havde Mogollon et glædeshus med 14 piger, som talte spansk, og 18, der ikke gjorde. Der var 4 forretninger, 7 cafeer, 2 hoteller, en vicesherif, 2 doktorer, en skolelærer, 14 saloons og to kirker. Der var ingen tandlæge. Ret hurtigt fik man også bygget en savmølle, ligesom man fik en grovsmed.

Gade i byen Mogollon, fotograferet 1940.

Avisen Socorro Sun skriver i 1880, at Mogollon minerne er blevet et stort navn i de seneste år, og at man nu har styr på de mange indianerangreb, og at minerne er velarmede, ligesom man konstant er velforberedt på nye angreb. Da det nærmeste posthus lå ca. 56 km væk ved Beaver, fik man kun post én gang om ugen, og til tider var vejen så mudret, at man fra postvognen, der kom fra Silver City, havde et reb over til en platform på den anden side af en slugt, hvor en mand fra Mogollon så modtog posten. I 1910 blev postvog-

nen røvet og \$20,000 stjålet, hvilket fik guvernøren til at sende et oprydningsskud til den lovløse by. Da de arresterede en minearbejder, som arbejderne ikke mente havde noget med røveriet at gøre, steg spændingen i byen, hvorunder den lokale vicesherif, der ejede flere værtshuse, blev skudt. Næsten hele byen greb til våben, og guvernørens folk følte sig truede, hvorefter de fortrak fra byen.

Avisen Silver City Enterprise skrev i 1891 (året før Dora skrev sit brev), at minerne i lejren i Mogollon snart vil blive de bedste i Southwest. Maud S. Company graver for \$3000 om måneden, og Last Chance Company graver 50 tons malm om dagen til en pris på 4 dollars pr. ton. De arbejder med 22 mænd i minerne og 13 mænd inde og omkring minerne.

I juni 1894 (2 år efter at Dora har skrevet sit brev) blev Mogollon næsten helt udslettet af en skovbrand og knap var man kommet over katastrofen og havde fået genopbygget byen, før en voldsom flodbølge ramte den. 26 huse blev ødelagte og mange miner beskadiget. Vognvejen blev fuldstændig ødelagt, og man måtte tilbage til transport på dyr. I 1911 var en ny vej til Mogollon blevet etableret, hvilket betød, at man nu kunne få post med bil fra Silver City, som lå ca. 144 km væk. Turen med bil tog kun 8 timer, modsat 14 timer med heste.

Da der engang omkring 1913 gik rygter om, at en mexicansk bande kaldet Villa's Army under ledelse af Pancho Villa havde til hensigt at tage kontrol over 2 forretninger, nogle saloons og miner i Mogollon, begyndte flere forretningsejere og minearbejdere at gå med pistol, og da vicesheriffen Bill Bates i en saloon en dag konfronterede en kraftigt beruset kaptajn fra Villa's Army, der skulle lede operationen, trak alle hans folk sig igen fra byen, og der blev ikke noget ud af den historie.

Medlemmer af Butch Cassidy's bande besøgte ofte byen for at fordrive tiden med at drikke og spille kort i byens saloons. William H. Antrim, som var gift med Billy the Kids mor, arbejdede i Confidence minen i Mogollon. Det blev fortalt, at William Antrim var god til at spille på violin, og at han derfor tit spillede til dans i lejren. Forfatteren nævner flere andre lovløse personer, som jeg ikke ved noget om, men som også gemte sig i Mogollon, der jo også lå i et noget utilgængeligt område.

Efter endnu en stor brand blev Mogollon efterhånden til en spøgelsesby, og minerne lukkede endeligt i 1942.

Efterspil

Bedst som man tror, at man er færdig og har sat det sidste punktum, opdager man noget nyt. For at gøre det forståeligt, skal jeg lige forklare logoet på Doras brev fra 1892. Ifølge brevet har John Kennedy sammen med P. Kirkegaard og A. J.

Pearce leaset nogle sølvminer under selskabet "The Southwestern Development Co." bestående af følgende ledelse: P. Kirkegaard general manager, A. J. Pearce superintendence of Mills, J. Kennedy superintendence of Mines. Selskabet omfatter: The Last Chance Mine, The Poise City Mine, The Cross Mine, The Settle Mine, The Tiger Mine og The Last Chance Mills.

Jeg har selv undret mig over, at navnet P. Kirkegaard lød meget dansk, og ved et tilfældigt opslag på "Mogollon Cemetery Archives" stødte jeg på en gravsten med følgende indskrift: Johanne Kirkegaard, died June 20, 1890, age 35, a true wife and loving mother. Johanne Clausen, som Dora udvandrede sammen med, ville blive 35 år den 4. juli 1890.

Gravstenen over Johanne Kirkegaard

Uden nærmere undersøgelser må det være Doras søster, der er fulgt med til New Mexico og blevet gift med den P. Kirkegaard, der er nævnt på brevet fra Dora, og som er general manager for "The Southwest Development Co.", især da gravstenen står på samme plads, som stenen over Arthur Kennedy, Doras søn med John Kennedy.

Jeg har dog fundet ud af, at Peter Kirkegaard blev født den 9. oktober 1854 i Ørum Sogn, Randers Amt, som søn af fotograf Jens Carl Kirkegaard og hustru Bolette Kirkegaard. Efter Johannes død var Peter Kirkegaard hjemme i Danmark og blev den 17. juni 1893 i Vor Frue Kirke i København viet til Gytha Petra Maren Birgitte Frellsen, født 28. december 1870 i Rold Sogn som datter af gaardejer F. L. Frellsen og hustru Karoline F. Lyse af Esbjerg, Nørregade 5, 2.sal.

Jeg har også en nekrolog fra Toronto over Peter Kirkegaard (oversat):

Peter Kirkegaard, velkendt mineingeniør fra Toronto, døde den 23. december 1923 efter 6 ugers sygdom, i hans 70. år. Hr Kirkegaard var uddannet i Norge og kom til Canada i 1896. Han havde mange års erfaring i minedrift i Australien og South Carolina. I mange år var han Managing Director of the Del-oro Mining & Reduction Co., og han var den første mand i Canada, der forædlede hvid arsenik. Han blev senere forbundet med the North Dome Mine og tilegnede sig andre interesser i Porcupine området, men på det seneste har hans aktiviteter været begrænsede til at rådgive ingeniører. Hr Kirkegaard var vicekonsul for Danmark, og prominent i kollegiale organisationer. Han var en Mystic Shriner¹ og medlem af flere professionelle selskaber, inkl. North of England Institute of Mining and Mechanical Engineers.

Men Johanne og Peter Kirkegaards historie må det være op til andre at skrive.

¹ Medlem af frimurerlogen Ancient Arabic Order of the Nobles of the Mystic Shrine, stiftet 1870 og med hovedkvarter i Florida.

FAMILIE I SVERIGE OG AMERIKA?

Søger du slægtninge, der er fx udvandret til Amerika eller kommer fra Sverige? Så har Danske Slægtsforskere et tilbud, som kan være afgørende for din forskning.

Som medlem af foreningen kan du få foretaget opslag i to betalingsdatabaser ganske gratis. Det er i gruppen *Opslag internationalt* i vores Forum (forum.slægt.dk), du finder denne særlige service. Her er to tråde *Hjælp med opslag i Ancestry.com* og *Hjælp til opslag i ArkivDigital*

(Sverige). Hvis du ønsker hjælp til et opslag, skriver du simpelthen et svar i tråden, hvor du forklarer, hvad du søger efter. I løbet af kort vil du få svar tilbage med de forhåbentlig gode oplysninger, der kan trækkes ud af databaserne.

Benyt dig endelig af denne fine mulighed. Husk, at tilbuddet er forbeholdt medlemmer, og at du skal være logget ind på Forum for at skrive i denne del af Forum.

MØRKETS GERNINGER

Min tipoldefars kriminelle lillebror

Af Ole Halding
Teglårdsparken 43 E
5500 Middelfart
ole.halding@hotmail.com

Frederik, ret beset Friederich, Sørensen Møller var yngste søn af tre efter mine 2 x tipoldeforeldre, Søren Rasmussen Møller (1773-1849) og Sidsel Rasmusdatter Kromand (1784-1824). Han blev født i 1813 i Balle i Rosmus Sogn, Djurs Sønder Herred, hvor forældrene var gårdfolk fra 1808 til 1817. Efter kortvarigt at have siddet i Balle Mølle overtog de Trondhjemgård i Tirstrup Sogn i 1819, som Jens Sørensen Møller (1809-81), deres næstældste søn, så drev videre efter farens død. Han afstod den til sin stedsøn i 1863. Den ældste søn hed Rasmus Sørensen Møller (1807-57). Han blev i 1834 gårdmand i matr.nr. 10 a i Hyllested ved at ægte enken, Else Jensdatter. Han skulle sidenhen i sit andet ægteskab blive min tipoldefar. Der fødtes også to piger efter Søren og Sidsel, hvoraf den ene døde i 1821, kun syv og en halv måned gammel. Den anden, døbt med samme navn,

Birthe Cathrine Sørensdatter (1822-93), blev gårdmandskone i Fladstrup, Albøge og Sjørup. Efter Sidsels død ægtede Søren Ane Nielsdatter (ca. 1776-1850), der var fra "Gesing ved Hobroe".

Frederik Sørensen Møller blev konfirmeret i 1829 med dommen "Tem[m]elig gode Kundskaber og god Opførsel" og tjente hjemme endnu i 1840. I 1843 havde broren Jens overtaget hans plads, og han var nu tjenestekarl på avlsgården Nøruplund, der ligger i Tirstrup Sogn blot 1.400 m nordøst for Trondhjemgård. 6. november ægtede han i Nødager Kirke Ane Nielsdatter (1821-59), der i kirkebogen er anført som indsidderske i Borumgård på Stabrand Mark. Forinden, 28. august, havde hun her født ham et barn, en pige. Dette eksempel på en fødsel uden for ægteskab slutter sig til de slet ikke få tilfælde i min fædrene forslægt, hvor familien og lokalsamfundet ved attitude og adfærd kunne demonstrere en følelse af fælles ansvar for børn på trods af en 'uægte' herkomst og for deres mødre. Sæder mildnedes gerne yderligere hen over de påfølgende årtier. Ved dåben 8. oktober i Nødager Kirke blev pigen båret af Else Jensdatter, barnefarens ovenfor omtalte svigerinde i Hyllested, og fik navnet Cecilia Frederiksen Møller (1843-1933). Kirsten Nielsdatter, gift med Bertel Jensen, der var forpagter af Borumgård, fulgte. Blandt fadderne var Frederiks svoger, gårdmand Peder Andersen Molboe i Fladstrup. Parentetisk

På udsnittet af Manzas kort fra ca. 1850 anes Trondhjemgård lige oven for T'et. Borumgård lå ved skoven nord for denne på Stabrand Mark. Nøruplund og Nørup Huse ses nordnord-vest for Tirstrup. Gråske Gårde, hvor Frederik Sørensen Møller levede de sidste omkring 45 år af sit liv, ligger under T'et.

bemærket så anfører kirkebogen ved konfirmationen i 1858 Cecilias forældre vedføjede stigmataene "ugift Fruentimmer" og "udlagt Barnefader".

Ane Nielsdatter var runden af fattige kår i Glæsborg i sognet af samme navn i Djurs Nørre Herred. Hendes far var hyrde. Ved folketællingen i 1834 levede hendes mor af håndarbejde og indgik i en husstand med i alt fire kvinder og seks børn eller unge på mellem fem og femten år. Faren opholdt sig andetsteds. I december 1835 tilgik Ane Nødager Sogn fra Thøstrup Sogn i Djurs Nørre Herred, og i 1840 tjente hun i Nødager. Efter sin nedkomst afgik Ane så 16. september 1843 fra Tirstrup Sogn til Stabrand i Nødager Sogn som tjenestepige med bedømmelsen "Upaaklageligt Forhold". Ved folketællingen i 1845 boede hun alene med sin datter i et hus i Tirstrup, og det er anført: "Manden er i Arrest".

I efteråret 1844 afslørede, optrevledes og pådømtes et kompleks af kriminelle handlinger inden for de seneste fem år på Tirstrup-egnen. Det drejede sig om tyverier, dels ved simpelt tyveri, dels ved indbrud. Tiltalt var arrestanterne Frederik Sørensen Møller, Rasmus Jensen Bonde, Christian Hagensen og Niels Nielsen eller Clemensen. Tiltalt var desuden Mikkel Simonsen. Niels Nielsen/Clemensen var dømt i juni 1843 for tyveri, mens de øvrige ikke havde været tiltalt eller dømt for nogen forbrydelse. Efter forberedende sessioner i herredsretten for Djurs Sønder og Mols Herred på Ebeltoft Rådhus blev sagen 7. december optaget til dom efter indlæg af forsvareren, prokurator Seidelin, og anklageren, prokurator Kolding. Carl Seidelin var fra 1834 og til sin død i 1868 prokurator ved samtlige retter i Aarhus Stift med pligt til at have bopæl i Ebeltoft. Stig Mygind Kolding blev i 1838 prokurator ved samtlige underretter i Aarhus Stift med bopælspligt i Grenaa, men flyttede her i 1844 til Ebeltoft. Han døde i 1879. De tiltalte havde ikke videre at tilføje og blev overgivet til bevogtning.

Dommen blev forkyndt 13. december i herredsretten, hvor arrestanterne "uden Baand og Tvang blev fremstillet". Sagsfremstillingen er i hovedtræk, at Frederik sammen med Rasmus Jensen Bonde natten efter anden påskedag sidstleden, altså natten mellem 8. og 9. april 1844, gik til Nørup Huse, der lå yderst i Tirstrup Sogn omkring 750 m ret nord for avlsgården Nøruplund og ca. 2.000 m nordnordvest for Tirstrup Kirke. Nørup Huse var en mindre bebyggelse med syv husstande og i alt ca. 30 personer, voksne såvel som børn. Rasmus havde kundskab om, at husmanden Christen Nissen var i besiddelse af penge, der var forvarede i hans dragkisteskufler i dagligstuen, og det var hensigten at stjæle disse penge. Efter at have nedbrudt en væg ind til bryggerset gik Frederik ind og lukkede Rasmus ind ad døren til

På udsnittet af et kort over Nøruplunds og Nørup Huses jorder fra 1816 ses Christen Nissens ejendom i bebyggelsens sydvestkant. Ejendommen og dens tilliggende jord er markeret som No. 7. Vejen fra højre fører fra Drammelstrup forbi Nøruplund til landevejen mellem Tirstrup og Feldballe. Nørup Huse eksisterer ikke i dag som en samlet bebyggelse.

gården. Begge begav sig fra bryggerset gennem køkkenet til dagligstuen, der tillige tjente Christen og hans hustru til soveværelse, og hvor Frederik forgæves søgte at åbne dragkisten med nøgler, der befandt sig i stuen. I sagsfremstillingen påpeges det, at døren fra bryggerset til køkkenet og fra dette til dagligstuen kun var lukket med klinkefald. Christen og hustruen, der her kl. 01 befandt sig i deres seng, "havde samtalt om Aarsagen til den Bevægelse, der var i Værelset". Frederik tog så et lommeur, som hang på væggen, og forlod stuen og huset sammen med Rasmus. Uret beholdt Frederik. Rasmus fik en med uret værende silkelidse, dertil et par af Frederiks støvler. Uret, værdisat til 8 rbdrl., var nu leveret tilbage til ejeren.

Nattemørket må virkelig have været intenst og altomsluttende der midt ude i Nøruplunds jorder, siden Frederik og Rasmus trodsede den åbenbare risiko, som forelå for at blive genkendt. Det er usandsynligt, at Christen ikke i forvejen kendte de to misdædere, og deres modus operandi var næppe lydløs. Under afhøringerne nægtede begge at ville have udøvet vold på Christen og hustruen i tilfælde af, at disse havde forsøgt at forsvare deres gods. På sin side forklarede Christen, at han havde erkendt, at der var mennesker i stuen, men at han, der var svag, ikke vovede at rejse sig af sengen af frygt for overlast. Christen var født ca. 1787 i Hyllested Sogn og havde længe levet af sin jordlod i Nørup Huse. Hans første hustru, der havde været en snes år ældre end ham, var død i februar 1841. Hans nuværende var født ca. 1790 i Glæsborg Sogn. Ved folketællingen i 1845 havde de en 21-årig tjenestepige boende.

Det var ingenlunde første gang, at Christen var blevet hjem-søgt. Frederik havde i selskab med Niels Nielsen/Clemensen

Ebeltofts gamle tinghus blev opført i nyklassicistisk stil i 1839 som rådhus og erstatning for det overfor liggende gamle rådhus ved Torvets sydside. Her førtes sagen mod Frederik Sørensen Møller og hans medtiltalte i efteråret 1844 ved herredsretten for Djurs Sønder og Mols Herred. Rådhuset indeholdt bl.a. en bolig for en arrestforvarer samt seks celler til retskredsens misdædere. Bygningen var rådhus til 1968, derefter retsbygning og politistation til 2010. Fotoet er fra februar 2022. Foto: OH.

og Christian Hagensen tilbage i foråret 1839 frastjålet ham to hele sider flæsk og en skinke af omtrentlig vægt seks pund fra hans loft til en værdi af 12 rbdrl., som han nu fordrede erstattet. Af det stjålne flæsk havde de kun fortæret ubetydeligt, da de "formedelst foretagen Visitation" ikke vovede at tage det med hjem, men henlagde det i en tørvestak i Vesterkær ved Tirstrup efter at have båret det fra Christens hus. Niels Nielsen/Clemensen var endvidere, sammen med Mikkel Simonsen, sigtet for – det var også foregået i 1839 – at have stjålet penge fra Søren Mortensen, som de dengang boede i samme hus med i Tirstrup. Niels havde lokket Søren og hans kone, Ane Margrethe Olesdatter, ind til sig, mens Mikkel var gået ind ad vinduet i Sørenes stue "efter at have aabnet et Vindue ved at stikke Haanden ind af en Aabning, som en manglende Rude havde efterladt". Her stjal han godt 25 rbdrl. fra dragkisten efter at have åbnet denne "med den paa samme liggende Nøgle", dertil ca. seksten alen lærred og et pund tvist til en værdi af 2,5 rbdrl., hvilket Niels dog ikke var orienteret om. Fordelingen af pengene mellem de sigtede var disse også en del uenige om under forhørene.

Endelig erkendte Frederik, at han havde stjålet fem à seks elletræer fra Nøruplunds skov i sommeren 1844. Det må have været, mens han tjente Nøruplunds ejer, proprietær Johan Conrad von Fønss. Denne fordrede 2 rbdrl. i erstatning for sit tab.

Herredsrettens dom vil i dag forekomme mange monumental, men den var ifølge samtidens syn på berigelseskriminalitet

'lige efter bogen'. Frederik ikendtes otte år i rasphuset eller fæstningsarbejde, dertil en bøde, 4 rbdrl. sølv, til Randers Amts fattigkasse. Rasmus fik seks år i rasphuset eller fæstningsarbejde. Blandt de øvrige tiltalte tildeltes Niels Nielsen/Clemensen og Christian Hagensen hver to års arbejde som forbedringshusfange i Viborg Tugt- og Forbedringshus, mens Mikkel Simonsen fik en fængselsdom på vand og brød i seks gange fem dage. Arrestanterne pålagdes, som anført, erstatninger til de skadelidte, og de skulle dække sagens omkostninger. Frederik måtte således 'in solidum' med Niels Nielsen/Clemensen og Christian Hagensen betale Christen Nissen 12 rbdrl. samt de 2 rbdrl. til proprietær Fønns på Nøruplund. Salærer til anklager og forsvarer, hver tildeltes 20 rbdrl., fordeltes på arrestanterne med 3/10 til Frederik og til Niels Nielsen/Clemensen, 2/10 til Christian Hagensen, 1/10 til Rasmus Jensen Bonde og til Mikkel Simonsen. Beløbene var at udrede inden femten dage. Arrestanterne blev så overgivet til bevogtning. Ved folketællingen 1. februar 1845 befandt Frederik og Rasmus sig stadig i arresten i Ebeltoft Rådhus i den 58-årige bornholmske politibetjent og arrestforvarer Peter Winthers varetægt.

12. april 1845 indkom Frederik og Rasmus til afsoning i Stokhuset i København. Stokhuset lå bag Østervold, Københavns volde sløjfedes først fra 1850'erne, mellem Østerport og Rosenborg på adressen Østervold nr. 487 i Sankt Annæ Vester Kvarter. Det var oprindeligt militæretaternes straffeanstalt, men fra 1741 afsonede også de deres straf her, som var idømt arbejde i jern og fæstningsarbejde. De benævntes sædvanligvis fæstningsslaver eller blot slaver. Frederik og

På udsnittet af Sterms Kaart over Kjöbenhavn fra 1839 ses Københavns volde mellem Nørre Port og Øster Port ved Kastellet, tidligere benævnt Citadellet Frederikshavn. Klædebo og Rosenborg Kvarterer ligger om Kulturvet bag Nørre Port. Efter Gothersgade følger Sankt Annæ Vester Kvarter med Rosenborg Slot og Have, derefter, ud mod Øster Vold, Sølvgades Kaserne og Stokhuset, som Stokhusgade adskiller fra et område med Sætatens Seildugsfabrik ud mod Stokhuslængden. Kortet er ikke orienteret efter verdenshjørnerne. Udsnittets Adelgade forløber omtrent parallelt med kortets nord-pil.

Rasmus blev indskrevet som 'ærlig fange' nr. 1736 og nr. 1737, dvs. at de var ikke blevet kagstrøget; at de havde deres ære i behold. Frederik, der da var 32 år gammel, beskrives i Stokhusets Signalementsprotokol som middel af vækst, 65 ½ tommer, det er ca. 166 cm, med stærk legemsbygning, mørkebrunt hår, blå øjne. Han har et stort ar under det højre håndled, dertil et ar i panden over venstre øje. Rasmus var 50 år gammel og beskrives som middel af vækst, ligeledes 65 ½ tommer, med stærk legemsbygning, blå øjne og mørkebrunt hår. På sin venstre hånd har han indstukket RIS, på venstre hånd 1818, og på ryggen har han en vorte. Ved folketællingen 1. februar 1850 er begge anført blandt Stokhusets i alt 431 afsonere og 24 øvrige beboere. Rasmus må være løsladt senere på året, mens Frederik opholdt sig her indtil sin løsladelse i 1852. Stokhuset var på det tidspunkt, mellem 1851 og 1860, under gradvis afvikling som straffeanstalt.

I 1850 opholdt Ane, der ernærede sig ved spinderi, og datteren Cecilia sig i Trondhjemgård hos svogeren Jens Sørensen Møller, som havde overtaget denne gård efter farens død året før. Hans enke, Ane Nielsdatter, var netop død i januar måned. Efter sin løsladelse, hjemkomst og genforening med Ane og Cecilia etablerede Frederik sig som gårdmand i Gråske Gårde ca. 2.000 m sydvest for Tirstrup Kirke. I åringerne, som endnu var ham tilmålt, skyede han yderligere konfrontationer med myndighederne, snarere synes han at falde i ét med det brede landbosamfunds konventionelle normalbillede. Men det var ikke uden følger først som 39-årig at skulle skabe et grundlag for en families eksistens.

I 1855 nedkom Ane med en dødfødt pige, men i 1857 fødte hun en søn, som ved dåben fik navnet Søren efter sin farfar. Han blev båret af fasteren fra Fladstrup, mens min tipoldemor, Severine Rasmusdatter, forældrenes svigerinde, fulgte. Hun var netop blevet enke, idet min tipoldefar, Rasmus Sørensen Møller, Frederiks ældste bror, var død i midten af januar, halvanden uge efter Sørens fødsel. Johan Henrich Petersen, sønnen fra Borumgård, var fadder. Efter Anes død i juli 1859 ægtede Frederik i november samme år Ane Marie Sørensdatter Skaarup (1841-74). Hun blev født som gårdmandsdatter på Obdrup Mark i Lyngby Sogn, men hendes far er ved folketællingen i 1860, altså samtidig med datterens ægteskab, blot anført som daglejer i Lyngby. I februar 1860 fødte Ane Marie en søn, som imidlertid døde i april måned kun to måneder gammel og endnu udøbt. Året efter fødte hun så datteren, Ane Severine. Ved hendes dåb i december 1861 fulgte Severine Rasmusdatter atter, og Johan Henrich Petersen fra Borumgård stod fadder. Senere fulgte sønnerne Rasmus i 1863 og Severin Carl i 1867. En pige, Else Marie, blev født i 1870, men døde som lille af "Brystsye". Fra midten af 1860'erne er Frederik anført som indsidder og arbejdsmand.

Fotoet af min tipoldemor Severine Rasmusdatter, som havde ofret Frederik og hans familie en del opmærksomhed siden 1840'erne, og Christen Jensen Bødker, hendes fætter og mand af andet ægteskab, er fra Hans Bloch i Kannike Stræde i Grenaa. Christens venstre knæ berører Severines højre. Hun holder hænderne samlet i sit skød, og hendes pegefingre danner et kors, som skulle beskytte hende mod alskens djævelskab, der måtte sprude af kameraets magiske øje. Fotoet er formentlig fra første halvdel af 1880'erne.

Ane Marie døde tidligt, blot 32 år gammel, af "Kræft og Vattersot". Frederik henlevede siden sin alderdom omgivet indensogns af sin familie og er sporadisk registreret i forbindelse med kirkelige handlinger. Kårene var trange, og folketællingen i 1890 anfører, at han modtager fattigforsørgelse. Han døde 8. november 1897 i Gråske Gårde og blev begravet 13. november på kirkegården i Tirstrup. Efterlevende, ud over de to levendefødte børn af ægteskabet med Ane Nielsdatter, var tre af det andet ægteskabs fem børn, dertil tretten børnebørn af indtil dette tidspunkt hele 22 fødte. Blandt de efterlevende børn døde Severin Carl så sent som i 1953. Der tildeltes dem ikke alle en nænsom medfart i livet, men det er en anden historie.

Benyttet materiale:

- Djurs Sønder - Mols Herredsfoged, Justitsprotokol 1838-1848, opslag 588-592.
- H. Hjorth-Nielsen, Danske Prokuratorer med kongelig Bevilling 1660-1869. København 1935.
- Københavns Stokhus' Signalementsprotokol 1807-1849, opslag 185.
- Folketælling for Sankt Annæ Vester Kvarter, V, København (Staden), Københavns Amt.
- Folketælling og kirkebog for Glæsborg Sogn, Djurs Nørre Herred, Randers Amt.
- Folketælling og kirkebog for Hyllested, Lyngby, Nødager, Rosmus og Tirstrup, alle sogne i Djurs Sønder Herred, Randers Amt.
- Folketælling og kirkebog for Ebeltoft Sogn, Mols Herred, Randers Amt.
- Min slægtshistoriske database vedr. min fædrene forslægt.

EN FAMILIE AF BAGERE I KØBENHAVN I 1800-TALLET

Af Kristian Skak-Nielsen
Willemoesgade 63, 2,
2100 København Ø
Tlf. 23 99 14 85
kskaknielsen@gmail.com

Blandt min kones aner er en bagermester, Daniel Heinrich Oldenstedt, i København, som optræder i folketællingerne 1840, 1845 og 1850. Han er født i Sülze i Mecklenburg-Schwerin i 1791 og dør i København 1. december 1850. Han blev gift med Anna Margrethe Elisabeth Wardinghausen 18. juli 1823 i Helligånds Kirke, og de fik seks døtre.

Han var indvandret til København i 1818, hvilket fremgår af bagerlavets protokol over tilrejsende bagersvende, og fik borgerskab som bager 12. juni 1820. Familien boede i Store Grønnegade, matr.nr. 259, det nuværende Grønnegade 6. Denne historie handler om bagerne Oldenstedt i København i bredere forstand. Der var nemlig i 1800-tallet hele fem bagermestre Oldenstedt og i perioder yderligere 3 bagersvende Oldenstedt. De var alle i familie, og stammede fra den samme lille by, Sülze, i Mecklenburg-Schwerin, tæt på grænsen til Pommern, ikke langt fra Rostock i Mecklenburg og Stralsund i Pommern. Byen, der nu hedder Bad Sülze, har i dag mindre end 1800 indbyggere.

Familien Olnstedt / Ollenstaedt i Sülze

Der optræder første gang personer med navnet Olnstedt, som præsten i Sülze skrev navnet, i 1730. Kirkebøgerne¹ går tilbage til 1672, men først i 1730 er der en dåbsindførsel for

Et københavnsk bageri omkring 1900, godt nok noget senere, end da familien Oldenstedt virkede i byen, men sikkert med mindelser om forholdene dengang. Københavns Museum.

¹ Er tilgængelige på www.archion.de, www.ancestry.se og www.familysearch.org

en datter af Johann Conrad Olnstedt, Dorothea Elisabeth. Moderens navn kendes ikke. Senere kommer yderligere tre døtre og en søn i perioden frem til 1746.

De næste Olnstedt, der får et barn døbt, er Gerhard Wilhelm Olnstedt og hustruen, Anna Juliana Lemcke, i 1744, en søn, hvor Johann Conrad Olnstedt er fadder. Gerhard Wilhelm og hans hustru, Anna Juliana Lemcke, får derefter døbt yderligere (mindst) tre sønner og fire døtre i perioden frem til 1756. Der er lidt usikkerhed om antallet og nogle af børnenes døbsdatoer, da kirkebogen er ført noget mangelfuldt i perioden 1741-1748 og igen 1759-1764.

En ny præst vælger en anden måde at stave navnet på: nu er det Ollenstaedt. Denne staveform holder sig (i Sülze) til ind i 1800-tallet. Ved den første folketælling i Mecklenburg-Schwerin i 1819 staver tællingskommisærerne både navnet Ollenstaedt og Oldenstaedt. Navnet forekommer da kun i Sülze. Det er nærliggende at antage, at de to første Olnstedt, Johann Conrad og Gerhard Wilhelm, er beslægtede, måske brødre, og begge indvandret til Mecklenburg-Schwerin, siden navnet kun optræder i Sülze, og først fra 1730.

De mandlige Oldenstaedt, der boede i Sülze i anden halvdel af 1700-tallet, var alle Tischlermeister, dvs. snedkere. Men det skulle ændre sig. Mange af deres drengebørn blev nemlig bagere, og af en eller anden grund rejste de til København som navere, der arbejdede i en periode og rejste videre for så måske at komme tilbage igen, og hvor nogle af dem bosatte sig.

Indvandrede Oldenstedt i København

I det københavnske bagerlavs arkiv² Protokol for de tilrejsende Svende kan man følge indvandringen:

1800: Wilhelm Daniel Oldenstedt (som han valgte at stave sit navn, og det blev fulgt af efterfølgerne)

1802: Johan August Oldenstedt

1818: Daniel Heinrich Oldenstedt

1818: August Friedrich Oldenstedt, som kommer igen i 1828

1824: Johan Hartwig Oldenstedt

1826: Friederich Jochim Oldenstedt, som kommer igen i 1830 og 1835

1834: Heinrich Johann August Oldenstedt, som kommer igen i 1835

efter 1841: Johann Carl Michel Oldenstedt

Af de otte bagere Oldenstedt bosatte de 5 sig i København og stiftede familie:

Wilhelm Daniel Oldenstedt, der som den første kom til København i 1800, fik borgerskab i 1816. Han var døbt i Sülze 9. december 1778 og blev gift med Charlotte Bæhr i Trinitatis Kirke i København 17. maj 1811. De fik to døtre,

Marie Dorthea i 1815 og Sarah Cathrine Wilhelmine i 1817. Hustruen Charlotte Bæhr døde i 1845, den yngste datter allerede i 1818 og den ældste datter i 1848, ugift og uden at efterlade sig børn. Wilhelm Daniel Oldenstedt fik oprindeligt borgerskab som rugbrødsbager, men fik det kort tid efter ændret til bager i lavet. I 1830 blev det ændret på ny til rugbrødsbager og mel- og grynhandler. Han boede i en periode i Store Brøndstræde 96. Wilhelm Daniel Oldenstedt døde i 1864 og blev begravet fra Trinitatis Kirke.

Daniel Heinrich Oldenstedt, der kom til København i 1818 og fik borgerskab i 1820, var døbt 1. januar 1791 i Sülze. Han blev som nævnt gift med Anna Margrethe Elisabeth Wardinghausen 23. juli 1823 i Helligånds Kirke, og de fik 6 døtre: Caroline Mathilde Severine, 1825-1898, Wilhelmine Marie, 1827-1889, Ida Camilla, 1829-1919, Thora Emilie, 1832-1873, Julie Augusta, 1834-1919, Emilie Frantzine, 1836-1853, og Laura Henriette, 1840-1916. Daniel Heinrich Oldenstedt døde 1. december 1850 og blev begravet fra Helligånds Kirke.

Heinrich Johan August Oldenstedt, der kom til København i flere omgange i 1834 og 1835 og fik borgerskab i 1846, var født 17. december 1816 i Sülze. Han var gift tre gange, første gang med Berthine Hammer 2. september 1842 i Trinitatis Kirke. Ved folketællingen 1845 anføres en søn August Ludvig på 4 år, han må være født i 1841. Fødselsoptegnelsen for August Ludvig er ikke fundet med sikkerhed, men en mulighed er en døbsindførsel i Fødselsstiftelsen 8. februar 1842; i givet fald er hans navn Ludvig August Waldemar. Heinrich Johan August Oldenstedt blev skilt fra Berthine (eller Benthine) Hammer. I separationssagen i Københavns 1. Magistrats arkiv fremgår det specifikt, at Heinrich Johan August Oldenstedt og Berthine Hammer ikke har fælles børn. Heinrich Johan August gifter sig efter skilsmissen med Henriette Margrethe Hansen d. 11. maj 1851 i Trinitatis Kirke. De fik sammen tre døtre: Julie Augusta, 1850-1868, Laura Marie, 1853-1937 og Mathilde Emilie, 1855-1899. Efter hustruen, Henriette Margrethe Hansens, død i august 1860 gifter han sig for tredje gang med hendes søster, Olivia Mathea Hansen, 10. januar 1864 i Holmens Kirke. Han var i perioder ansat som bager på Frederiks Hospital. Han dør 15. marts 1879 og begravet fra Skt. Pauls Kirke.

Friedrich Jochim Heindrich Oldenstedt, der kom til København i flere omgange i 1826, 1830 og 1835 og fik borgerskab i 1849 som mel-, gryn- og rugbrødshandler, var født 13. maj 1808 i et af sognene i nærheden af Sülze. Han blev gift med Maren Christine Hansen 9. marts 1837 i Trinitatis Kirke. De fik sammen seks børn. De første to blev født inden ægteskabet på Fødselsstiftelsen: Dorthea Caroline, 1832-, og Carl Heinrich, 1835-1841. De næste fire var: Mathilde Pauline

² https://www.starbas.net/arkiv.php?arkiv_id=878

Udsnit af matrikelkort med Grønnegade og matr.nr. 259, hvor Daniel Heinrich og Johann Carl Michel Oldenstedt havde deres bageri. Københavns Stadsarkiv.

Emilie, 1838-, Wilhelmine Victoria Christine, 1839-, Sophie Franciska, 1843- og Florentine Heinriette, 1845-1922. Han var bagersvend, men fik borgerskab som mel- og grynhandler, boende i Teglgårdsstræde, matr.nr. 197. Senere boede han på Vesterbrogade. Friedrich Jochim Heindrich Oldenstedt dør 17. juli 1887 og begravet fra Frederiksberg Kirke.

Johann Carl Michel Oldenstedt, der kom til København mellem 1841 og 1845, fik borgerskab i 1851. Han var født 10. januar 1820 i Sülze. Han blev gift med Wilhelmine Marie Oldenstedt, næstældste datter af Daniel Heinrich Oldenstedt, 2. august 1851 i Helligånds Kirke. De fik ingen børn. Johann Carl Michel Oldenstedt viderefører svigerfaren, Daniel Heinrich Oldenstedts, bagerforretning i Store Grønnegade, matr. nr. 259. Han dør 27. februar 1901 og begravet fra Sankt Matthæus Kirke.

Forsøg på efterslægtstavle

Hvordan var de så i familie? Det er forsøgt vist i nedenstående figur, hvor børn af et forældrepar er rykket ind i forhold til forældrene. Oldenstedt'er, som har bosat sig i København og stiftet familie, er vist med fed rød skrift, og Oldenstedt'er, som kun har været i København i en kortere periode, er vist

med kursiv rød skrift. Her er anvendt navneformen Ollenstaedt, der var fremherskende i Sülze i slutningen af 1700-tallet og begyndelsen af 1800-tallet.

Wilhelm Daniel Oldenstedt, Johann Andreas Oldenstedt, Daniel Heinrich Oldenstedt og August Friedrich Theodor Oldenstedt var brødre, sønner af Christoph Wilhelm Ollenstaedt og Agnes Marie Dorothea Jantzen.

Friedrich Jochim Heindrich Oldenstaedt, Heinrich Johann August Ollenstaedt og Johann Carl Michel Ollenstaedt var også brødre, sønner af Jochim Simon Ollenstaedt og Catharina Maria Dorothea Hoffmann og nevøer til de førstnævnte fire brødre. Jochim Simon Ollenstaedt var møller på forskellige møller i omegnen af Sülze, og var bror til Wilhelm Daniel, Johann Andreas, Daniel Heinrich og August Friedrich Theodor.

Endelig kommer Johann Hartwig Oldenstedt, som var søn af Johann Niclas Ollenstaedt og Helena Sophia Giering, og han var dermed fætter til de fire førstnævnte brødre. Johann Niclas Ollenstaedt var lillebror til Christoph Wilhelm Ollenstaedt, og snedker i Sülze som ham.

Gerhard Wilhelm Olnstedt (1716-1794) ~ Anna Juliana Lemcke (1717-1805)
 Johann Daniel Ollenstaedt (1744-)
 Catharina Elisabeth Ollenstaedt (1745-)
 Christoph Wilhelm Ollenstaedt (1747-1801) ~ Agnes Marie Dorothea Jantzen (1750-18--)
 Wilhelm Daniel Ollenstaedt (1778-1864) ~ Charlotte Bæhr (1775-1845)
 Johann Andreas Ollenstaedt (1781-18--)
 Jochim Simon Ollenstaedt (1785-1871) ~ Catharina Maria Dorothea Hoffmann (1781-1835)
 Johanna Friedricke Wilhelmine Ollenstaedt (1805-)
 Friedrich Jochim Heindrich Oldenstaedt (1808-1887) ~ Maren Christine Hansen (1808-1858)
 Christoph Ollenstaedt (1811-)
 Heinrich Johann August Ollenstaedt (1816-1879) ~ Berthine Hammer (1819-)
 ~ **Henriette Margrethe Hansen (1828-1860)**
 ~ **Olivia Mathea Hansen (1833-1905)**
 Johann Carl Michel Ollenstaedt (1820-1901) ~ Wilhelmine Marie Oldenstedt (1827-1889)
 dødfødt pige (1822)
 Sophia Anna Louisa Ollenstaedt (1824-)
 Dorothea Maria Hanna Ollenstaedt (1827-1831)
 Carl Christian Ollenstaedt (1788-18--)
 Daniel Heinrich Ollenstaedt (1791-1850) ~ Anna Margrethe Elisabeth Wardinghausen (1802-1862)
 Christian Samuel Theodor Ollenstaedt (1793-1866)
 August Friedrich Theodor Ollenstaedt (1795-)
 Christoph Gottfried Ollenstaedt (1749-1808)
 Elisabeth Juliana Ollenstaedt
 Johann Niclas Ollenstaedt (1752-1811) ~ Helena Sophia Giering (1756-1794)
 Hanna Dorothea Ollenstaedt (1781-1781)
 Margaretha Elisabeth Friedrica Ollenstaedt (1782-1860)
 Anna Maria Dorothea Ollenstaedt (1787-1792)
 Carl Joachim Ollenstaedt (1789-)
 Dorothea Elisabeth Ollenstaedt (1792-1792)
 ~ Maria Elisabeth Hanna Drewes
 Maria Elisabeth Tugendreich Ollenstaedt (1796-)
 Johann Hartwig Ollenstaedt (1802-)
 Friedrich Andreas Christian Ollenstaedt (1805-)
 Friederica Dorothea Ilsabe Ollenstaedt (1808-)
 Elisabeth Geneta Helena Ollensaedt (1810-1810)
 Margaretha Ilsabe Ollenstaedt (1754-)
 Anna Elisabeth Carolina Ollenstaedt (1756-)

Efterkommere med navnet Oldenstedt i Danmark

Af de fem bagere Oldenstedt, der stifter familie i København, får de fire børn – 16 piger og 1 dreng. Drengen dør som 6-årig. Den August Ludvig, som vistnok ikke er søn af Heinrich Johan August Oldenstedt, forsvinder i forbindelse med skilsmissemellem Heinrich Johan August Oldenstedt og Berthine Hammer, som der heller ikke er spor af efter 1847. I separationssagen fremgår det, at hun er rejst til Paris. Dorothea Caroline Oldenstedt, ældste datter af Friedrich Jochim Heindrich Oldenstedt og Maren Christine Hansen, får en søn (uden for ægteskab), Ludvig Carl Christian, født 23. juli 1857 i Aarhus. Faderen er Andreas Siemsen. Ved folketællingen 1860 kaldes drengen for Oldensted, ved konfirma-

tionen Sørensen, ved forskellige tilgangs- og afgangslister Siemsen. Han har tilsyneladende ikke benyttet navnet Oldenstedt.

På grund af navnetraditionen, hvor kvinderne antog mandens efternavn ved deres bryllup, bliver navnet Oldenstedt sjældent forekommende i Danmark. Således er der ifølge Danmarks Statistik i dag kun en enkelt borger i Danmark med navnet. I Tyskland forekommer navnet i forskellige former lidt mere hyppigt ifølge <http://geogen.stoepel.net/>. Således er der 1 forekomst af Oldenstedt, 27 forekomster af Oldenstaedt, og 5 forekomster af Ollenstaedt – men ingen af dem i Mecklenburg-Vorpommern.

SVENSKERNE INDVANDRER ETABLERER SIG PÅ AMAGER

En familiehistorie af Jan Georg Hansen

Af Jan G. Hansen
Torpevej 32, 5900 Rudkøbing
tlf. 23 41 91 40
jghansen@post10.tele.dk

Forord

I det følgende vil jeg forsøge at opregne forholdene i forbindelse med en svensk indvandrerfamilies indrejse til Amager i slutningen af 1700-tallet. Der er ikke tale om en hvilken som helst indvandrerfamilie, men den familie, som etablerede gården, der senere fik navnet Hansens Minde, og ved datterens ægteskab med den lokale skolelærer blev grundlægger af slægten Hansen, som har sit udgangspunkt på den omtalte gård.

Der findes ikke mange skriftlige kilder til emnet, så jeg har i det væsentligste støttet mig til slægtsforskningens to vigtigste kilder, nemlig kirkebøgerne og folketællingerne i det omfang, de pågældende kilder er tilgængelige på Internettet, da jeg med min bopæl på Langeland ikke har umiddelbar adgang til fysiske arkiver. Desuden har jeg i nogen grad gjort brug af følgende bøger:

Elisabeth Block: *Over Øresund før broen. Svenskere på Københavnseggen i 300 år.*

Lokalhistoriske Arkiver i Storkøbenhavn. 2000

Inger Kjær Jansen og beboere fra Maglebylille: *Maglebylille – den levende landsby.*

Stads- og lokalarkivet, Tårnby Kommunebiblioteker. 2010

Desuden en tak til Eva Morfiadakis fra Danske Slægtsforskere, som har hjulpet mig med de svenske kilder.

Familien

Den omtalte familie handler om ægteparret Peder Nielsen Hedberg og Britte Lene Boberg, som begge stammer fra Sverige. De indvandrede til Danmark i 1790-erne, det nøjagtige tidspunkt kendes ikke, da kilderne er uenige på dette punkt.

Det ligger fast, at parrets ældste datter, Kirstine, er født i Sverige. Det fremgår af senere folketællinger, hvor fødestedet er angivet. Aldersangivelser i de senere folketællinger tillader også, at vi regner tilbage til, at Kirstine må være født i 1790. Altså har familien boet i Sverige på dette tidspunkt. Den næ-

ste dateringsmulighed er der i kilderne derimod uenighed om. Ifølge Elisabeth Block er den ældste søn, Niels, født i Sverige, og folketællingerne giver os to muligheder, idet det et sted hedder, at han er født i Trelleborg, medens det et andet sted hedder, at han er født i Trolleberg. Sidstnævnte stemmer egentlig ganske godt med moderens, Britte Lene Bobergs, fødested, som i folketællingerne angives at være i Lund i Sverige, og Trolleberg er en gammel forstad til Lund. Men her skiller vandene sig, idet kirkebøgerne siger noget helt andet. I Tårnby Sogns kirkebog er det noteret, at Niels Pedersen er død d. 18. marts 1851, og at han er født på Trolleborg på Fyn. I kirkebogen for Brahetrolleborg Sogn, Sallinge Herred, Svendborg Amt, finder vi en notits fra d. 6. april 1794 med følgende ordlyd:

April

d. 6. døbt insider Peder Nielsens og Brita Lene Jensdatters søn Niels af Spanget, født d. 30. marts, baaret af Maria Sophie Brack på Brahetrolleborg, faddere Hans Larsen, Carl Palmgren og Poul Nielsen på Brahetrolleborg.

Parrets andet barn, Niels, er altså født i Danmark. At Britte Lenes efternavn er angivet som Jensdatter er ikke forunderligt, idet hendes fars navn ifølge svenske kilder er Jöns Gran og Jöns kan let fordanskes til Jens. Man har i det hele taget ikke taget det så nøje med stavemåderne dengang, Brittes navn staves f.eks. dels Brita, dels Britta, dels Britte, og Lene fås både i udgaverne Lene og Leene, ligesom der ofte ikke skelnes mellem Ane og Anne. Ifølge samme kilde er Britte Lene født d. 22. april 1765 i Lund. Hendes forældre er ikke gift, men trolovede, og der er lyst for dem to gange allerede i august (altså året før). Vi kan heraf slutte, at parret er indvandret til Danmark mellem 1790 og 1794, men om de i dette tidsrum er kommet til Amager, ved vi ikke.

Næste gang vi i kilderne møder Peder Nielsen Hedberg og Britte Lene Boberg er i 1797, hvor vi i kirkebogen for Sankt Hans Hospitals Sogn under vielser med datoen d. 25. maj finder følgende notits:

Maii 5. Blev Per Nilson og pigen Brita Lene Boberg fra Lund i Sverige trolovede – Forlovere: Morthen Sandberg i Kastrup paa Amager, og Erland Pedersen i Maglebylille samme Steds. I Kirken ægteviiede d. 25de Maii.

Interessant her er især, hvorfra forloverne kommer, idet det er første gang, vi har en forbindelse med Amager, specielt Kastrup, hvor familien først slår sig ned og senere flytter til Maglebylille. Desuden har jeg en særlig interesse i denne notits. Peder Nielsen Hedberg og Britte Lene Boberg var mine tiptipoldeforældre på min fars side, medens Erland Pedersen var min tiptiptipoldefar på min mors side. Morten Sandberg lader til at være en nær ven af familien, da han optræder som fadder ved mindst to af de senere børns barnedåb. Ifølge folketællingen fra 1801 var han kroejser og jordbruger i Kastrup.

Hvorfor familien er blevet gift netop i dette sogn, vides ikke, men måske har det forbindelse med, at Britte Lene på dette tidspunkt har været højgravid. Hun fødte nemlig et par måneder senere, d. 12. september, en datter, Johanne, som desværre døde året efter. Faktum er imidlertid, at familien endelig er nået til Kastrup, idet Johanne ifølge kirkebogen for Tårnby Sogn, som Kastrup dengang hørte under, er noteret som født i Kastrup.

Efter at familien var blevet installeret i Kastrup, har vi temmelig godt fat i dem, idet vi herfra kan følge dem nøje i kirkebøger og folketællinger. Familien flyttede sig ikke langt fra sognet, den forblev overvejende på Amager.

Livets gang

Da familien slår sig ned i Kastrup, bliver Peder Nielsen Hedberg ladefoged, en slags forarbejder eller forkarl, på Kastrupgård, og i FT 1801 står han opført som insidder i Kastrupgårds Huse. En insidder er en lejer, som bebor et hus, han ikke ejer. I samme folketælling er angivet, at Britte Lene, som i øvrigt er opført uden efternavn, lever i sit 2. ægteskab. Det har jeg ikke kunnet finde beviser for, men jeg formoder, at det muligvis har været en undskyldning for, at de to ældste børn er født, før parret blev gift.

Familien klarer sig godt, og i 1812 kan Peder Nielsen Hedberg købe en jordlod i Maglebylille (matr. 13d). Herefter flytter familien til Maglebylille. Det nøjagtige tidspunkt kendes ikke, men ved sønnen, Jens Pedersens, konfirmation i foråret 1814 (datoen kendes ikke) bor familien stadig i Kastrup, medens det ved datteren, Ane Pedersdatters, konfirmation d. 2. april 1815 er noteret, at hun opholder sig hos faderen, husmand Peder Nielsen i Maglebylille. Hvornår Peder Nielsen tilføjer Hedberg til efternavnet, og hvor denne navnebetegnelse stammer fra, har jeg ikke kunnet fastslå, men FT 1834 bliver det i alt fald brugt.

I 1822 blev ejendommen vurderet for første gang, og vurderingen blev fastsat til 880 rigsdaler. Ejendommen udvides

Den gamle gård i Maglebylille. Luftfoto fra 1939

stadig. Ved FT 1834 betegnes den som et hus, medens den ved FT 1840 bliver betegnet som en gård. Denne betegnelse bibeholdes, indtil ejendommen nedrives i 1969/70 som et led i lufthavnens udvidelse. Indtil ekspropriationen i 1947 ejedes ejendommen af efterkommere til Peder Nielsen Hedberg og Britte Lene Boberg, og disse efterkommere beboede ejendommen, som kom til at gå under navnet "Hansens Minde", indtil kort før nedrivningen, men det er en anden historie, som man kan læse om i artiklen "Peter Emil Hansen – en gårdmand i Maglebylille" af samme forfatter.¹ Peder Nielsen Hedberg og Britte Lene Boberg driver gården i de senere år med hjælp fra to tjenestefolk, da samtlige børn er flyttet hjemmefra. Peder Nielsen Hedberg dør d. 3. januar 1842 og begravnes på Tårnby Kirkegård d. 10. januar s.å. i en alder af 77 år. Gården overtages af svigersønnen, skolelærer Lars Hansen, som sammen med hustru og børn flytter ind på gården for at bo der sammen med svigermoderen, som bliver aftægtskone. Dette passede imidlertid ikke sogneforstanderskabet, som mente, at der var bopælspligt på skolen, da den ellers ville være uden opsyn uden for Lars Hansens undervisningstimer². Altså måtte familien opgive at bo i landsbyen og flytte tilbage til skolen, som lå ret ensomt midtvejs mellem Maglebylille og Kastrup, ca. en kilometer fra hver og helt uden naboer. Lars Hansen fortsatte dog formodentlig med at drive ejendommen ved siden af sit lærerembede. Britte Lene Boberg boede altså alene tilbage på ejendommen, og i FT 1845 står der, at hun "nyder aftægt af stedets eierinde". Denne bemærkning forleder mig til at tro, at hun mente, at datteren ejede ejendommen, medens det i virkeligheden var svigersønnen, der var ejeren. Dermed er gården kommet i slægten Hansens eje og forbliver der, indtil den opsluges af lufthavnen.

Britte Lene Boberg døde d. 9. februar 1848 i en alder af 82 år. Hun blev begravet d. 14. februar 1848 på Tårnby Kirkegård. Efter hendes død stod gården tom, men den blev stadig drevet af svigersønnen, Lars Hansen. Efter dennes død i 1860 flyttede barnebarnet, Peter Emil Hansen, ind på gården.

¹ Slægtsforskeren nr. 4, 2021

² Poul Feldvoss og Inger Kjær Jansen: Sognets Skole, Tårnby Kommune 2014, side 86

De første efterkommere

Kirstine

Det ældste barn var datteren Kirstine Pedersdatter, som blev født i Sverige formentlig i 1790. Kirstine blev d. 16. januar 1805 viet i Tårnby Kirke til Carl Magnus Holmberg, som også stammede fra Sverige. Dette forekommer mig lidt mærkeligt, da det betyder, at hun kun var 15 år gammel, da hun blev gift. Det er en formildende omstændighed, at hun, så vidt jeg har kunnet konstatere, først fik det første barn i 1810, altså i en alder af 20 år. Parret byggede sig et hus i Maglebylille, men Carl Magnus Holmberg måtte tage arbejde på et teglværk i Nordsjælland, hvor han døde d. 7. april 1832. Han blev begravet på Birkerød Kirkegård i Frederiksborg Amt d. 12. april 1832. I FT 1834 er Kirstine enke og bor sammen med de to yngste børn på hhv. 13 og 11 år. Parret fik i alt 5 børn. Den 8. maj 1842 blev Kirstine Pedersdatter gift med Jens Pedersen. Ægteskabet forblev barnløst. Kirstine nåede at blive enke endnu engang, inden hun døde d. 28. april 1878 i en alder af 88 år. Hun blev begravet på Tårnby Kirkegård d. 4. maj 1878. Det har ikke været mig muligt at fastslå Jens Pedersens dødsdag.

Niels

Niels Pedersens fødselsdato er allerede beskrevet, men vi vil kigge lidt på hans videre levnedsløb. Han blev gift d. 15. april 1830 i Tårnby Kirke med Lisbeth Olsen (født. 1809) og ægteparret fik 6 børn. Det er gået fremad for Niels, i FT 1834 er han nævnt som husmand og jordbruger. FT 1840 benævnes han husfader, gårdmand og brandmester. Han har altså tillidshverv. FT 1845 er den første folketælling, hvor man angiver personernes fødested, og Niels' fødested er angivet som Trolleberg, hvilket vi ved er forkert. I FT 1850 er fødestedet derimod Trelleborg, hvilket også er forkert. Men her er han anført som gårdmand, husfader og sognefogedassistent. Niels Pedersen døde d. 18. marts 1851 af en mavepibeforhærdelse (hvad det så er) og blev begravet på Tårnby Kirkegård d. 24. marts 1851. I kirkebogen er noteret, at han var gift, gårdmand og sogneforstander i Kastrup, fisker. Han blev 57 år.

Johanne

Johanne Pedersen blev født d. 22. august 1797 i Kastrup og døbt i Tårnby Kirke d. 12. september 1797. Blandt fadderne var en Hans Boberg. Det er det eneste sted, jeg har set en person med efternavnet Boberg ud over Britte Lene Boberg. Jeg har ikke fundet ham andre steder og ved ikke, i hvilket forhold han står til Britte Lene, men jeg gætter på, at det er en bror. Johanne døde allerede året efter, nemlig d. 14. oktober 1798, og blev begravet på Tårnby Kirkegård d. 19. oktober 1798.

Jens

Jens Pedersen blev født d. 3. april 1799 i Kastrup og døbt i Tårnby Kirke d. 14. april 1799. Blandt fadderne var Morten

Sandberg, som også var forlover ved forældrenes bryllup. Jens blev konfirmeret d. 17. april 1814 i Tårnby Kirke, og derudover ved vi ikke noget om ham. Jeg har i FT 1834 fundet en Jens Pedersen Hedberg i Dragør, men jeg tvivler på, at det er den samme person. Denne Jens Pedersen Hedberg er angiveligt født i Kastrup d. 3. august 1797 og død i Dragør d. 1. januar 1870. Jeg har ikke fundet et tilsvarende fødselsnotat i Tårnby kirkebog og dødsnotatet i Store Magleby kirkebog omtaler kun en Jens Pedersen.

Anne

Anne Pedersen Hedberg blev født d. 20. oktober 1800 i Kastrup og døbt i Tårnby Kirke d. 6. februar 1801. Blandt fadderne var igen Morten Sandberg. Anne blev konfirmeret i Tårnby Kirke d. 2. april 1815.

Anne blev d. 30. april 1820 viet til landsbyens skolelærer og kirkesanger ved Tårnby Kirke, Lars Hansen. Lars Hansen var husmandssøn fra Hvissinge i Glostrup Sogn og læreruddannet på Brøndbyvester Seminarium. Sammen blev de grundlæggere af slægten Hansen, som har sit udgangspunkt i den gård, som Peder Nielsen Hedberg opbyggede i Maglebylille, på trods af at de aldrig kom til at bo på gården. Anne Pedersen Hedberg og Lars Hansen fik 8 børn, hvoraf de 5 nåede voksenalderen. Anne døde d. 27. maj 1853 af hjernebetændelse og efterlod ægtemand og fem voksne, hjemmeboende børn. Hun blev begravet på Tårnby Kirkegård d. 31. maj 1853.

Inger

Inger blev født d. 25. august 1805 i Kastrup og døbt i Tårnby Kirke d. 8. september 1805. Blandt fadderne finder vi også denne gang Morten Sandberg.

Og så ved vi ikke mere om Inger. Hun burde blive konfirmeret i 1819 eller 1820, men jeg har ikke kunnet finde en tilsvarende notits i kirkebogen. Jeg fik en formodning om, at hun kunne være død som barn, men jeg har heller ikke kunnet finde en tilsvarende notits herom. Fakta er, at vi p.t. ikke ved mere om Inger.

Ellen

Ellen Pedersen Hedberg blev født i Kastrup d. 13. juli 1807 og døbt i Tårnby Kirke d. 3. september 1807. Også her var Morten Sandberg blandt fadderne. Ellen blev konfirmeret den første søndag efter påske i 1822, som faldt på d. 14. april. Hun blev d. 8. april 1833 viet i Tårnby Kirke til Christian Friedrich Lundstrøm fra København. Ægteparret fik 6 børn. Ellen Pedersen Hedberg døde d. 3. februar 1893 i Sundbyvester og blev begravet på Tårnby Kirkegård d. 7. februar 1893.

Epilog

Dette er historien om et svensk indvandrerpar, som får sig etableret i Danmark og som stadig har efterkommere bosat på Amager.

INDVIELSE AF FORENINGSLOKALER I ALBERTSLUND

Af Per Hundevad Andersen

Den 1. marts 2022 kunne Danske Slægtsforskere overtage nøglerne til foreningens lokaleudvidelse i Værkstedsgården i Albertslund. I modsætning til de lokaler, foreningen har i forvejen, er de ekstra lokaler købt og således de første foreningslokaler, som Danske Slægtsforskere selv ejer. Lokalerne anvendes primært af Slægtsforskernes Bibliotek til bibliotekets frivillige.

Denne begivenhed blev fejret den 11. juni med en reception i lokalerne for særligt indbudte gæster. Foruden indvielse af lokalerne kunne vi fejre, at biblioteket nu har eksisteret i 10 år – alle årene i Albertslund, hvor de første lokaler blev lejet i 2012. Og endelig passerede biblioteket 20.000 online titler netop i juni måned, så dette var også noget at fejre.

Tidl. rigsarkiver Asbjørn Hellum og Ruth Hellum i samtale med Louise Broch, der leder arkivet i DR.

De mere end 40 gæster kunne få en rundtur i lokalerne, og de fik en introduktion til bibliotekets arbejde, og hvordan bøgerne digitaliseres og lægges online. Tidligere rigsarkivar Asbjørn Hellum takkede biblioteket for dets store arbejde, og de mange gæster gav også udtryk for det samme.

Bibliotekets leder bød velkommen og fortalte om de mange donationer, der krævede plads.

De nye lokaler har sikret gode arbejdspladser til de frivillige.

Her ses tydeligt, hvor stor en udvidelse det drejer sig om.

ENDNU EN SLÆGTSBERETNING OM UDVANDRERE

Af Jørgen Hyldedahl Rasmussen
Søbrinken 2, 4220 Korsør
j.hyldedahl@rasmussen.mail.dk

I sidste nummer af Slægtsforskeren var en beretning om nogle af mine slægtninge fra Sjællands Odde, der emigrerede til Amerika. I denne beretning er destinationen den samme, men de udvandrede tog af sted fra Lolland.

Fra Als til Lolland

I min svigerfars stue hang en lang porcelænspipe, en soldaterpipe med navnet Peter Petersen på. Peter Petersen var min hustrus oldefar, der var født i Almsted, Notmark Sogn på Als som uægte barn af Mette Marie Petersen (*1824 i Almsted) og dragon Jens Andersen fra 4. Dragonregiment, 4. Eskadron (*1825 i Solbjerg Sogn, Løve Herred).

Omkring 1870 forlod Peter Petersen Als for ikke at blive indrullet i den prøjsiske hær, da der var udbrudt krig med Frankrig og Prøjsen. Han kom til Vesternæs i Kappel Sogn på Lolland, hvor han uddannede sig til snedker, giftede sig og fik familie.

Peter Petersen

Mette Marie Petersen giftede sig med Christen Christensen, senere kaldet Christen Kok i Egen Kirke i 1855. De fik tre piger og en dreng. De to af pigerne døde før konfirmationen, den tredje blev 69, men var stadig ugift, da hun døde. Drengen, Christian Kok, født i Egen Sogn i 1858, var med som fadder ved min hustrus farfars dåb i Kappel Kirke i 1877, og han ses i Vesternæs i folketællingen 1880 hos gårdejer Jens Hans Petersen Ahm. Her tjente også en pige ved navn Augusta Egelund fra Sverige, som var kommet til Danmark i 1877. Hende havde jeg ikke lige bidt mærke i. Fra min svigerfar havde jeg hørt, at Christian var taget til Amerika.

Mette Marie Petersen blev enke i februar 1890, da Christen Christensen Kok døde. Jeg har brugt utallige timer på at lede efter hendes død i tyskskrevne kirkebøger på Als og også i Sønderborg området, men forgæves. Derfor begyndte jeg at

lede efter sønnen Christian Kok i Amerika. Pludselig var der gevinst, da jeg opdagede, at en dame derovre også ledte efter ham, men troede, at han var fra Tyskland.

I maj 1882 udvandrede Christian Koch til Amerika. Det gjorde Augusta også, men de fulgtes ikke, da hun rejste fra Hamborg via Liverpool i oktober-november 1882. Dog mødtes de et sted, som kaldes Sleepy Eye i Brown, Minnesota, og her blev de gift 31. december 1882; han kaldte sig nu Christian Cook. Han var født 21. december 1858, men hvor han var født, havde man fået galt fat i, så det undlader jeg. Augusta Egelund var født 22. oktober 1856 i Sverige.

De fik i hurtig rækkefølge seks børn, alle født i Mankato, Blue Earth, Minnesota og med efternavnet Cook:

1. Charles William, f. 29. oktober 1883,
2. Elvena Louise, f. 12. maj 1885 – d. 4. juli 1958 i Anacortes, Skagit, Washington, USA,
3. Albert, f. 2. februar 1887 – d. 27. april 1937 i Lake City, Pierce, Washington, USA,
4. Anna Marie, f. 7. oktober 1888 – d. 12. juni 1974 i Snohomish, Washington, USA,
5. Olga Victoria, f. 21. november 1890 – d. 4. juni 1918 i Prevost, San Juan, Washington, USA, og
6. Harry Christian, f. 23. september 1892 – d. 12. april 1952 i Los Angeles, Californien, USA.

De er flyttet en del omkring. Her følger en folketælling fra 1900 Clark Township, Faribault, Minnesota:

Christ Cook, overhoved, 42 år, født december 1858 i Tyskland enkemand, farmer

Charly Cook, søn, 18 år, født oktober 1882 i Minnesota, ugift
Elvira Cook, datter, 15 år, født marts 1885 i Minnesota, ugift

Et emigrantskib er klar til afgang, og slægtninge tager afsked på kajen. Maleri fra 1878 af den britiske maler, Charles Joseph Staniland. Wikimedia Commons.

Albert Cook, søn, 13 år, født, februar 1887 i Minnesota, ugift
Anna Cook, datter, 12 år, født november 1888 i Minnesota, ugift

Olga Cook, datter, 10 år, født i november 1890 i Minnesota, ugift

Harry Cook, søn, 8 år, født i september 1892 i Minnesota, ugift

Mary Cook, mor, 76 år, født i juni 1824 i Tyskland, enke

Marie Johnson, svigerinde, 38 år, født februar 1862 i Sverige, gift i 15 år

Adolph Johnson, nevø, 13 år, født marts 1887 i Sverige ugift

Jennie Johnson, niece, 9 år, født dec. 1890 i Minnesota ugift

Arthur Johnson, nevø, 7 år, født nov. 1892 i Minnesota ugift

Det ses af denne folketælling, at Augusta er ikke med, og Christian er enkemand. Hun døde 22. juni 1897 i Wells, Faribault County, Minnesota, USA kun 41 år gammel, og er begravet på Rosehill Cemetery.

Gravstenen over Auguste, wife of C. Cook på Rosehill Cemetery

Den Mary Cook, mor, som er oplistet, er Mette Marie Petersen, gift Kock. Hun kaldes Mary, som er det navn, der almindeligvis benyttes for Marie i Amerika. Her ses, at hun kom til Amerika på sine gamle dage. Om Christian står, at han kom til Amerika i 1882 og har været der i 18 år. Mette Marie kom i 1892 og har været der i 8 år. Ligeledes står der, at de begge kom fra Germany (Tyskland). Her skal man lige tænke på, at Sønderjylland og dermed Als hørte til Prøjsen i 1900.

Chris Cook døde 30. december 1941 i Seattle, King, Washington, 83 år gammel. På dødsattesten kan læses, at Chris Cook døde i King County (amt) i Seattle på adressen 1012 East 90 Th. Street. Han har boet i denne by i 41 år og i USA i 73 år, hvilket ikke passer, det skal være 59 år. Han er noteret som hvid, enkemand og født 22. december 1858 i Danmark og død 30. december 1941 kl. 2.40.

Hans mor Mary Cook eller Mette Marie Petersen døde i 1910:

day. Cook last Saturday.
Mrs. Cook, or "Grandma" Cook, as she was best known to the people of the island, died Wednesday evening of last week, at the home of her son, Chris Cook, with whom she had lived for thirteen years. She was born in Denmark June 24, 1824. Besides her son and his children and grandchildren here she leaves one son and daughter and four grand children in Denmark. Mrs. Cook came to America in 1892 and lived with her son at Mankato, Minn., until the family moved to this state in 1900. She was held in the highest esteem by all who knew her. The funeral was held Saturday afternoon, the service being conducted by Mr. L. M. Harper, of Roche Harbor.

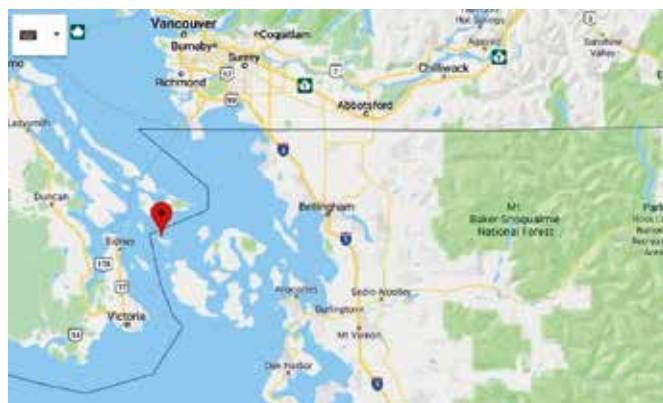
FLOOR VARNISH
is water-proof
If the children are careless in watering the flowers, "61" will never show white.
If dripping umbrellas leave puddles on the floor and mud is tracked in, "61" will not show a spot.

A. J. Wright

Fra avisen "The San Juan Islander" 22. april 1910.

Oversættelse af teksten: Fru Cook eller "Grandma" Cook, som hun var bedst kendt som af øens folk, døde onsdag aften i sidste uge i hjemmet hos sin søn, Chris Cook, hos hvem hun havde levet i tretten år. Hun blev født i Danmark den 24. juni 1824 (den korrekte dato er 4. juni). Ud over hendes søn og hans børn og børnebørn efterlader hun en søn og datter og fire børnebørn i Danmark (det er vist ikke rigtigt, jeg kender kun Rasmus og Amanda, sønnen Harald Johannes døde i 1903). Fru Cook kom til Amerika i 1892 og boede hos sin søn ved Mankato, Minn., indtil familien flyttede til denne stat (staten Washington ved vestkysten af USA) i 1900. Hun var værdsat af alle, der kendte hende. Begravelsen blev afholdt lørdag eftermiddag, tjenesten blev udført af L. M. Harper fra Roche Harbour.

Hun blev begravet på Stuart Island Cemetery, San Juan County, Washington, USA.

Kort over det nordvestlige USA. Stuart Island, der er markeret med rødt, ligger tæt på grænsen til Canada og Vancouver Island.

Det er ret så forbløffende, at hun som 68-årig rejste til Amerika, for hun kunne nok ikke tale engelsk. Og nu ligger hun begravet på kirkegården på Stuart Island, som er på en lille ø, beliggende i havet mellem Seattle og Vancouver. Hun endte langt borte fra Notmark og Egen Sogne på Als.

PÅ SPORET AF SLÆGTEN VIA DNA

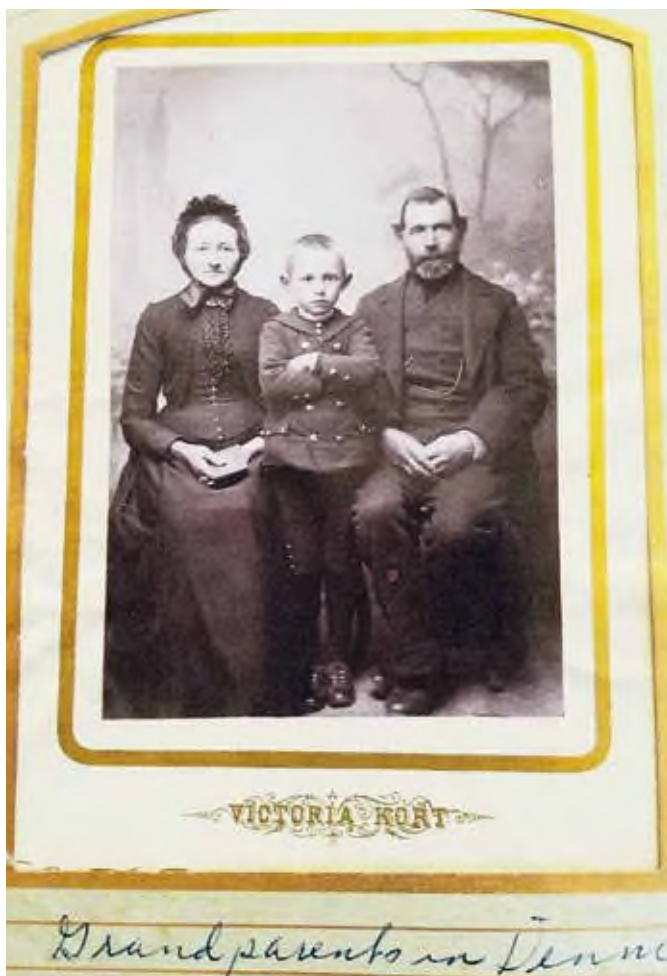

Af Henning Madsen
Hasselbakken 93
8500 Grenaa
henmads@outlook.com

Når man søger slægt via DNA, er det jo nulevende slægtninge, man finder. Ofte kan de berette om deres aner, så på den måde får man nemt udvidet sin efterslægtstavle og får også sat mere kød på slægten. Det er min erfaring, at specielt slægtninge, der er efterkommere af udvandrere, tit har været meget omhyggelige med at bevare minder om deres danske rødder, både i form af historier og også i bevaring af

breve, postkort, billeder og andet. Så på den måde kan man få udfyldt huller i sin egen familiehistorie. Jeg har fx fået meget ny information ved DNA-match med efterkommere af nogle af min morfars søskende.

Men inden jeg begynder at skrive om min morfars søskende, vil jeg lige fortælle lidt om min morfars forældre, mine oldeforældre. De hed Niels Larsen og Sidsel Marie Pedersen og boede i Hønsinge Lyng i Vig Sogn, Odsherred. Min oldefar var husmand, handelsmand og slagter, og han og min oldefar har sikkert haft nok at gøre med at forsørge en voksende børneflokk, som til slut var på fire piger og fem drenge. Ud over de mange munde at mætte havde min oldefar oveni det handicap, at han ifølge lægdsrullen havde en "deform arm", hvilket kan have udfordret ham i hans virke, så der har sikkert ikke været overflod i hjemmet. Min mor har fortalt, at min oldefar ofte læssede hestevognen med landbrugsvarer og kørte ind til København og solgte sine produkter. Måske var de trange kår medvirkende til, at nogle af børnene blev tiltrukket af USA, og måske trak eventyrlysten også.

Mine oldeforældre, Niels Larsen og Sidsel Marie Pedersen, med deres yngste søn, Jens Emil

Mads Anton Larsen, som var min morfar, oplevede, at fire af hans 8 søskende udvandrede til USA. Hans ældste bror, Peder Theodor, udvandrede i 1885, et år før den yngste, Jens Emil, blev født. Han havde ifølge udvandrerskibet Chicago som destination. En søster, Karen Christine, udvandrede med New York som destination i 1890, og endelig fulgte Karl Christian og Marie Laurine efter i 1891 med Preston, en by i Iowa, som destination. Karl Christian og Marie Laurine var på det tidspunkt kun 18 og 15 år. Ikke underligt, at deres mor, min oldemor, ofte sagde: "Skade, Amerika ligger så langt væk". Min morfar ville også have sluttet sig til sine søskende derovre, hvis det ikke lige var, at han var forlovet med min mormor. Han var i 1904 "naver" på valsen, og da han kom til Genova, hvorfra passagerdamperne sejlede til Amerika, skrev han til min mormor, som boede i Styding i det daværende Tyskland, at hvis han ikke havde følt sig bundet, ville han være stået på en damper for at slutte sig til sine søskende i USA. Hun skrev tilbage, at han da bare kunne rejse, hvilket han heldigvis ikke gjorde. Han var murer, og efter udvisning fra Tyskland pga., at han ikke ville være tysk statsborger, opførte de først en ejendom i Katrinedal ved Them og købte siden Salten Abildgård. Han fik samtidig kontrakten på at udføre murerarbejdet ved opførelsen af Løndal gods i 1911.

Min morfar døde som 39-årig af lungebetændelse i 1917, samme år som min mor blev født, så det er begrænset, hvad vores gren af familien kender til udvandrernes videre skæbne. Min mor har mødt Marie Laurine en gang sidst i

Marie Laurine

Marie Laurine, indtil denne døde 99 år gammel i 1975. Vi har aldrig hørt, hvad der blev af de andre tre søskende.

Peder Theodor Larsen, morfars ældste bror

Her er det så, at DNA kommer til hjælp. Jeg fik en dag et godt match på Ancestry med en mand fra USA. Han havde lagt et slægtstræ ud, hvoraf det fremgik, at hans morfars hed Peter Theodore Larson uden yderligere detaljer. Jeg kunne ud fra de fælles matches, vi havde, se, at vi var beslægtet på min morfars side. Vi var tippet til at være "2nd cousins", dvs. at vi skulle have fælles oldeforældre. Jeg tænkte med det samme på Peder Theodor og skrev til matchet, Donald Johnson, og heldigvis svarede han tilbage. Det viste sig at være "den rigtige" Peder Theodor, der var hans morfars, så vi begyndte at udveksle billeder og historier. Han ærgrede sig over, at vi ikke havde haft kontakt før, da én i familien engang havde besøgt Danmark i håb om at finde ud af mere om Peder Theodor, men hun vidste ikke, hvor hun skulle lede, og nu var hun død.

Jeg fik billeder af alle fire "udvandrere" og deres familier og også et billede af vores fælles oldeforældre med deres yngste barn, Jens Emil. Billedet er formentlig taget i forbindelse med Marie Laurines og Karl Christians emigration, Emil på

1920'erne, hvor hun var på besøg i Danmark sammen med en af sine døtre, Blanche, en kusine til min mor. De skulle fra besøget i Danmark videre til festspillene i Salzburg. Min mor var meget imponeret over sin kusine, der lejede en motorcykel og i det hele taget var lidt "vild". Hun gik på det tidspunkt på et universitet i Washington. En af mors kusiner i Danmark, Sylvia Høeberg, har haft lidt kontakt til Marie Laurine, indtil denne døde 99 år gammel i 1975. Vi har aldrig hørt, hvad der blev af de andre tre søskende.

Her er det så, at DNA kommer til hjælp. Jeg fik en dag et godt match på Ancestry med en mand fra USA. Han havde lagt et slægtstræ ud, hvoraf det fremgik, at hans morfars hed Peter Theodore Larson uden yderligere detaljer. Jeg kunne ud fra de fælles matches, vi havde, se, at vi var beslægtet på min morfars side. Vi var tippet til at være "2nd cousins", dvs. at vi skulle have fælles oldeforældre. Jeg tænkte med det samme på Peder Theodor og

billedet kan godt ligne en femårig, han var født i 1886. Jeg gætter på, at de så har fået billedet med til USA. Donald sendte derudover flere gamle postkort, bl.a. postkort fra 1913 og 1921, sendt fra en af de tilbageværende søskende i Danmark, Anne, som var gift med Kristen Høeberg; de boede i Kalundborg. Donald ville gerne have hjælp til at få oversat postkortene.

Anne og Kristen Høeberg var Sylvia Høebergs forældre. Sylvia er nævnt i postkortet fra 1921, og på det tidspunkt var hun lærer på en skole på Falster. Hun blev siden lærer på en skole i Bagsværd og endelig skoleinspektør på en stor nyopført og moderne skole i Gladsaxe, Egegårdskolen.

Ud over postkort og billeder af familien sendte han et billede af en laset konvolut, stilet til Peder Theodor, formentlig til hans konfirmation i 1878, da den var afsendt lige før konfirmationen. Konvolutten var formentlig sendt fra et land uden for Europa, for i adressen indgik Danmark, Europa. Den lasede konvolut medbragte Peder Theodor, da han udvandrede til USA, så sandsynligvis var den fra en slægtning i USA. Underligt, at man har bevaret sådan en gammel las, den må jo nærmest have fungeret som et relikvie. Peder Theodor havde i øvrigt skrevet noget på den, svært læseligt, men jeg kan tyde årstallet 1892 og så noget med guldmine (Going to the Colorado 1892 to the Gold Mines in ??? gold 1892), så han ville formentlig være guldgraver i Colorado.

Den lasede konvolut, som Peder Theodor medbragte til USA.

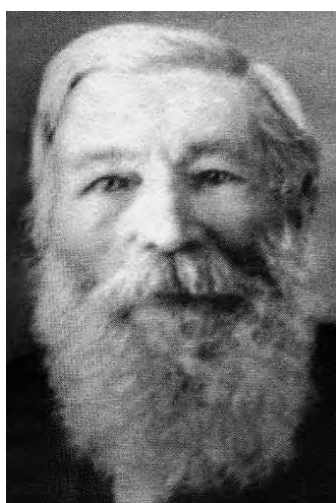
Peder Theodore giftede sig med en dansker og bosatte sig i South Dakota, hvor de fik tre børn, men siden blev skilt. Han flyttede så til San Juan Island i staten Washington, en ø på grænsen til Canada. Peder Theodor giftede sig igen og fik fire børn med den nye kone, som var fra Norge. Peder Theodor fik et dramatisk endeligt, da han begik selvmord i 1940, 76 år gammel, han var syg, formentlig af cancer, og havde mange smerter, så han skød sig.

Min grandfætter mente, at Peder Theodor havde nogle fætre på San Juan Island, og at det var derfor han var flyttet

dertil. Han skrev, at der var så mange, der hed Larsen, at nogle kaldte sig Larson og andre Lawson.

Det var jo en interessant oplysning, der kombineret med den lasede konvolut, han modtog til sin konfirmation, kunne tyde på, at hans mor eller far havde en søskende, formentlig en bror, der tidligere var udvandret. Jeg kunne ikke finde noget i udvandrersarkivet, så jeg begyndte at undersøge lægdsrullerne for mandlige søskende til mine oldeforældre, som der ikke kunne gøres rede for, og jeg fandt en bror til min oldefar, der var forsvundet.

Peder Larsen, oldefars bror, den tidligste udvandrer

Han hed Peder Larsen og var født i 1832. Jeg fandt ham i hovedrullen for Højby, nabosogn til Vig, i 1854, og på det tidspunkt var han, så vidt jeg kan tyde, efterlyst. Han var sømand og havde været på et skib til London. Så han kunne jo godt være rejst videre til USA. Nu kom DNA mig igen til hjælp. Jeg havde fået et match med en amerikaner, og vi skulle ifølge Ancestry være "2nd cousins once removed". Også her var forbindelsen via min morfar ud fra de fælles matches, vi havde. Jeg skrev til matchet, men fik ikke noget svar. Heldigvis havde hun lagt et slægtsstræ ud, hvor hendes oldefar var angivet til at være Peter Larson, født 1827 og død 1927. Der var ingen detaljer om hans fødsel, heller ingen fødselsdag, så mit gæt er, at fødselsåret er usikkert. Hans søn kom til at hedde Alfred Lawson, og hans barnebarn, faderen til mit match, hed Glenn Theodore Lawson. Hvis det var den rigtige Peder Larsen, var vi ikke "2nd cousins once removed", men "3rd cousins", vi ville altså have fælles tipoldeforældre. Så på trods af at han var angivet til at være født i 1827, og "min" Peder Larsen var født i 1832, var jeg tilfreds med at fastslå, at det måtte være den samme. Der var ikke andre, der hed Peder Larsen i den gren af familien, der var et godt DNA-match på min morfars side, hans efterkommere hed Lawson, og hans barnebarn havde ovenikøbet navnet Theodore.

Peder Larsens lade fra 1874, som har trodset de hårde vinterstorme.

Så kunne historien være endt her, men min grandfætter i USA faldt tilfældigt over en bog, hvori Peter Larson var omtalt. Her står, at han tog ud at sejle som 14-årig, sejlede i yderligere 14 år og endte på San Juan Island. Her tog han land og byggede blandt andet en lade i 1874, noget han blev frarådet, da han blev fortalt, at konstruktionen aldrig ville kunne modstå de kraftige vinterstorme, der var på de kanter. Den står der endnu, og bredøksen, han brugte, da han byggede den med naboers hjælp, er på det lokale museum. I bogen nævnes i øvrigt hans kone, Fanny Dearden, født i Manchester. Hun figurerer også som Peters kone i slægts-træet, som jeg DNA-matcher.

Min grandfætter bor også på San Juan Island i en by, der hedder Friday Harbour; han er erhvervsfisker og tager til Alaska hvert år for at fange laks. Ellers fisker han primært laks i det farvand, der hedder Puget Sound. Han ved ikke, hvad der er blevet af de andre søskende og deres efterkommere, men det er måske ikke så mærkeligt, jeg har jo heller ikke styr på mange af mine fætre og kusiner i Danmark for ikke at tale om grandfætre og grandkusiner, men så er det jo godt, at der hele tiden kommer nye matches. Jeg har lige fået kontakt til et barnebarn til Marie Laurine via et match på 23andme.com. Jean Davis, som hun hedder, er datter af en af Marie Laurines døtre, Jeanette, som døde 2012, 102 år gammel. Jean har sendt et billede af et besøg, hun som ung student var på i Danmark i 1964. Hun besøgte da bl.a. den yngste søskende af de fem, der blev tilbage i Danmark, (Jens) Emil Larsen. Men hun vidste heller ikke, hvad der var blevet af efterkommerne efter Peder Theodor, Karen Christine og Karl Christian, så det er jo bare at læne sig tilbage og vente på nye DNA-matches og håbe på, at nogle af efterkommerne efter Karl Christian og Karen Christine lader sig DNA-teste.

INVITATION TIL DNA GRUNDKURSUS 5.-6. NOVEMBER 2022 I HILLERØD

Start lørdag den 5. november kl. 09.00
Slut søndag 6. november kl. 16.00.

Max antal deltagere: 30.

Program:

Gennemgang af MyHeritage og FamilyTreeDNA, såvel de grundlæggende som de avancerede funktioner.

Gennemgang af DNA-painter.

Kurset vil veksle mellem teori og praksis med stor vægt på praktisk hjælp til at få dig til at forstå og kunne arbejde med dine matches. Det er en forudsætning for at deltage, at du har fået foretaget en DNA-test.

Læs mere om kurset på foreningens hjemmeside.

Tilmelding: <https://webshop.slaegt.dk/>

Det er muligt at komme på venteliste. Henvend dig til Kirsten Sanders, KIS@slaegt.dk.

UDSOLGT

SLÆGTSFORSKERDAG I AALBORG

Lokalforeningerne er aktive i arbejdet med at formidle interessen for fortiden – nogle nok mere aktive end andre. Men der foregår en del rundt omkring. Den 20. august var der således slægtshistorisk dag i Skive, etableret i samarbejde mellem Skive Byarkiv og Skive Bibliotek, og den 10. september et arrangement i Herning, Spor i Lyngen.

I Aalborg sker der også noget. Danske Slægtsforskere Aalborg arrangerer i tæt samarbejde med Aalborg Bibliotekerne og HistorieAalborg (som er lig med Stadsarkivet) Historisk Dag den 24. september. Her vil være forskellige workshops, og Kathrine Tobiasen vil causere over slægtsforskningens fornøjelser: Hvordan kommer man i gang? Hvilke kildetyper begynder man typisk med? Hvilke værktøjer kan man anvende? Hvad kan vi forvente at finde?

Arrangementet finder sted 24. september 2022 kl. 10.00 - 14.00 på HistorieAalborg, Arkivstræde 1, 9000 Aalborg.

Flere oplysninger kan findes på vores hjemmeside her: <https://slaegt.dk/aalborg/?arrangementer>.
Alle er velkomne.

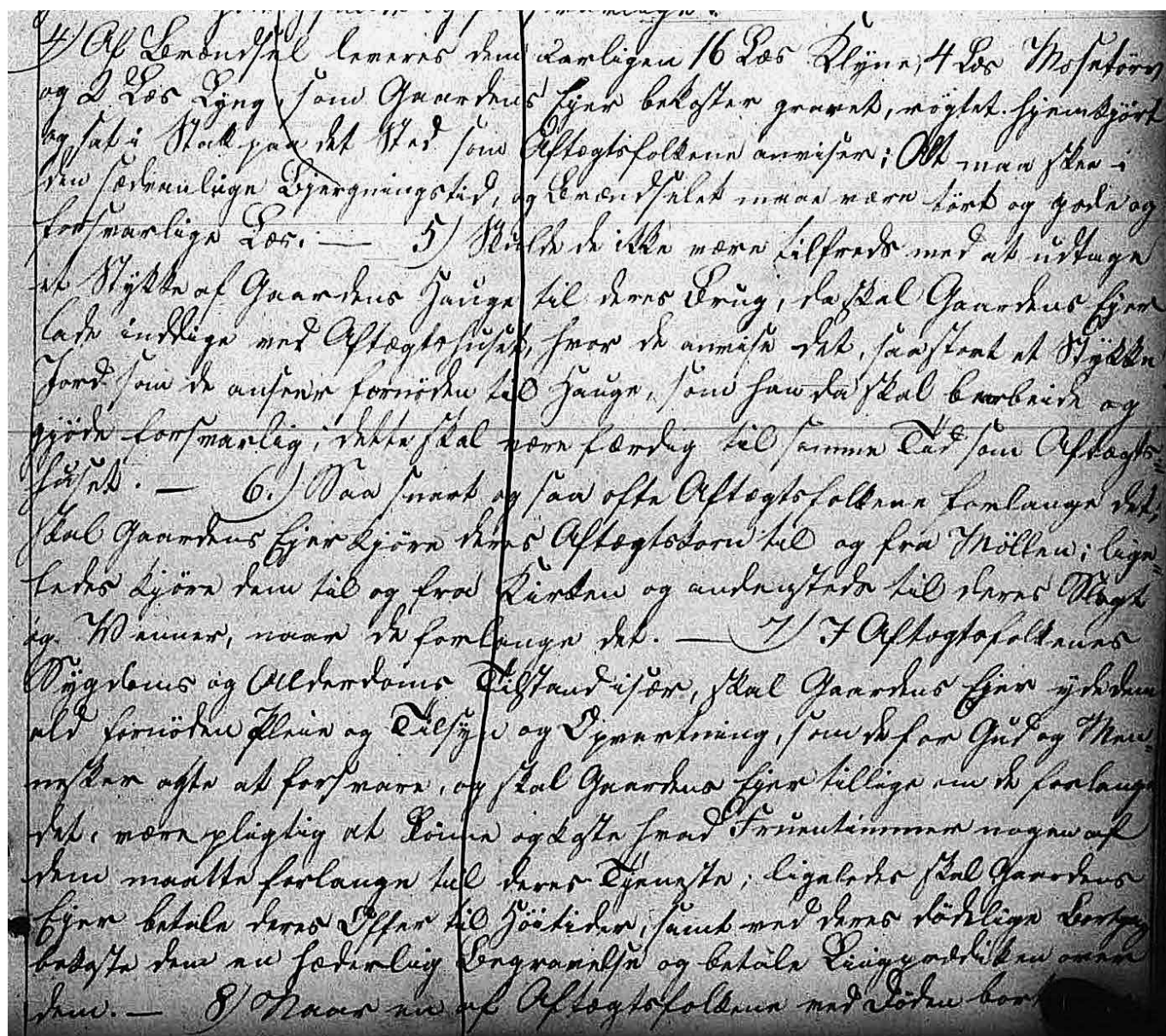

GOTISK TEKSTPRØVE

I anledning af at dette nummers tema er de store livsbegivenheder, drejer tekstprøven sig om, hvordan ældre folk før i tiden kunne sikre sig en betryggende tilværelse i deres sidste år. Teksten er et uddrag af en aftægtskontrakt, hvor kravene til aftægtsyderen – køberen af gården – oplistes i en række punkter. Den er fundet i skøde- og panteprotokollen for Øster og Vester Horne Herreder 1833-1836 under Varde Byfoged, Øster Horne-Vester Horne Herredfoged, s. 362. På Arkivali-eronline er det opslag 368. Modtager af aftægten er Christen

Hansen og hans hustru Karen Jensdatter i Skødstrup, Ål Sogn, som har solgt deres gård til en plejesøn, Jens Sørensen.

Læs teksten igennem, gør det gerne flere gang, og efterhånden vil den åbne sig for dig, så du forhåbentlig får bogstaverne på plads. Hvis du alligevel ender med at mangle noget, kan du som sædvanligt finde den korrekte tydning på Danske Slægtsforskeres hjemmeside www.slægt.dk > Slægtsforskeren > Bilag til bladet.

MED TIDEN

Kan man skrive en roman ud fra det stof, man har samlet via sin slægtsforskning? Ja, naturligvis kan man det, hvis man har et godt stof og evner at skrue det sammen til en levende historie. Det er, hvad Anne Hjelmsø netop har gjort med sin bog *Med tiden*, som hun kalder en slægtsroman.

Det er sine forældres historie, hun fortæller, fra deres første møde og stormende forelskelse i 1938 gennem et langt ægteskab (de når at fejre diamantbryllup) til deres død. De har efterladt sig gode og righoldige kilder som dagbøger og breve, og hun har haft mange samtaler med dem om deres liv, så der har været meget at øse af. *Enhver lighed med nulevende og afdøde personer er tilsigtet*, skriver hun åbenhjertigt, men tilføjer også: *Forvent ikke historisk korrekthed og biografiske nøjagtigheder. Personerne agerer på romanens vilkår*. Forfatteren tillader sig med andre ord den digteriske frihed, der skal til for at give en roman luft under vingerne.

De to hovedpersoner, Ellen og Finn, kom begge fra arbejderklassefamilier. De mødtes tilfældigt på gaden lige før 2. verdenskrig på et tidspunkt, hvor det kunne kræve fantasi at finde en måde at kontakte hinanden på – han måtte således tilmelde sig en danseskole. Under besættelsen blev det ikke nemmere, men gnisten var der, og forbindelsen blev dyrket. Finn gik med i modstandsbevægelsen til stor bekymring for Ellen, der ikke måtte vide noget. Oveni kom, at hendes familie blev ramt af et par tragiske dødsfald.

Efter krigen kunne de gå i gang med deres liv sammen. De var begge i besiddelse af stor virkelyst og fremdrift; han uddannede sig til ingeniør og fik en god stilling, og hun startede sammen med en veninde en guldsmedeforretning. En alvorlig motorcykelulykke var ved at smadre det hele for dem; han blev anset for invalideret, men det lykkedes ham at kæmpe sig tilbage til livet og endda starte sit eget byggefirma.

På vej gennem livet møder de mange af det moderne livs problemer. Hvad gør man, når man bliver gravid med ret til 2 1/2 måneders barselsorlov, og mulighederne for børnepasning ikke er optimale? I dette tilfælde var løsningen en privat dagplejer, som blev fastholdt til alle de tre børn, parret fik. Og kan to kvinder være selvstændige erhvervsdrivende? Hvad sker der, når en underleverandør leverer et stort parti ovenlysvinduer, der er utætte, og ikke vil acceptere, at fejlen er leverandørens? Trods diverse forsøg på at afværge katastrofen ender det med, at Finns firma må gå i betalingsstandsning, og han får i stedet et job som skattet kommuneingeniør.

Anne Hjelmsø:
Med tiden.
Brændpunkt, 2022.
Hæftet, 358 sider.
249 kr.

Et centralt punkt i familiens liv bliver det sommerhus, som de bygger på en grund, de efter lange forhandlinger får købt af en landmand, der har opdaget fidusen ved at sælge landbrugsjord til fritidshusgrunde. Huset bliver et sted, hvor de altid kan søge tilflugt og tanke ny energi, og som de med stor sorg må afhænde ved firmalukningen, men som de på mirakuløs vis alligevel får lov til at beholde.

De tre børn kommer godt i vej, men forældrene, der selv har fulgt gennem tykt og tyndt, må opleve at se deres døtre blive skilt. Noget, de må acceptere og ender med at opleve som positivt, da det resulterer i nye sympatiske svigersønner.

Da vi når til vejs ende med ægteparret, har vi været på en rejse gennem en periode i danmarkshistorien med begivenheder, som mange kan nikke genkendende til. Det må også siges at være en livsbekræftende og inspirerende rejse med et ukueligt par, der forstår at tackle de små og store problemer, de møder undervejs.

Anne Hjelmsø skriver godt og har arbejdet med det rent fortælletekniske. Hun har opbygget sin historie i korte afsnit, hvor Finn og Ellen skiftes til at være i fokus, og afsnittene har deres navne som titler. Først til sidst kommer et par afsnit, hvor forfatteren selv tager over og runder fortællingen af med en rørende beretning om forældrenes sidste tid, der var præget af sygdomme.

Anmeldt af Kathrine Tobiasen

KLEMMEFABRIKANTEN

Engang var Roskilde hjemsted for et sandt verdensfirma: En fabrik, der formåede at forsyne det meste af verden med tøjklammer af en kvalitet, der gjorde dem efterspurgt overalt.

Det drejer sig om det firma, som en ung tømrermester, Carl Christian Hansen, startede i det meget beskedne i Hersegade i Roskilde. Han voksede op under små forhold med en far, der døde alt for tidligt og efterlod sig enke og syv børn. De kom alle godt i vej, og over dem alle strålede C. C., der kom ud at tjene som 13-årig og siden uddannede sig til tømrer. Han var en tur på valsen, inden han vendte tilbage til barndomshjemmet og her hurtigt fik vind i sejlene i en periode, hvor mange gamle bygninger blev revet ned og erstattet med nye ejendomme. 25 år gammel var han chef for 54 håndværkere og 20 arbejdsmand.

Et tilfældigt møde med en mand, der arbejdede inden for fængselsvæsnet, satte C.C. i gang med overvejelser over, om man kunne bruge de træklemmer, som fangerne lavede, i en større produktion, der også omfattede, at folk sad hjemme i deres køkkener og samlede klemmerne. Snart gik det slag i slag, fabrikken voksede, og bistået af to sønner begyndte C. C. også at se ud over landets grænser.

Om klemmeeventyret og iværksætteren C. C. Hansen er der nu kommet en bog, skrevet af journalisten Tomas Skov, der i arbejdet med den har brugt mange kilder: erindringer, dagbøger, samtaler med nulevende efterkommere og avisartikler, hvor forfatteren er på hjemmebane. Vi følger virksomhedens historie fra den spæde begyndelse over den hurtige vækst og mødet med globaliseringen, der betød udflytning af arbejdet til lande som Polen og Kina, hvor lønnen var konkurrencedygtig, til vore dage, hvor C. C. Hansen er blevet en ren handelsvirksomhed uden produktion. Man bestræber sig nu på at vende tilbage til træet eller i hvert fald reducere plastforbru-

Tomas Skov:
Klemmefabrikanten.
Historien om C. C. Hansens livsværk og virksomheden i generationerne derefter.
Historia, 2022. 185 s. plus bilag, illustreret.
Pris: ca. 200 kr.

get betragteligt. Og så er firmaet med 4. generation nået dertil, hvor lederen ikke ser familiære arvtagere i fremtiden. En æra må anses for at være slut.

Et kapitel i bogen er helliget "mennesket bag fabrikanten", og det beretter om en afholdt, hjælpsom og hårdt arbejdende leder, der også troede på tankens kraft. Ligeledes får de af børnene, der blev ledere, i de efterfølgende generationer hver deres afsnit. De har været meget forskellige og har hver på deres måde sat deres præg på udviklingen af virksomheden. Et spændende aspekt ved bogen.

Klemmefabrikanten er illustreret med mange ældre og nyere billeder i både sort-hvid og farve, og den er velskrevet; man fornemmer den professionelle hånd. Bogens ærinde er selvfølgelig at fortælle den givne virksomheds historie, men den giver også et rids over udviklingen inden for erhvervslivet i en periode, hvor der skete store omvæltninger: krige med deraf følgende mangel på råstoffer, outsourcingen af arbejdskraft til lande med lave lønninger og problemer med piratkopier af de populære modeller. Klemmefabrikken har været igennem det hele.

Anmeldt af Kathrine Tobiasen

HJÆLP TIL SØGNING I UDLANDET

Søger du familie i USA, Canada, UK, Østrig, Ungarn, Tjekkiet eller Australien?

Så skal du være klar over, at der sidder en gruppe forskere i disse lande klar til at hjælpe dig – som tak for den hjælp, de selv har fået af danske forskere. Alt hvad du skal gøre, er at sende dem en mail og forklare, hvad du søger efter. Du finder deres navne og mailadresser vores forum forum.slaegt.dk/index.php > AneEfterlysning > emnet *Hjælp til søgning i udlandet* (øverst på siden blandt de faste indlæg).

Brug endelig dette fine tilbud!

HUSK

at du selv skal kontrollere og opdatere dine medlemsdata, såsom post- og mailadresse. Kun på den måde sikrer du dig, at du får bladet hvert kvartal.

Det er vigtigt, at vi har din mailadresse, da du så får vores nyhedsbreve, og vi kan kontakte dig, hvis der skulle opstå problemer.

DANSKE SLÆGTSFORSKERES HJEMMESIDE

www.slaegt.dk

Webmaster: Jesper Skov
webmaster@slaegt.dk

KOMMENDE MØDER I DANSKE SLÆGTSFORSKERE

Bestyrelsesmøder:

16. oktober i Middelfart
15. januar i Middelfart
26. marts i Middelfart
22. april generalforsamling

DANSKE SLÆGTSFORSKERES MEDLEMSSERVICE

Henvendelser til Danske Slægtsforskeres ekspedition sker via adressen:

ekspedition@slaegt.dk

Tlf. 52 79 90 20

Telefonen er åben for ekspedition

Onsdag kl. 15-17 – ellers telefonsvarer

Ekspeditionen står for:

- Pasning af foreningens medlemskartotek – Udmeldelser, adresseændringer for medlemmer, der ikke selv kan klare dette
- Forsendelse af bøger, blad, m.v.
Se udvalget her: dsshop2.dk
- Hjælp til medlemmer, der har login-problemer
- Besvarelse af diverse spørgsmål, dog ikke decideret slægtsforskningshjælp

DANSKE SLÆGTSFORSKERES BESTYRELSE

Kirsten Sanders, Formand. Asselsvej 169, 7990 Ø. Assels. Tlf. 21 21 30 91.	KIS@slaegt.dk
Peter Olsen, Næstformand. Æblevænget 12, 7700 Thisted. Tlf. 25 15 16 47.	PEO@slaegt.dk
Per Hundevad Andersen, Kasserer. Jyllingevej 111, 2720 Vanløse.	PAN@slaegt.dk
Kathrine Tobiasen. Korsagervej 13, 8940 Randers SV. Tlf. 41 28 65 30.	KTO@slaegt.dk
Bodil Grove Christensen. Hvedevej 1, 7490 Aulum. Tlf. 26 17 87 59.	BGC@slaegt.dk
Jesper Skov. Grøndalsvej 4, 9500 Hobro.	JKS@slaegt.dk
Michael Dupont. Erdalsvej 60, 2600 Glostrup.	MID@slaegt.dk
Ole Selmer. Salten Skovvej 18, 8653 Them. Tlf. 24 64 72 56.	OSE@slaegt.dk
Karen Bendix Larsen. L. I. Brandes Alle 13, 1, 1956 Frederiksberg C.	KBL@slaegt.dk

Valgt af lokalforeningsrådet

Hans Mølgaard. Markvej 46, 2660 Brøndby Strand.	HMG@slaegt.dk
Kurt Pajbjerg. Vestervænget 26, 8832 Skals. Tlf. 61 30 03 69.	KPA@slaegt.dk

Suppleanter

Yvonne Christiansen. Stubmøllevej 16, 4800 Nykøbing Falster. Tlf. 53 49 11 07.	YCH@slaegt.dk
Rikke Vestervig Eriksen. H. I. Biesplads 153, 9500 Hobro. Tlf. 61 35 98 00.	RVE@slaegt.dk

